

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2016

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2016

SUMAR

mai
2016

4 Cum a uitat
românul că mai are
și picioare

G. CĂLINESCU

5 Arheologie
sentimentală
*Grevele studențești
din 1946*

O. CENTEA,
V. SOFONEA,
C. ZUGRAVU,
R. CROITORESCU

CHIPURI UITATE

11 Dobre Nicolau
N. NOICA

15 Noaptea
de la Sevilla
7 mai 1986
P.N. CONSTANTIN

19 Verdeată
fără de viață
*Catastrofa
de la Cernobîl*
I. XENOFONTOV

CEL MAI ÎNTELEPT DECÂT SOLOMON

24 „Bucuroși,
bucuroși, bucuroși“
*Domnia
lui Carol al IV-lea*
A.I. IONESCU

29 Legende
podului
H. IANCULESCU

EXCLUSIVITATE

33 Locul unde
ajung războaiele
Muzeul militar din Viena
T. EDELMANN

38 Pseudokyneghetics...
cu Securitatea
*Baronul Elie de Rothschild
la vânătoare în România*
F. BANU,
L. BANU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

43 Jurnalul ororilor
Pe Frontul de Est
H. ROTH

80 Favorizații
regimului lui Stalin
S. FITZPATRICK

47 Feluri preferate:
mohor, papură, ghindă
Foamete în Evul Mediu
O. SENCUC

magazin istoric

Anul XLIX – serie nouă – nr. 5 (590)
mai 2016

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Gustav al II-lea, poreclit Leul Nordului, a fost rege al Suediei între anii 1611-1632 (tablou de Matthaus Merian). A rămas în istorie ca unul dintre strategii militari de geniu prin folosirea artileriei. A murit pe front în bătălia de la Lützen. În Muzeul de Istorie Militară din Viena se află cererea de ajutor adresată contelui Heinrich von Pappenheim de generalul Albrecht von Wallenstein, care lupta împotriva armatelor regelui Gustav

2 Ca și tatăl lui, Lucas Cranach cel Bătrân, Lucas Cranach cel Tânăr (1515-1586), reprezentant al Renașterii artistice germane, a introdus în pictură atât temele antice și mitologice – cum este acest tablou înfățișându-l pe zeul Apollo, fiul lui Zeus și al zeiței asiatică Leto, și pe sora lui Artemis (Diana), zeița naturii sălbatice și a vânătorii – cât și nudurile. Pentru că fiul a lucrat în atelierul familial, pe care l-a și moștenit după moartea tatălui, în 1553, stilul celor doi este atât de asemănător, încât este greu de distins care operă aparține unuia și care celuilalt

3 În anul 1717 Petru I întreprinde a doua vizită în Europa, pentru a și-o lua de model. A mai văzut-o odată în urmă cu două decenii, cu așa-numita „marea ambasadă”, formată din 270 de persoane, câțiva piteci și o maimuță. În mai 1717, în admirația lui Ludovic al XIV-lea, dispărut cu doi ani în urmă, dar lăsând o Franță prosperă, țarul merge la Versailles, model pentru Petrodvoreț, și îl primește la reședința lui din Paris, palatul Lesdiguières, pe Ludovic al XV-lea, în vârstă de șapte ani, pe care îl îmbrățișează, ridicându-l euforic în brațe, moment surprins în acest tablou

4 Galeria Națională de Artă din Praga păstrează acest portret votiv al lui Carol al IV-lea (sus, în stânga), rege al Cehiei și împărat al Sfântului Imperiu Romano-German, considerat una dintre personalitățile marcante ale Europei medievale, al unsprezecelea rege din prima dinastie domnitoare cehă a Premysliziilor, de la a cărui naștere se împlinesc în această lună 700 de ani

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11-14 Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15-702, Cod 010155, Telefon,
Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

MANIA VEHICULULUI

GEORGE CĂLINESCU

Eun lucru notoriu că în România se află cele mai elegante automobile. Proprietarii mașinilor care în Franța ar face bucuria președinților de republică se grăbesc să le desfacă, fiindcă pierd clientela. E rușine, bunăoară, să te sui într-un Ford sau într-o mașină care nu mai e la modă.

Numărul acelor care nu s-au urcat niciodată într-un tramvai este foarte mare. Evident, se poate invoca lipsa de igienă a transportului. Însă e mai degrabă la mijloc un snobism. Știu foarte mulți prieteni care nu s-ar duce pe jos nici la 500 de metri distanță. Pentru cel mai mic traiekt, ci iau o trăsură sau o mașină. Trăsura este însă preferată, fiindcă din ea ești văzut din două părți și merge încet, dând iluzia distanței. În sfârșit, accia care nu-și pot permite luxul să ia o trăsură sau nu vor să facă risipă se urcă și în tramvai. Însă nu atunci când sunt grăbiți. Când cu vreau să merg de la Capul Podului undeva pe Calea Victoriei, mă duc pe jos. Înfățișez însă un caz special, fiindcă cei mai mulți sunt uimiți de purtarea mea și mă bănuiesc avar. Într-un cuvânt, românului îi place să meargă numai pe sus.

M-am întrebat adesea de unde poate veni acest snobism. Răspunsul l-am găsit în istoria capitalelor noastre, București și Iași. Când la începutul secolului al XIX-lea cele două orașe au început să aibă o circulație mai mare și o populație de boieri bogați ahtiați după luxul european, străzile lor erau niște șanțuri pline de noroaie. Pe cele două porțiuni podite cu grinzi de lemn nu se putea merge cu piciorul.

Fiecare boier își avea caleașca sa. Tinerii și militarii mergeau la nevoie călare. Pe jos nu mergea nimeni, fiindcă burghezia nu exista. Nu era decât boierime și prostime, iar prostimea venea și ea de la țară în căruțe. „În București și Iași – spunea Saint-Marc Girardin, la 1836 –, nu se merge pe jos, ci numai în trăsură – picioarele sunt un lux, trăsurile sunt trebuitorul. Căci nu e glumă, fără trăsură nu e cu putință să ieși din glodul și colbul ulițelor, vara, ca și iarna. A merge pe jos ar fi cum ar merge la noi cineva cu

picioarele goale. Numai poporul merge pe jos. Dar cine vrea să fie popor într-o țară unde nu este o a treia stare, o burghezie! Chiar cei ce nu au decât 3 sau 4.000 de franci venit pe an au o trăsură sau două, ba mai au și trăsură deosebite pentru toate anotimpurile, deși casele unora sunt mai proaste decât a lucrătorilor de la noi”.

Așa era acum 100 de ani. Apoi, firește, s-au făcut pavele, și circulațiunea pe jos a devenit posibilă. A apărut și o burghezie, dar această burghezie avea velleități evgheniste [nobiliare] și afecta și ea a merge numai pe sus. Astfel vehiculația cu trăsura a intrat în instincte, și azi românul a uitat că mai are și picioare.

(Gâlceava înțeleptului cu lumea,
Pseudojurnal de moralist,
vol. I, 1927-1939,
Editura Minerva, București, 1973)

50 România
comunistă
sub „Reflector“

AL. MATEI

53 În România
acum 100 de ani

Ultimele luni de pace

G. FILITTI

INEDIT

57 Doi ani
și șapte luni la Securitate
Vasile Modoran

AL. ȘIPERCO

59 Actorul
„sămânță de scandal“
Ion Livescu

O. ILIE

61 „La casa
cu patru fete
mor pisicile de sete“
*Obiceiuri și credințe
premaritale din Argeș*

F.G. CĂLIN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Sfadă
între scriitori
Ion Lăncrănjan

I. BUCUR

70 O oglindă
a societății românești
din secolul al XIX-lea
Reclama

A.-L. CHIȘ

**PASTILA
DE CUVINTE**

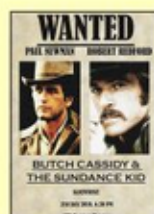
73 Ce leagă
patefonul de pazvangiu

M. SALA

75 Doamna doctor
merge la Verdun

F. DOLGHIN

ISTORIE ȘI FILM

83 Butch Cassidy
și-a lui ceată

T. STĂNESCU-
STANCIU

88 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Ianuarie 1938.
Iuliu Maniu
se adresează partidului

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92 Telex

42; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Deja și în orașul de pe Bega avuseseră loc ample manifestări anticomuniste; studenții centrului universitar Timișoara s-au convins de realitatea celor relatate de colegii lor din Cluj și au intrat, și ei, în grevă de solidaritate, grevă care s-a prelungit de-a lungul întregului an 1946.

Este de remarcat că, atât la Cluj cât și la Timișoara, cadrele didactice universitare, cu rare excepții, au făcut front comun cu studenții, dovedind că erau animate de aceleași sentimente patriotice. Același lucru este valabil și pentru acea parte a populației de etnie română din cele două orașe care era informată despre acțiunile tineretului studios din universități.

În primăvara anului 1946 eu eram elev în penultima clasă a Liceului „George Barițiu” din Cluj. Auzind despre cele întâmplate, m-am deplasat, împreună cu un grup de colegi, la căminul „Avram Iancu”. În jurul căminului nu era niciun fel de pază, de aceea ne-am putut apropia nestânjeniți de clădire și am putut contempla, prin ferestrele sparte ale demisolului, imensele stricăciuni făcute în cursul atacului. În jurul nostru o mulțime de oameni comentau evenimentul și condamnau cele petrecute.

În toamna anului 1947, deci în anul universitar următor, am devenit student al Politehnicii din Timișoara. Despre această grevă și despre greviști, în cursul întregului interval cât am fost student și apoi cadru didactic al Politehnicii, nu se vorbea deloc sau se vorbea cu fereală, subiectul în școală și în oraș fiind considerat un fel de tabu.

Abia în ultimii ani am realizat faptul că am fost martor, la Cluj și la Timișoara, la fapte care merită să rămână în istoria luptei populației române împotriva comunizării țării din primii ani de după „eliberare”. Am considerat că ar fi nedrept ca ele să fie cu totul uitate, în vâltoarea evenimentelor care s-au petrecut în toți acei ani tulburi.

Mulțumesc colegului Radu Croitorescu pentru semnalările sale și pentru sprijinul acordat la întocmirea materialelor.

CLUJ

După 23 august 1944, odată cu mutarea frontului spre Vestul Europei și intrarea în România a armatelor sovietice „eliberatoare”, dar și cu ascensiunea comuniștilor la putere, Universitatea din Cluj, refugiată la Sibiu, pe parcursul anilor de război, ca urmare a prevederilor Dictatului de la Viena, revine la locul ei de baștină.

Pregătindu-se serbarea zilei naționale la 10 mai 1946, studenții clujeni decid să participe la manifestații, alături de unitățile militare reîntoarse de pe frontul de Vest. La parada organizată în centrul orașului studenții arborează portretul regelui Mihai, alăturându-se scandărilor entuziaste ale populației pentru rege și armată.

La câteva zile după această manifestație, s-au înregistrat conflicte de stradă între studenți și grupuri de activiști comuniști deosebit de agresive, care nu se limitau doar la ruperea afişelor cu portretele regelui ori ale membrilor marcanți ai partidelor istorice, pentru a le înlocui cu afişe ale Partidului Comunist, ale MADOSZ (Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din

Decanul Facultății de Istorie din Cluj, Constantin Daicoviciu

România) ori ale „Apărării Patriotice”, ci atacau fizic studenții.

Apogeul confruntărilor a fost atins odată cu atacarea căminului studentesc „Avram Iancu” de un grup de muncitori de la Fabrica „Dermata”. Atacatorii au distrus tot ce au întâlnit în cale, agresând studenții din cămin. În cele din urmă, odată cu baricadarea studenților la etajele doi și trei

Demonstrația din Capitală, cu prilejul zilei de 1 Mai 1946, sub lozincă „Trăiască Frontul Unic Muncitoresc”...

GREVELE STUDENȚEȘTI DIN 1946

OVIDIU CENTEA

Universitatea din Cluj

Cu dificultate am obținut relatări despre grevele studențești din Cluj și Timișoara, desfășurate în anul 1946. Strângerea de mărturii a fost îngreunată, în primul rând, de depărtarea în timp – 70 de ani – de la data desfășurării lor. În acest interval, numărul celor care puteau da informații s-a rărit considerabil. Dintre cei rămași în viață – participanți nemijlocit la greve sau martori mai mult sau mai puțin cunoscători ai celor întâmplate – am reușit cu greu să identific pe cei care semnează relatările care urmează.

Desfășurarea evenimentelor care au avut loc în Cluj este descrisă de doctorul Victor Sofonea, astăzi în Sibiu, pe vremea aceea student la Facultatea de Medicină din Cluj. Pentru cele ce s-au întâmplat la Timișoara am primit o relatare succintă de la inginerul Radu Croitorescu, student, pe atunci, la Politehnică. Tot domnul Croitorescu a avut bunăvoința de a-mi înmâna un document aflat de mai multă vreme în posesia sa: o relatare mai amănunțită a evenimentelor, întocmită de inginerul Cezar Zugravu, care, pe vremea grevei, era președintele Societății Studenților din Politehnica timișoreană. Despre domnul Cezar Zugravu mai știm doar că, ulterior, a emigrat în Canada.

Manifestările despre care se vorbește în toate aceste relatări au avut un puternic caracter anticomunist. Ele au reprezentat dacă nu prima, în orice caz, una dintre primele reacții împotriva instaurării regimului totalitar, care, mai ales în Clujul de curând reintrat în administrația românească, se împletea cu lupta împotriva iredentei desfășurate de populația maghiară din localitate. Populația românească din oraș, ai cărei reprezentanți de frunte erau studenții Universității „Regele Ferdinand”, de curând reînțorși din refugiul de la Sibiu, simțea că cei mai de seamă factori care se puteau opune instaurării puterii comuniste în țară erau regele Mihai și armata română.

De aceea, manifestația din 10 Mai 1946, din Piața Operei Române, s-a transformat într-o amplă demonstrație de entuziasm și de atașament față de aceste două embleme ale rezistenței anticomuniste. Drept ripostă, elementele iredentiste din Cluj, în frunte cu muncitorii de la fabrica de încălțăminte „Dermata”, au atacat peste o zi sau două căminul studențesc „Avram Iancu”, situat în strada cu același nume din centrul orașului.

Studenții clujeni, intrați în grevă, au solicitat sprijinul colegilor lor din alte centre universitare. Cei care au răspuns prompt la acest apel au fost studenții de la Politehnica timișoreană.

sens de câteva universități din Anglia.

În zilele următoare grevei, la Cluj a fost trimis de organele centrale de partid Lucrețiu Pătrășcanu, care, în discursul său, a inclus afirmații ca „Înainte de a fi comunist, eu sunt român”, „Transilvania a aparținut și va aparține României” ori „Nimeni nu are dreptul să pună în discuție granițele noastre”. Cele afirmate de el au stârnit o furtună de aplauze în rândul auditoriului. Pe de altă parte însă, discursul rostit de el nu a fost deloc pe placul noilor conducători comuniști.

La câteva zile de la vizita lui Pătrășcanu, a sosit

la Cluj Vasile Luca. Acesta a rostit, și el, un discurs fulminant, a cărui concluzie clară a fost aceea că, pentru întreaga dezordine și stare de nesiguranță care domnea în Cluj, vinovați se făcuseră, fără puțință de tăgadă, mai ales studenții români turbulenți.

Cât privește pe conducătorii grevei studențești, aceștia au dispărut pur și simplu și mulți ani nu s-a mai știut nimic despre niciunul dintre ei. După ani îndelungați s-a aflat doar despre președintele și sufletul comitetului de grevă, părintele Anania, că a funcționat ca episcop

Profesorul Plaușiu Andronescu, care avea să petreacă multă vreme prin lagăre

ortodox al românilor din Statele Unite ale Americii.

Azi o placă de marmură montată la intrarea în cămin vestește generațiilor care au urmat după noi că, la Cluj, s-a petrecut primul act de rezistență majoră și de protest împotriva introducerii regimului comunist în România.

Victor SOFONEA

TIMIȘOARA

În momentul desfășurării grevei, eu eram președintele Societății Studenților Școlii Politehnice din Timișoara. La 10 mai 1946, noi, studenții, am decis să sărbătorim ziua națională printr-o manifestație începută cât se poate de pașnic în fața clădirii Operei și care urma să parcurgă Bulevardul Mihai Viteazul. În acest spațiu a intervenit cu brutalitate Poliția. Pe străzile din jurul Școlii Politehnice, ciocnirile dintre „forțele de ordine” și studenți au continuat până noaptea târziu, iar în seara aceleiași zile de 10 mai 1946 au început arestările.

Ecourile primelor evenimente nu se stinseseră bine că, începând de la mijlocul lunii iunie până în luna octombrie 1946, studenții timișoreni au intrat într-o

mare grevă, în semn de protest și solidaritate studențească cu greva colegilor de la Cluj.

Greviștii din Cluj, agresați de muncitorii fabricii „Dermata”, au cerut sprijinul stu-

denților din alte centre studențești din țară. La Timișoara, la 17 iunie 1946, constatându-se realitatea celor relatate de colegii clujeni, s-a hotărât imediat intrarea într-o grevă de solidaritate. Între solicitările noastre se numărau: eliberarea tuturor studenților arestați, repararea stricăciunilor provocate de devastatori și luarea de măsuri pentru preîntâmpinarea altor acte similare.

Unii dintre profesorii noștri, supuși și ei la diverse presiuni, veneau să-și țină cursurile în amfiteatre. Găseau însă aceste amfiteatre ocupate de studenți care, la intrarea profesorilor, începeau să cânte

Cantina Politehnicii așa cum arată azi

ale căminului și cu intervenția prin focuri de avertisment a unei formații de ostași sovietici aflați în apropiere, atacatorii au renunțat la asediu. Autoritățile nu au intervenit, în ciuda duratei lungi a ostilităților (trei-patru ore).

Grupul masiv de săteni din comuna limitrofă Clujului, Mănășturul, pornit în ajutorul studenților, a fost oprit de cordoanele organizate de forțele de ordine. Cu privire la numărul și identitatea studenților maltratați în cămin nu există niciun fel de evidență.

Faptele au fost prezentate de presă, în general, ca fiind acțiunile unor grupuri de studenți huligani și reacționari, care doreau să oprească evoluția spre democrație a țării. Un singur ziar clujean – nu-mi amintesc numele – a publicat un reportaj cu fotografii de la fața locului.

Urmare a acestor evenimente, s-a constituit un comitet studențesc, care, fiind recunoscut de conducerea Universității ca reprezentant al studenților, a decis începerea grevei. Ea a fost acceptată și susținută de marea majoritate a corpului profesoral, excepție făcând doar simpatizanții comuniști, precum Mihail Kernbach, decanul Facultății de Medicină, Constantin Daicoviciu, decanul Facultății de Istorie, ori Emil Petrovici, rectorul Universității.

Personajul care s-a făcut cel mai mult remarcat pe durata grevei și liderul necontestat al studenților participanți a fost omul de cultură și studentul, la vremea aceea, în anul II la Facultatea de Medicină, Anania Moldovan, viitorul mitropolit al Clujului sub numele de Bartolomeu Anania. În ciuda manifestărilor pașnice ale greviștilor, aceștia au fost urmăriți și, în unele cazuri, chiar agresați de reprezentanții autorităților. Atacurile

... și cea de 10 Mai 1946

aveau loc în general seara, în locuri întunecate. Peste câteva săptămâni, sub pretextul menținerii ordinii și în scopul intimidării studenților, au fost aduse în Cluj trupe de la școala de cadre de jandarmi, care patrulau prin oraș în formații de câte un pluton. Astfel, situația a fost oarecum dezamorsată, iar între militari și greviști nu au avut loc niciun fel de incidente.

Ovidiu Centea în 1947

Greva a durat până la încheierea anului universitar. Studenții au părăsit centrul universitar fără a susține obișnuitele examene de sfârșit de an, fără a avea cursurile încheiate și situația școlară clarificată. Examenele-restaurant s-au aglomerat pentru o durată apreciazabilă și ulterior a fost necesar un efort susținut din partea studenților pentru a se ajunge la o stare școlară normală.

La sfârșitul anului universitar, pentru intimidare, studenții restanțieri au fost amenințați cu repetenția și chiar cu exmatricularea, încercându-se aruncarea întregii vini pentru cele petrecute asupra studenților „reacționari” care, în loc să se ocupe cu studii, se ocupau cu politica, punând în pericol regimul democratic care se construia sub conducerea P.C.R.-ului și a Guvernului Groza.

La Facultatea de Medicină, decanul, Mihail Kernbach, a expediat câte o scrisoare lungă părinților studenților, avertizându-i că odraslele lor sunt elemente retrograde, dușmănoase față de regimul democratic ce se instalează în România. Părinții au fost înștiințați că studenții vor fi declarați repetenți sau exmatriculați, subliniindu-se că ei sunt chemați să intervină cu înțelegerea lor autoritate pentru a-și aduce copiii pe calea cea bună.

În perioada grevei, o serie de facultăți din țară s-au solidarizat cu studenții clujeni, prin manifestații și uneori chiar prin greve, așa cum a fost cazul studenților politehniști din Timișoara. Se pare că ar fi avut loc luări de atitudine și la unele instituții de învățământ superior peste hotare; cel mai mult se vorbea în acest

Consecințele grevelor studențești au fost suportate nu doar de studenți, ci și de profesori. Profesorul universitar dr. ing. Plautius Andronescu a petrecut mult timp prin lagăre după 23 august 1944, deoarece în timpul regimului lui Ion Antonescu fusese rector al Școlii Politehnice și președinte al Asociației de prietenie româno-germane din Banat. Profesorul Alexandru Nicolau și-a dat demisia din învățământ după reforma comunistă, din anul 1948, ca protest față de amestecul regimului în problemele de instruire și educație. Profesorul Adrian Stambulescu a

Profesorul timișorean Mihai Ghermănescu, unul dintre cei solidari cu studenții

fost condamnat ulterior de regimul comunist la 25 de ani de închisoare. Nu a renunțat vreodată la idealurile sale social-democratice.

Și mulți studenți au luat calea tragică a închisorilor și lagărelor comuniste, condamnați la ani grei de detenție sau de muncă forțată. De exemplu, numai într-o singură brigadă de la lagărul de exterminare „Peninsula Valca-Largă”, de la canalul Dunăre-Mareea Neagră, ne găseam, la un moment dat, 12 foști absolvenți sau studenți participanți la această grevă.

Cezar ZUGRAVU

În a doua jumătate a lunii iunie 1946, aproape de începerea sesiunii, la Cantina Politehnicii apărea un anunț prin care studenții erau convocați la o Adunare Generală a Studenților pentru comunicări importante.

La această adunare au participat majoritatea studenților și mulți membri ai corpului profesoral. O delegație a studenților de la Cluj a prezentat evenimentele care avuseseră loc acolo, după revenirea din refugiu a Universității, soldate cu ciocniri între studenții români și muncitori de la Fabrica „Dermata” în zona căminului studențesc „Avram Iancu”. Situația a degenerat într-o grevă studențască, la care delegația din Cluj ne invita să participăm. Prin vocile profesorilor Victor Vlad, decanul Facultății de Construcții, Gh.Th. Gheorghiu, Mihai Ghermănescu, Plautius Andronescu ori Ovidiu Țino, a fost susținută ideea unei greve de solidaritate cu colegii clujeni. Au fost aleși și doi delegați din partea noastră, care urma să analizeze situația de la Cluj la fața locului.

Odată cu revenirea delegației de la Cluj și confirmarea ciocnirilor violente de acolo, s-a luat decizia începerii grevei de solidaritate. Pro-

fesorii erau înștiințați prin șefii de an de hotărârea studenților, fiind invitați să nu țină cursul. Greva de solidaritate a studenților timișoreni s-a bucurat de sprijinul întregului corp profesoral, chiar dacă nu cu o atitudine directă, ci prin acceptare tacită.

Pe parcursul grevei, lucrurile au luat o turnură mult mai gravă. În urma unor denunțuri făcute chiar de colegi studenți, mulți dintre greviști au început să fie arestați. Deoarece, pentru protecția denunțătorilor, aceștia nu erau puși față în față cu colegii lor, identificarea concretă a celor vizați devenea destul de dificilă, oferind posibilitatea ca unii dintre noi să fim anunțați că suntem căutați. Astfel, mulți am reușit să părăsim Timișoara la timp. Spre exemplu, colegul Nicolae Ovesea a plecat la Brăila, în timp ce eu, avertizat de colegul Toma Merșavina, am plecat acasă, la Corabia.

Arestații erau ținuți în vechia clădire a Primăriei din

Timișoara. Între aceștia s-a numărat și profesorul Ovidiu Țino.

Greva a continuat pe parcursul sesiunii de examene, timp în care niciun student grevist nu s-a prezentat la vreun examen în luna iulie.

Cei arestați au fost eliberați, în cele din urmă, fără să fi fost judecați, în toamna aceluiași an, dar au suportat consecințele grevei până la sfârșitul parcursului universitar. Așa este, spre exemplu, cazul fraților Vlăduț (promoția 1949) ori al lui Iulian Gogiulescu (promoția 1950), care au fost respinși de mai multe ori la examenul de stat, pe motivul necunoașterii marxismului. Și unii dintre profesori au avut de suferit în urma susținerii acțiunilor greviste. Printre alții, profesorii Victor Vlad, Constantin Sălceanu, Plautius Andronescu, Mihai Ghermănescu au fost dur criticați în oficiosul *Luptătorul bănățean*.

Radu CROITORSCU

„Deșteaptă-te române” sau „Gaudemus igitur”. Zâmbeau și ei, în semn de solidaritate cu noi, și se retrăgeau.

Într-o dimineață, am aflat că fuseseră arestați 32 de studenți. M-am dus imediat la rectorul de atunci, profesorul Cândea, cerându-i să intervină pentru eliberarea arestaților și declarându-i că, fiind de acord cu arestările, își ia o mare răspundere privind evoluția evenimentelor. Rectorul Cândea a cerut autorităților eliberarea respectivului grup de studenți, pe care a și obținut-o.

Aparent, persoana mea fusese lăsată la o parte, însă lațul se strângea. Am fost convocat la Biroul de Siguranță al Chesturii de Poliție din Timișoara și interogată de șeful acestui birou, comisarul Aurel (Puiu) Moiş. El va deveni în viitor un nume de tristă notorietate. Obținând gradul de maior, își va face o nedorită faimă prin bătăutul la tălpi a arestaților, fiind responsabil de uciderea partizanilor și răsculaților din părțile Banatului, ca și de deportările bănușilor în Bărăgan. I-am declarat comisarului Moiş că nu pot întreprinde nimic pentru încetarea grevei, deoarece aceasta reprezintă voința studențimii din oraș și că totul depinde de cum evoluează situația de la Cluj. Același lucru l-am comunicat și comandantului Corpului de armată Timișoara, care mă convocase la cazarma din piața Primăriei.

Odată cu trecerea lunii iunie, greva a continuat. În timpul grevei, unii dintre membrii comitetului nostru și alți studenți care nu făceau parte din comitet au fost exmatriculați, cu pierderea dreptului de a mai urma vreă facultate. Alți studenți au fost arestați în timpul verii și

Liderul comunist Gheorghiu-Dej, vorbind la o întrunire despre sarcinile intelectualității

deținuți în diferite închisori, printre care și cea de la Pitești, unde au făcut greva foamei și au ieșit să protesteze pe acoperișul închisorii. În cadrul comitetului am decis să nu ne prezentăm la niciun examen în cursul verii și să ne reîntâlnim în toamna aceluiași an, urmărind cum evoluează situația de la Cluj.

La începutul lunii octombrie, odată cu reînceperea sesiunii de examene, comitetul s-a întâlnit din nou, solicitând rectorului Cândea reînmatricularea celor exmatriculați și eliberarea celor deținuți din cauza participării la grevă. Ambele cereri au fost imediat acceptate.

În urma alegerilor din noiembrie 1946, greva studenților timișoreni a luat sfârșit. Comitetul nostru a ținut ultima ședință după aceste ale-

geri. Cu acel prilej, fără să dizolvăm Comitetul, am predat colegilor din anul următor obiectele care aparțineau asociației (arhiva, steagul, spațiul de la cămin unde aveau loc discuțiile), în speranța unor vremuri mai bune.

In ciuda unor voci care au susținut contrariul, ca partici-

pant direct la evenimentele relatate, nu pot să nu amintesc spiritul de solidaritate perfectă dintre studenții diferitelor etnii care au participat la această acțiune, fie ei români, maghiari, germani, sârbi. Greva noastră a fost susținută de toți locuitorii Timișoarei. Mai mult, elevi din cursurile superioare de liceu au oferit un ajutor real (de exemplu, elevele și profesorele Institutului Romano-Catolic „Notre-Dame” au permis retragerea studenților urmăriți de Poliție prin coridoarele și căile de acces laterale ale clădirii liceului). Presa locală, neaservită încă regimului, a păstrat o atitudine neutră, în schimb publicația *Luptătorul bănățean*, de orientare comunistă, i-a calomniat pe membrii comitetului și pe participanții la grevă pe toată durata acesteia.

Munca eroică a poporului pentru lichidarea urmărilor războiului era pusă în pericol, potrivit propagandei comuniste, de acțiunile destabilizatoare ale unor elemente retrograde

Calea Victoriei la începutul secolului trecut (în stânga) și cupola Ateneului

septembrie 1841, cuprinzând obiecte și numerar. Dobre Nicolau a avut patru copii, două fete – Maria și Anetta – și doi băieți – Toma, născut în 1862, și Dimitrie.

Toma Dobrescu, dorind să-și urmeze tatăl în meserie, se înscrie la Școala de arte frumoase din Paris, obținând diploma de arhitect în anul 1890. Ulterior urmează și Dreptul, pe care-l termină în anul 1900 cu lucrarea *Responsabilitatea arhitecților și antreprenorilor*. Întors în țară, lucrează între 1891-1896 la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, după care preia biroul tatălui său. El va fi unul dintre cei mai fecunzi constructori la începutul secolului XX.

Se căsătorește cu Maria, fiica primarului Pake Protopopescu, cu care a avut un fiu, Nicolae Dobrescu, la rândul său arhitect. Prin cealaltă fiică a lui Emilian Pake Protopopescu, familia lui Dobre Nicolau va face o serie de alianțe cu distinsa familie a Erbiceștilor.

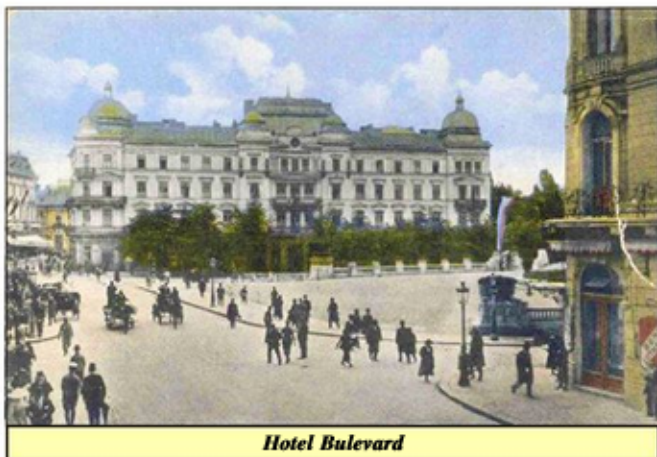
Dintre numeroasele lucrări pe care le-a realizat antreprenorul Dobre Nicolau amintim: Hotelul „Bulevard”, prima clădire a Monarhiei Statului, spitalul Brâncovenesc, Biserica „Domnița Bălașa”, o aripă a vechiului Palat Regal, Palatul Ateneului Român, Școala de arte și meserii, Liceul „Gheorghe Lazăr”, Palatul administrativ din Ploiești, diferite cazărmi la Cotroceni, Dealul Spirei și mai multe școli comunale.

În același timp, „cu îndemănările și cu averea agonisită, el cumpăra locurile virane și construia pe ele

locuințe bine clădite și rostite, populând astfel cea mai mare parte din locurile ce adăposteau doar câinii fără stăpân, în vreme ce lumea orașului se înmulțea și se înghesuia”. Exemplul meșterului Dobre, spunea G. Costescu – autorul volumului *Bucureștiul vechiului regat*, apărut în 1944 –, a fost apoi urmat chiar de arhitecții străini de aici, în folosul populației mai de la centru. Și îi amintește pe Fr. Böhaker, care „a construit întreaga Alce Carmen Sylva, pe locul fostei grădini a lui Schlatter din nordul Cișmigiuului”, și pe Louis Blank, care „a parcat locurile virane din parcul Bonaparte, pe care a clădit casele ce s-au rânduie în Alcea Blank”.

Hotelul Bulevard. În anul 1865 Jacques Herdan cumpără de la vornicul Grigore Băleanu terenul aflat la intersecția dintre Calea Victoriei și Bulevardul Elisabeta. Dorind a construi pe acest loc un hotel, el se adresează arhitectului Alexandru Orăscu pentru a întocmi proiectul.

Mănuind cu talent elementele neoclasicismului, Orăscu întocmește planurile acestui edificiu caracterizat prin sobrietate și echilibru al proporțiilor. Clădirea masivă, multietajată, destinată călătorilor din țară și de peste hotare, exprima pregnant importanța crescândă a capitalei noastre în contextul metropolelor europene. Ritmul studiat al golurilor și al volumelor, grija pentru proporții, decorația armonioasă a fațadelor caracterizează edificiul situat în inima Capitalei.

Hotel Bulevard

Chipuri uitate

Clădirea Ateneului în 1940 și antreprenorul care a înălțat-o

DOBRE NICOLAU

Cine trece pe lângă Palatul Ateneului Român din grădina Episcopiei, pe lângă Biserica „Domnița Bălașa” sau pe lângă clădirea Liceului „Gheorghe Lazăr” și admiră impunătoarele edificii „trebuie să-și aducă aminte că un român este acela care a avut curajul de a întreprinde astfel de lucrări” scria Nicolae Iorga.

Astăzi, când implacabilul arbitru care este timpul ne-a dovedit trăinicia și siguranța acestor edificii, avem datoria de a readuce în actualitate figura luminoasă a remarcabilului antreprenor Dobre Nicolau.

NICOLAE NOICA

Dobre Nicolau s-a născut în anul 1821 la București, ca fiu al „plugarului” Nicolae și al Radei. După terminarea liceului, „fără nicio instrucție specială, dotat de natură într-un chip cât se poate de bine, a început din tinerețe să se ocupe de lucrări de arhitectură”. Dobre Nicolau și-a început activitatea în anul 1842, alături de arhitectul Weltzer cu care făcea planuri și antrepriza lucrărilor. Ulterior își va înființa un birou de arhitectură și construcții desfășurându-și activitatea singur. Devine „mairarbașa”, adică starostele meșterilor zidari și dulgheri. Despre el se spunea că „prinsese însă și priceperea construcțiilor în întregimea lor, căci Eforia Spitalelor Civile i-a

încredințat lui construirea Spitalului Colțea”. Pe baza unor documente găsite în Arhiva Municipiului București se afirmă că Dobre Nicolau „a fost mairarbașa lucrărilor de la Poliția Capitalei (Cazarma Jandarmeriei din Șoseaua Ștefan cel Mare), alături de Gaetano Burelly, în anul 1854, și ulterior a încheiat un contract cu Eforia Spitalelor Civile, pentru construirea unui etaj deasupra clădirii centrale a Spitalului Filantropia”.

Între timp Dobre Nicolau se căsătorește cu Elena Dinu. Potrivit cercetărilor întreprinse de domnul Narcis Ispas de la Arhivele Naționale, Elena a primit la căsătorie, de la mama Dobra, văduva lui Dinu, foaia de zestre, datată 8

un scăzământ de doi lei la sută sub deviz“ (Arhivele Naționale, Fond: Ministerul Agriculturii și Domeniilor – Ecarete, dosar 493/1885R, fila 9). Lucrările noilor construcții ale Palatului Regal au fost încredințate lui Dobre Nicolau. După ce Consiliul de Miniștri a aprobat la 4 mai 1885 rezultatul licitației, ministrul Agriculturii și Domeniilor Anastase Stolojan încheie la 5 iunie 1885 contractul de execuție cu antreprenorul Dobre Nicolau.

Prin acest contract Dobre Nicolau s-a angajat „a face și executa lucrarea pentru transformarea palatului vechi din Capitală, scara nouă pentru apartamentele Majestății Sale Regale, aripa Corpului de gardă, ziduri de împrejmuire și balustrade, construcțiunea manegiului, construcțiunea remizei și a grajdurilor, întocmai după proiectul, planuri și devise ce au servit la licitația din 25 aprilie 1885 pentru suma de lei 432.814 bani 78, calculată în urma scăzământului de 3 1/2% aplicat la suma de lei 448.616 bani 35 costul lucrărilor după devizuri“ (Arhivele Naționale, Fond: Ministerul Agriculturii și Domeniilor – Ecarete, dosar 493/1885R, fila 164).

Stadiul lucrărilor la 13 noiembrie 1885 este consemnat de regele Carol I în *Jurnal*, în urma vizitei făcute. El scria: „... ceață. Înainte de amiază am vizitat întregul palat cu Wilhelm. Rotonda și toată partea sunt încă deschise. Încălzirea nu a fost încă montată nicăieri. Ora 11-12 1/2 Consiliul de Miniștri care discută discursul Tronului...”

Trebuie arătat că la dosarul lucrării se păstrează și astăzi, după 130 de ani, situațiile

Vechiul Palat Regal și scara de onoare

provizorii de lucrări, dar și situația definitivă a lucrărilor executate de Întreprinderea Dlui Dobre Nicolau, toate verificate, *cu grijă pentru cheltuirea banului public*, de arhitectul-diriginte P. Gottereau și directorul serviciului de arhitectură din Ministerul Domeniilor, profesorul inginer arhitect Nicolae Cerkez (Arhivele Naționale, Fond: Ministerul Agriculturii și Domeniilor – Ecarete, dosar 493/1885R, filele 124-162).

Noile lucrări de construcții pe care le-a inițiat Dobre Nicolau au început în iunie 1885 și s-au terminat în septembrie 1886, încadrându-se în costurile aprobate.

În clădirea Palatului Regal ridicat în vremea regelui Carol I s-au desfășurat numeroase evenimente, dintre care amintim botezul regelui Mihai la 11 martie 1922 în Sala Tronului.

După incendiul din decembrie 1927, Palatul Regal va fi reclădit sub forma de astăzi.

(Va urma)

După elaborarea planului și devizului, se organizează licitația pentru darea în întreprindere a construcției. Lucrarea va fi încredințată lui Dobre Nicolau cu care se încheie contractul. Construcția începe în anul 1867 și este terminată în 1871. În anul 1873 Herdan va vinde hotelul unei doamne Pohr, care îi va schimba numele în „Grand Hôtel du Boulevard”.

La data construirii era cel mai mare hotel din București, avea 82 de camere, 11 apartamente, restaurant și saloane de recepție. Hotelul avea apă curentă în fiecare cameră. La parterul său va funcționa din anul 1883 Librăria „Alcalay”.

Monetăria Statului. Șoseaua Kiseleff din Capitală este „locul de naștere” al primei Monetării a Statului. Clădirea construită de antreprenorul Dobre Nicolau va fi terminată în 1869.

Va fi inaugurată la 24 februarie 1870 în prezența domnitorului Carol I, a prim-ministrului Alexandru Goleșcu și a ministrului de Finanțe Ion C. Brătianu.

De la inaugurare până la sfârșitul anului, la Monetăria Statului s-au bătut 5.000 de piese de aur de 20 lei și 400.000 de piese de argint de 1 leu, cu imaginea domnitorului Carol I pe avers. Aflată sub suzeranitatea otomană România reușește să facă primul pas în încercarea de a emite o monedă națională cu efigia principelui român pe avers. Din cauza protestului Imperiului Otoman, activitatea monetară a încetat, iar monedele de argint prevăzute în lege au fost executate în Belgia. Portretul domnitorului nu mai apare pe niciuna dintre ele.

După recunoașterea independenței de stat a României, la Congresul de la Berlin, în 1878, Monetăria își reia baterea de monedă în anul următor, de data aceasta fără nicio îngrădire.

În anul 1912 localul primei Monetării a fost demolat, iar pe locul acesteia s-a construit Muzeul Țăranului Român.

Palatul Regal (azi Muzeul Național de Artă al României). Imediat după ce România a devenit regat, la 10 mai 1881, regele Carol I hotărăște construirea unei reședințe demne de rangul său, care să corespundă noii poziții a țării. Noul Palat Regal a fost ridicat între anii 1882 și 1886.

Printre primele măsuri luate de regele Carol I pentru construcția palatului a fost stabilirea temei și întocmirea proiectului. La începutul anului 1882 alcătuirea proiectului este încredințată arhitectului francez Paul Gottereau.

În baza creditului aprobat de Parlament pentru construcția palatului, „Ministerul Agriculturii și Domeniilor dă în întreprindere lucrările de construcție domnului Max Tonolla, antreprenor”. Lucrările de construcție încep la

14 iunie 1882. Șantierul era vizitat, lunar, de regele Carol I. În același timp, regele analizează cu arhitectul inginer Nicolae Cerkez, arhitectul Ministerului Agriculturii și Domeniilor, și cu generalul Theodory stadiul lucrărilor, hotărând și în privința construcțiilor care mai erau necesare.

Prima clădire a Monetăriei Statului

Deoarece fondurile acordate erau în bună parte epuizate, Parlamentul aprobă prin legea din 5 iunie 1884 un nou credit în valoare de 1.950.000 lei pentru terminarea Palatului Regal. În toamna anului 1884 au început și lucrările pentru scara de onoare a clădirii noului Palat Regal, care au fost încredințate sculptorului Karl Storck.

La începutul anului 1885 proiectul definitiv al noilor construcții pentru palat fiind terminat, se hotărăște organizarea „licitației pentru a doua oară”, deoarece, între timp, se prăpădise antreprenorul Max Tonolla.

La licitația din 25 aprilie 1885 au depus oferte Societatea de Construcțiuni și Lucrări Publice prin directorul general profesorul inginer Scarlat Vârnav, care se angaja să execute construcția cu „lei 1 bani 78 la sută sub deviz”, și antreprenorul Dobre Nicolau, „cu

Gabi Balint, Marius Lăcătuș...

materiale. În ceea ce privește sezonul fantastic 1985-1986 în Cupa Campionilor, Duckadam susține că a presimțit că va fi ceva deosebit. „Era o atmosferă diferită. Simțeam că va fi altceva. Eu din poartă îmi dădeam seama că echipa se exprimă mai bine și în atac și în apărare. Odată ce am trecut de primele adversare din Cupa Campionilor, am devenit și mai încrezători. Ne-am temut puțin de danczii de la Vejle, care erau în creștere de formă sportivă, apoi am întors scorul cu Honved și am demonstrat că avem forță ofensivă. Pe finlandezii de la Kuusysi i-am eliminat greu, deși am ratat ocazii cât pentru zece meciuri. Am jucat cu Anderlecht în semifinale și am răsturnat scorul din tur, de 1-0. Aveam 2-0 deja după o jumătate de

oră și în cele din urmă am mai dat un gol și ne-am calificat în finală. Dacă ne uităm în urmă, pare simplu, dar au fost multe emoții, pe lângă muncă”. Helmuth Duckadam ne-a povestit și cum a gândit reacțiile pentru loviturile de la 11 metri din finala cu F.C. Barcelona. „A fost vorba de intuiție. Am încercat să mă pun în locul celui care executa”, a explicat croul de la Sevilla.

In finală nu a putut juca și căpitanul Stelei de atunci, Tudorel Stoica. Acesta a fost suspendat pentru meciul de la Sevilla. Amintirea primirii cartonașului galben care i-a atras suspendarea este încă vie. „Volker Roth este numele arbitruului care mi-a arătat acel cartonaș galben în meciul cu Anderlecht. Era prima repriză, o fază simplă de joc, care nu spunea mare lucru. Am intrat prin alunecare la Morten Olsen, poate puțin cam tare, însă am atins mingea. Nu cred că l-am atins pe Olsen, însă arbitruul a fost drastic și a vrut probabil să arate că este intransigent. Noi aveam deja 2-0, eram pe val, iar arbitruul m-a pedepsit. Mi-am dat seama imediat că nu voi putea juca în finală. Am fost dărâmat

câteva minute și nu-mi puteam lua gândul de la acest lucru. În repriza a doua mi-am revenit și mi-am văzut de joc”, își amintește Tudorel Stoica. Dar adaugă: „S-a întâmplat să fie așa. Important este că echipa Steaua a câștigat trofeul. Am avut multe alte meciuri importante alături de club în acel sezon. A fost o familie grupul nostru, iar lucrul acesta se vede și astăzi, pentru că ne întâlnim cu diverse ocazii. Mi-aduc aminte că am fost trecut antrenor secund pe foaie de joc la finala cu Barcelona. De aici am și fost întrebat mereu ce sfaturi le-am dat colegilor înainte de finala de

...și restul echipei la plimbare prin Sevilla

la Sevilla. Ei bine, nu le-am dat niciun sfat. Ne cunoșteam prea bine ca să ne mai dăm sfaturi. Aveam un antrenor responsabil. Le-am spus doar să câștige Cupa Campionilor și m-au ascultat. Doar asta a contat”.

În absența lui Tudorel Stoica, Ștefan Iovan a fost căpitanul echipei în finala de la Sevilla. Acesta a fost primul care a ridicat trofeul după executarea loviturilor de la 11 metri. Fostul fundaș dreapta al echipei își amintește că fotbaliștii au fost răsplătiți atunci cu bani, cu câte o mașină de teren ARO, dar și cu câte un video, rarități în perioada comunistă. „Un ARO era precum un jeep astăzi. Era considerată o mașină de lux și dacă vindeai unul îți puteai lua o casă într-un cartier select.

Tudorel Stoica, Gabi Balint și Miodrag Belodedici

GENERATIA „STEUA 1986” LA ORA AMINTIRILOR

POMPILIU NICOLAE CONSTANTIN

Componenții echipei Steaua și stafful tehnic alături de trofeul câștigat la Sevilla

- Echipa era ca o familie ● Impresionați de numărul suporterilor Barcelonei prezenți la Sevilla ● La Scornicești se dădeau prime mai mari
- Nu se așteptau ca o echipă din Europa de Sud-Est să ajungă în finală
- Eroii de la Sevilla au primit câte un ARO

Echipa de fotbal Steaua București a reușit în 1986 una dintre cele mai mari performanțe ale sportului românesc: câștigarea trofeului Cupa Campionilor Europeni. Finala din 7 mai 1986 a avut loc pe Stadionul „Ramón Sánchez Pizjuán” din Sevilla, iar clubul Armatei a învins campioana Spaniei, F.C. Barcelona, în urma loviturilor de departajare.

Am stat de vorbă cu câțiva dintre artiștii sezonului 1985-1986: antrenorul Emeric Jenei și jucătorii Helmuth Duckadam, Adrian Bumbescu, Miodrag Belodedici, Ștefan Iovan, Tudorel Stoica și Gabi Balint. După 30 de ani, actorii generației „Steaua 1986” se întâlnesc pentru a rememora clipele de succes.

Stadionul „Ramón Sánchez Pizjuán”

Helmuth Duckadam a rămas în memoria colectivă drept „eroul de la Sevilla”, pentru că a apărut patru lovituri de la 11 metri la rând, contribuind substanțial la câștigarea celui mai im-

portant trofeu european la nivel de echipe de club. Helmuth Duckadam ne-a dezvăluit că puțin a lipsit ca el să nu ajungă la Steaua, iar episodul Sevilla 1986 să nu fi existat. Decizia a luat-o când a trebuit să facă

armata. Avea două opțiuni: Universitatea Craiova și Steaua. De la echipa olteană i se promisese bani, dar la Steaua ar fi beneficiat și de facilitarea studiilor universitare, pe lângă avantajele

**Căpitanul de la Sevilla,
Ștefan Iovan, ridică
Cupa campionilor Europeni**

victoria de la București cu Anderlecht, în semifinalele competiției. „A fost un moment important pentru noi. Cred că atunci Steaua a făcut unul dintre cele mai bune meciuri ale unei echipe românești în cupele europene, returul cu Anderlecht. A fost o chestiune de motivație, de speranță pentru noi că putem face ceva în finală. Nu eram favoriți nici cu Anderlecht, cu atât mai puțin în finală. Europa nu se aștepta la o echipă din Sud-Estul continentului în finală. A fost o mare surpriză. Le-am stricat sărbătoarea spaniolilor. Se pregătiseră pentru victorie, veniseră toate personalitățile lor la meci, dar noi am crezut în puterea noastră”.

Gabi Balint a fost unul dintre cei care au înscris goluri importante în acel sezon. La loviturile de la 11 metri, Steaua s-a impus cu 2-0, iar Balint a marcat, alături de Marius Lăcătuș. „Am încercat să analizez de câteva ori retrospectiv momentul executării penaltyului. Eram relaxat, deoarece aveam o mulțumire pentru că am terminat la egalitate cu F.C. Barcelona. Eram bucuros. După ce am văzut că au ratat Băloni și Majcaru înaintea mea, m-am gândit că n-ar fi nicio problemă dacă voi rata și eu. Mi-am propus să dau foarte tare. De asta am executat așa. La televizor a părut că am

executat cu nonșalanță, dar numai cu știu ce era în sufletul meu, cât de tare îmi tremurau genunchii și încercam să mă liniștesc”, declară Gabi Balint. Fostul fotbalist explică succesul Stelei din 1986 prin coeziunea lotului și plăcerea de a juca fotbal. „Echipa de atunci era extrem de unită. Noi ne întâlneam și la petreceri, nu doar la antrenamente și la meciuri. Eram foarte uniți, aveam preocupări comune și ne plăcea fotbalul. Astăzi, mulți fotbaliști parcă nu mai au pasiunea pentru sport și joacă fotbal mai degrabă pentru avantajele financiare pe care ți le asigură un contract de profesionist. Noi nu aveam prea multe opțiuni extra-sportive, astfel că ne concentrăm foarte

**Trofeul Cupei Campionilor prezentat de
Emeric Jenei și Helmuth Duckadam,
la întoarcerea în țară pe aeroportul Otopeni**

mult pe fotbal. În cazul meu, cam în toate fotografiile din copilărie apar alături de mingea de fotbal”, își amintește Gabi Balint.

„Nu prea am știut cum să ne bucurăm spune Adrian Bumbescu. Chiar discutam cu Băloni mai târziu că noi eram totuși niște copii în acea vreme. Nu realizăm valoarea performanței. Pentru noi era ca și cum am fi câștigat Cupa României. Trăiam într-o societate care nu mai știa să se bucure și asta ne-a marcat și pe noi. În plus, încercam să ne păstrăm modestia. Nu ne plăcea vedetismul”, a spus Adrian Bumbescu. El subliniază și rolul lui Ion Alecsandrescu, conducătorul clubului Steaua în acea perioadă. Fost fotbalist la Steaua în anii '50, Ion Alecsandrescu a intrat în administrația clubului din Ghencea în 1982 și a ocupat funcția de vicepreședinte și apoi de președinte. Adrian Bumbescu consideră că meritul construirii unui lot valoros la Steaua îi aparține celui supranumit „Sfinxul”.

**Jucătorii Barcelonei,
la sfârșitul partidei**

„El m-a convins și pe mine să vin, așa cum i-a convins pe toți ceilalți. Numai eu știu câte drumuri a făcut la Scornicești ca să mă ia. Mie-mi convenea la Scornicești pentru că aveam prime mari. Așa s-a întâmplat și cu Pițurcă, Bărbulescu sau Radu II. Tot el i-a adus. Și Duckadam și Băloni au fost transferați de Ion Alecsandrescu. Avea un ochi fantastic și știa să negocieze. Știa cum să construiască un grup, iar trofeele din acei ani i se datorează și lui”.

Colegul din defensivă al lui Adrian Bumbescu la Steaua, Miodrag Belodedici, a câștigat trofeul Cupei Campionilor și în tricoul celor de la Steaua Roșie Belgrad în 1991. „Steaua 86 era o echipă extraordinară. Existau automatisme, era o echipă experimentată și reușea să impună un ritm pe care îl vedem la marile echipe acum. Cred că dacă Steaua de atunci ar juca în campionatul României de astăzi, adversarii nu ar atinge mingea. Aveam un sistem de pasc atât de bine pus la punct încât era greu să recupereze mingea”. ■

Era foarte scump și foarte căutat. Aveam două numere la mașină, unul cu soț și altul fără soț pentru a circula duminică", povestește Iovan.

Acesta rememorează și întâlnirea cu Nicolae Ceaușescu, de după câștigarea trofeului Cupei Campionilor: „Mi-aduc aminte că am fost câțiva care am profitat de pe urma momentului când ne-am întâlnit cu el. Ne-am imprimat fiecare fotografii care ne înfățișau cum dădeam mâna cu Ceaușescu și le țineam la îndemână. Atunci când aveam probleme le scoteam. Nu ne mai întreba nimeni nimic”.

În arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist

i-au pregătit cu câte un premiu individual între 20.000 lei și 30.000 lei net, diferențiat, în raport de contribuția fiecăruia la obținerea acestui rezultat”, scrie în nota Consiliului. În aceleași arhive sunt dezvăluite și bonurile financiare oferite fotbalistilor până la finală. Pentru calificarea din turul I, cu Vejle, fiecare stelist a fost răsplătit cu câte 3.000 de lei, pentru cea din turul al doilea, cu Honved, au primit aceeași sumă, pentru cea din turul al treilea, cu Kuusysi Lahti, fotbalistii au primit câte 4.000 de lei, iar pentru succesul din semifinale, cu Anderlecht Bruxelles, jucătorii au încasat câte 7.000 de lei. Salariul mediu brut în România anulului 1986 era de 3.317 lei.

Emeric Jenei, antrenorul Stelei din acea perioadă, a comentat la rândul său parcursul din Cupa Campionilor 1985-1986. „Nu a fost deloc ușor. Am muncit cu toții foarte mult, și jucătorii, dar și stafful tehnic și conducerea. Am dovedit însă că aveam o echipă talentată. Am căutat mereu să-i fac pe jucători să se concentreze, iar odată ce am avansat în competiție am crezut că putem

Helmuth Duckadam prinde un balon periculos din fața căpitanului Barcelonei, José Ramón Alexanko, sub privirile lui Adrian Bumbescu

câștiga trofeul. Le-am cerut mereu fotbalistilor Stelei să arate că au determinare și mândrie. Am dovedit că suntem o echipă de aur, pentru că am câștigat trofeul cel mai important”, a apreciat antrenorul. „Am încercat să-i relaxez pe băieți în ziua finalei. I-am scos la o plimbare în parc, iar la ședința tehnică i-am încurajat. I-am văzut destul de emoționați și impresionați de numărul mare de fani ai Barcelonei, care veniseră la Sevilla. Îi pregătisem pentru ce aveau de făcut în teren, așa că am insistat pe pregătirea psihologică. Le-am spus în acea ședință amicală că nu au nimic de pierdut și că dacă vor da în teren măcar 95% din talentul lor, atunci eu o să fiu mulțumit și o să le strâng mâna la final. Dar ei au avut o reacție frumoasă și mi-au zis: «O să câștigăm!» și așa s-a întâmplat”, a povestit Emeric Jenei.

Antrenorul spune că generatoare de încredere a fost

Ultimele sfaturi, înaintea executării loviturilor de la 11 m

Român apare informația că fiecare fotbalist a primit între 20 și 30.000 de lei net, la propunerea Consiliului pentru Educație Fizică și Sport. „Câștigarea Cupei Campionilor Europeni de echipa de fotbal Steaua, cel mai prestigios rezultat obținut de fotbalul românesc, rezultat dedicat celei de a 65-a aniversări a P.C.R., reprezintă un succes deosebit din punct de vedere sportiv, cu un larg ecou internațional și care a condus la un venit de 7.659.033 de lei de la întâlnirile organizate în țara noastră, precum și peste 350.000 \$ x 12,50 lei/\$ = 4.375.000 lei, în finala de la Sevilla. În total, 12 milioane de lei. Având în vedere valoarea rezultatului, cât și veniturile realizate, propunem să se aprobe premierea sportivilor și tehnicienilor care

Componenta echipei Steaua București din finală a fost următoarea: Helmuth Duckadam (portar), Ștefan Iovan, Adrian Bumbescu, Miodrag Belodedici, Ilie Bărbulescu (fundași), Lucian Bălan, înlocuit în minutul 72 cu Anghel Iordănescu, Ladislau Bölöni, Mihail Măjearu, Gabi Balint (mijlocași), Marius Lăcătuș, Victor Pițurcă, înlocuit în minutul 112 cu Marin Radu II. Căpitanul echipei, Tudorel Stoica, a fost suspendat pentru acest meci și a fost înlocuit de Lucian Bălan. Din lotul Stelei au mai făcut parte portarul Dumitru Stângăciu, fundașul Anton Weissenbacher și mijlocașul Constantin Pistol.

Locuitorii din Kiev (dreapta, la demonstrația de 1 Mai 1986) și Pripjat nu au fost informați de proporțiile dezastrului, continuându-și viața în mod obișnuit (sus), în timp ce „lichidatorii” încercau să limiteze urmările catastrofei (jos). În centru: reactorul nr. 4 după accident

tempera discursul referitor la impactul negativ: „Centralele atomoelectrice sunt surse de energie pure, nu poluează mediul ambiant”. Între 1971 și 1985, au avut loc 151 de catastrofe în 14 țări la centrale atomoelectrice. La sfârșitul anilor 1980, în lume existau 50.000 de focoașe nucleare cu o putere echivalentă unui milion de bombe precum cele de la Hiroshima.

Wladimir Tchertkoff, jurnalist italian, care a înregistrat mai multe mărturii din localitățile din nordul Ucrainei și din sudul Belarusului, a denumit Cernobîl în mod generic un „Gulag atomic”. Ca o ironie a sorții, sub aspect etimologic, *cernobîl* în limba ucraineană înseamnă „pelin” (*Artemisia absinthium*). C.N.E.C., aflată la 18 km nord-vest de localitatea omonimă, situată pe râul Pripet, regiunea Kiev, Ucraina, a început să fie construită în 1972; prima de acest gen din Ucraina, purta numele liderului bolșevic V.I. Lenin. În 1977 a fost dat în exploatare primul reactor cu o putere de 1 milion kw, iar în 1985 funcționau patru reactoare, cu o putere de patru milioane kw. Conform unui plan de perspectivă, puterea centralei urma să fie extinsă până la 6 milioane kw.

Anterior mării catastrofe, activitatea de la C.N.E.C. a fost marcată de o serie de accidente. În 1978, atunci când a fost dat în exploatare

reactorul al doilea, au avut de suferit 170 de muncitori, iar între 1981 și 1985 au avut loc aproximativ 1.000 de accidente tehnice. La 9 septembrie 1982, primul reactor al Centralei a cedat, afectând o porțiune de 14 km la nord-est și 5 km sud-vest (locuitorii cătunului Cistogolovka din apropierea C.N.E.C. au fost evacuați).

La 25 și 26 aprilie 1986, inginerii de la C.N.E.C., în urma unui experiment eșuat, au generat o reacție în lanț necontrolabilă în interiorul reactorului, iar explozia a dus la prăbușirea acoperișului și la emisia de substanțe radioactive în atmosferă. Accidentul s-a produs la 26 aprilie 1986, ora locală 01.22.44, iar focarul a putut fi stins doar la 13 mai 1986. Praful și focul, care s-au ridicat până la 2 km, au aruncat în mediul înconjurător peste 40 de elemente radioactive și gaze rare. Cantitatea de materiale radioactive răspândite în atmosferă a fost de 200 de ori mai mare decât cea de la Hiroshima și Nagasaki.

Au fost stabilite mai multe cauze ale catastrofei de la Cernobîl: ratarea proiectului tehnic al reactorului nr. 4, neajunsuri tehnice, eroare profesională, nerespectarea securității muncii, incompetența birocratică și caracterul secret etc. O altă cauză care a generat cataclismul de la Cernobîl rezidă în competența

Acum 30 de ani

Reactorul nr. 4 al Centralei de la Cernobîl

CERNOBÎL UN SIMBOL AL COLAPSULUI UNIUNII SOVIETICE

Accidentul de la Centrala Nucleară Electrică Cernobîl (C.N.E.C.), produs la 26 aprilie 1986, este considerat cea mai gravă catastrofă nucleară din istorie. Cataclismul tehnogen (explozie spontană și contaminare cu substanțe periculoase) a lăsat amprente nefaste asupra stării de sănătate a oamenilor, a ambianței și a intensificat protestul tacit al populației față de sistemul administrativ de comandă sovietic și față de ideologia comunistă. Potrivit scriitoarei belaruse, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură (2015), Svetlana Aleksievici, Cernobîlul a devenit „metaforă, simbol”. Din multe puncte de vedere, Cernobîlul simbolizează colapsul Uniunii Sovietice.

Dr. ION XENOFONTOV
Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”,
Academia de Științe a Moldovei

„Era nucleară” a prins contur în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, atunci când S.U.A. a obținut primele bombe atomice și termonucleare. În 1954, Uniunea Sovietică a construit prima centrală atomoelectrică din lume în orașul Obninsk, regiunea Kaluga, cu o putere de 5.000 kwt. Pentru a face față noului obiectiv, Obninskul a fost dotat cu o infrastructură constituită din institute de cercetări științifice în domeniul fizicii energetice, radiologiei medicale, metrologiei experimentale, geofizicii aplicate etc. Savanții sovietici erau concentrați în institute de

cercetare, „orașe ale științei”, bucurându-se de un înalt prestigiu social.

Un Gulag atomic

În anii '70, în Occident se puna un accent deosebit pe sistemul de securitate al centralelor atomoelectrice. În U.R.S.S. însă se făceau economii pe seama mecanismului de securitate al centralelor nucleare. Andranik M. Petrosian, președintele Comitetului de Stat pentru Folosirea Energiei Atomice a U.R.S.S., conform cu ideologia regimului comunist,

zuri nici nu au fost anunțați că vor fi duși acolo (la fel s-a procedat și în cazul războiului sovieto-afgan din anii 1979-1989; *Magazin istoric*, nr. 2/2014). În Uniunea Sovietică aceste acțiuni erau considerate drept secret de stat. Unul dintre „lichidatori” își amintește imaginea lugu-bră pe care a văzut-o la Cernobîl, dar și impactul radiației asupra celor care participau la decontaminare. „Parcă era sfârșitul lumii. Noi trăiam în niște corturi. Acolo mâncam, dormeam și mergeam la vecu... după ce, timp de 10 zile, acci tineri au efectuat lucrări chiar lângă reactorul care explodase, nimeni practic nu-i mai recunoștea. De pe ei se jupuia pielea, aveau sângerări din nas și din urechi. Nu mai realizau ce se petrece în jur. Când cei responsabili au văzut că starea lor este critică, i-au trimis să moară acasă... Când m-am dus încolo, eram băiat zdravăn, aveam 1.80 m și cântăream 110 kg. Peste patru luni după catastrofă cântăream doar 65 kg...”.

În pofida faptului că propaganda sovietică a dorit să demonstreze înaltul spirit de răspundere al „lichidatorilor” și relativa adaptare a acestora la situația creată, în realitate nu era nici pe departe așa. În situația în care nici utilajul tehnic nu făcea față nivelului de radiație ridicat, s-a stabilit ca un schimb de tură în zona reactorului să dureze între 15-20 secunde și un minut. S-a constatat o creștere bruscă a cazurilor de leucemie și cancer al glandei tiroide la mături, în mod special la „lichidatori”. Aceștia sunt și sub presiunea factorilor psihologici: anxietate, probleme de concentrare, nesiguranță, cefalee, sentiment de victimizare și nesiguranță, tulburări de somn, izolare socială etc. Printre aceștia este frecvent fenomenul sinuciderii. „Nimeni nu ne înțelege, nici în spitale, nici la clinici, suntem morți

Echipament de protecție folosit de „lichidatori”

nunți, oamenii plecau la pescuit etc. În prima zi a catastrofei de la Cernobîl, locuitorii Pripetului au fost iradiați cu o cantitate de 50 de ori peste limita admisă. Mulți locuitori au suferit arsuri în urma contactului direct cu solul. Autoritățile însă nu doar că nu i-au anunțat despre consecințele nefaste ale accidentului, dar au și recomandat populației să nu părăsască locuințele. Comitetul Securității de Stat, mobilizat în zonă, verifica transportul care venea-pleca din zona afectată. Nici chiar defilarea de 1 mai de la Kiev, oraș situat la 130 km sud de Cernobîl (locuitorii capitalei ucrainene au avut noroc că vântul era orientat în direcția opusă urbei), nu a fost anulată, deși liderii comuniști din Ucraina și-au expediat familiile la Moscova, cât mai departe de accident.

Măsurile de limitare a dezastrului

Radiația este absorbită de om prin următoarele canale: consum alimentar (în cel mai intens mod), apă (5%), atmosferă (1%). De aceea este necesară studiarea tuturor factorilor nocivi care periclitează sănătatea populației în urma unei asemenea catastrofe. De exemplu, râul Pripet, afluent pe dreapta al

Echipamente militare abandonate în apropiere de Cernobîl, după ce au fost contaminate în timpul intervenției

profesională a angajaților. La C.N.E.C. activa un număr înfrim de specialiști în domeniu.

Inițial s-a acreditat ideea că la Cernobîl a avut loc doar un banal accident, iar în lunile iunie-iulie 1986, reactorul nr. 4 va fi repus în funcțiune. De aceea autoritățile sovietice au mușamalizat evenimentul. Ministerul Afacerilor Externe al U.R.S.S. nu a recunoscut dezastrul de la Cernobîl. Ministerul Ocrotirii Sănătății al U.R.S.S., în pofida menirii sale, a ținut în secret informația referitoare la catastrofă și rezultatele tratamentului celor internați, pericolul la care a fost expus personalul stației și participanții la lichidarea deflagrației. Doar atunci când

cei care monitorizau activitatea centralei – specialiști din Suedia și Finlanda – au raportat nivelul ridicat de radioactivitate purtat de vânt, Kremlinul a fost nevoit să recunoască accidentul. Catastrofa de la Cernobîl a fost interpretată în U.R.S.S. drept un nou argument al nocivității oricărei instalații atomice și al pericolului pe care îl poate genera un eventual război nuclear.

Bilanțul catastrofei

Țara cea mai afectată de catastrofa nucleară a fost Belarusul. Circa 70% dintre precipitațiile radioactive au căzut pe teritoriul acesteia, fiind contaminată 20% din suprafața împădurită a republicii și 6.000 km de terenuri arabile; 109.000 de persoane au fost evacuate din zona periculoasă. Suprafața afectată de accident a inclus un teritoriu de aproximativ 150.000 km: Ucraina (8,9% din suprafață), Rusia, România (cea mai afectată zonă a fost cea din zona lan-

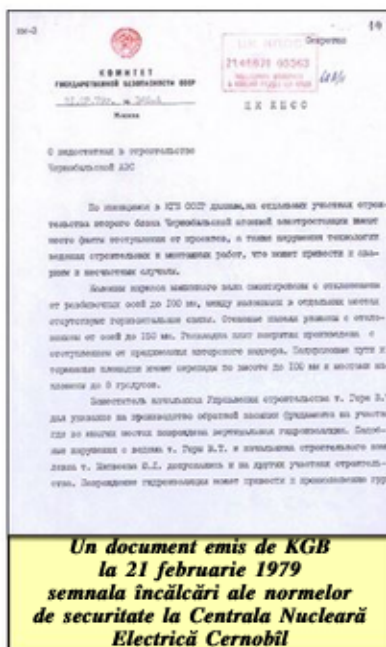
țului Carpatic) și alte state din Europa, în total o populație de 7,1 milioane de oameni, dintre care 3 milioane de copii.

Din cauza acestei catastrofe au fost scoase din circuit 144.000 ha de teren cultivabil și 492.000 ha de terenuri fertile. Doar în Belarus a fost contaminat un procent de 25% din suprafața pădurilor. Impactul catastrofei asupra ecosistemului a fost dezastruos pentru floră și faună și, de asemenea, asupra încălzirii globale, cu efecte până în prezent. În anul 2000, 350.000 de oameni au fost evacuați, dintre care: 163.000 în Ucraina, 135.000 în Belarus, 52.000 în Rusia.

Pierderile financiare generate de catastrofa de la Cernobîl, calculate până în 1990, se estimează la 9 miliarde ruble. Belarusul alocă anual 9% din PIB pentru înlăturarea consecințelor catastrofei nucleare, iar Ucraina 5%. Pentru construirea unui nou sarcofag (cu o înălțime de 100 m și o greutate de 29.000 t) se preconizează alocarea a peste două miliarde de dolari.

În procesul de decontaminare de la Cernobîl au luat parte cca 800.000 de oameni din mai multe țări, inclusiv 210 unități militare, cu un efectiv de 340.000 de militari, ingineri și tehnicieni, care au lucrat la dezactivarea și construirea sarcofagului din beton deasupra reactorului, fiind supuși pericolului direct al contaminării. În Ucraina, de exemplu, numărul „lichidatorilor” (persoanele implicate nemijlocit în înlăturarea consecințelor catastrofei) a fost de 120.000 de persoane. După cinci ani de la catastrofă, aproximativ 10.000 dintre ei și-au pierdut viața.

Participanții la înlăturarea consecințelor catastrofei de la Cernobîl în multe ca-

Elicopterul care s-a prăbușit în inima reactorului în timpul intervenției de la Cernobîl

Ambasada Republicii Ceh în colaborare cu Centrul Ceh organizează în ziua de 12 mai 2016 o serată culturală a V4 (grupul de la Vysehrad) pentru omagierea lui Carol al IV-lea, rege al Boemiei și împărat al Sfântului Imperiu Romano-German, de la a cărei naștere se împlinesc, la 14 mai, 700 de ani. În Sala de festivități a Ambasadei vor fi prezentate prelegeri, secvențe din filmul *O noapte la Karlštejn* și o expoziție. Participă istorici, oameni de cultură, boemiști, reprezentanți ai mass-media. Printre oaspeții de seamă se numără prof. univ. dr. Daniel Constantin Barbu și doctor docent Jiří Felix, de la Universitatea Carolină din Praga, membru de onoare al Institutului de lingvistică al Academiei Române.

CAROL AL IV-LEA

ANCA IRINA IONESCU

Portret votiv al lui Carol al IV-lea, executat în preajma anului 1371 la comanda arhiepiscopului de Praga, Jan Očko din Vlašim (Galeria Națională din Praga)

Viitorul rege al Cehiei și împărat al Sfântului Imperiu Romano-German, considerat una dintre personalitățile marcante ale Europei medievale, s-a născut la 14 mai 1316 la Praga și a fost botezat Václav (rom. Venceslav; germ. Wenzel; engl. Wenceslaus; fr. Venceslas) după bunicul său matern. Era al unsprezecelea rege din prima dinastie domnitoare cehă a Premysliziilor, întemeiată de Premysl Otakar I (1192-1230), cel care reușise să asigure titlul ereditar de rege pentru urmașii săi.

fluviului Nipru, cu o lungime de 775 km, bogat în pește (biban, crap, plătică, somn, știucă), loc de agrement, infrastructură navigabilă și sursă de alimentare cu apă pentru orașele Pinsk, Petrikov, Moșîr, Cernobîl, a fost contaminat.

În U.R.S.S. însă nu s-au luat măsuri prompte pentru a proteja populația afectată. În România, atenția propagandei a fost concentrată pe succesul echipei de fotbal Steaua în finala Cupei Campionilor Europeni (7 mai), festivitățile consacrate „aniversării a 65 de ani de la crearea Partidului Comunist Român (8 mai)” și acțiunilor lui Ceaușescu împotriva proliferării armelor nucleare (13 mai). S-au administrat totuși doze de iod copiilor.

La 29 aprilie 1986, Agenția Națională Poloneză pentru Energie Atomică a reacționat prompt. A recomandat abținerea de la consumul de lapte proaspăt, produs de animalele care au mâncat iarbă verde. A fost recomandată alimentarea doar cu lapte pasteurizat. Se interzicea întrebuințarea de legume, carne și pește. Pentru 10 milioane de copii și adolescenți s-au administrat doze de iod. În Republica Federală Germania au fost lichidate stocurile de lapte proaspăt și legume. În Elveția, bovinele erau închise în grajduri, nu aveau acces la pășuni. Mai târziu, și în Ucraina s-au aplicat măsuri de restricție a comerțului cu produse alimentare, iar o parte dintre piețele sezoniere au fost închise. Alimentele au suferit o contaminare substanțială pe termen lung.

În urma deflagrației, circa 50 de persoane au decedat imediat, iar pe termen lung mii de oameni au fost sau sunt încă supuși pericolului direct al acestei catastrofe, căzând sub incidența cancerului (inclusiv la copii, situație neatestată anterior la

Reactorul acoperit cu sarcofagul de beton

această categorie de populație) și a bolilor produse de radiații. Cel mai mult au avut de suferit în urma accidentului muncitorii și „lichidatorii”. Muncitorii, de exemplu, care s-au aflat în apropierea reactorului au fost iradiați în așa măsură, încât suma radiației a de-

pășit de câteva ori pe cea cu care intră în contact un om pe parcursul întregii vieți. Iradierea persoanelor ca urmare a catastrofei nu era recunoscută, în fișa medicală acestea erau nominalizate cu diagnosticul „insuficiență cardiovasculară”.

Impactul psihologic al catastrofei a fost foarte intens, inclusiv pentru persoanele cu acces la informații din prima sursă. Academicianul Valeri A. Legasov, strategul „mușamalizării” dimensiunii științifice a raportului privind catastrofa de la Cernobîl, exact în al doilea an după accident, la 27 aprilie 1988, s-a sinucis în apartamentul său din Moscova. Doctorul în științe tehnice V.S. Konviz, inginerul-șef al proiectului C.N.E.C. (1972-1982), a fost remunerat cu 1.000 de ruble și o mașină pentru a cerceta nivelul de radiație activă. După ce a executat misiunea, conștientizând consecințele iminente, a cerut o ladă de vodcă, iar la puțin timp a decedat.

După catastrofa de la Cernobîl au fost expuse mai multe scenarii apocaliptice, unele extrase din perimetrul lecturilor biblice: „va fi verdeață, însă nu va fi viață” sau „va fi totul, însă nu va fi nimeni”.

La sfârșitul anilor 1980, în procesul restructurării (*perestroika*) și al transparenței (*glasnosti*) gorbacioviste, s-a constatat că regiunile afectate de iradiație erau

cu mult mai vaste decât le prezentase anterior propaganda sovietică. Aceasta în condițiile în care teritoriile respective erau populate în continuare, iar în alimentație se foloseau produse contaminate. ■

Valeri A. Legasov și o clădire din Cernobîl pe care trona stema U.R.S.S.

A elaborat în 1351-1353 un nou codex de legi, numit *Majestas Carolina* sau *Codex Carolinus*, străduindu-se să întărească puterea suveranului în statul ceh, în detrimentul nobilimii. Codul avea 109 articole și preciza domeniile Coroanei; stabilea 29 de orașe regale și 13 castele care nu puteau fi înstrăinate sau zălogite, alte 13 orașe și 14 castele puteau fi date zălog pe cel mult nouă ani; se stabileau și pedepse împotriva nobililor pentru anumite fapte. Din cauza nemulțumirii nobilimii, codul a fost revocat (6 octombrie 1355).

Prima universitate din Europa Centrală

Persoană deosebit de cultă pentru vremea sa, Carol al IV-lea a sprijinit în mod deosebit învățământul și cultura în Cehia. În viața cotidiană era nevoie de tot mai mulți cunoscători de carte (ca să scrie documentele de proprietate, actele personale etc.). În 1378, la moartea lui Carol al IV-lea, numărul persoanelor din Praga care erau cuprinse în procesul de învățământ, inclusiv elevii și profesorii din școlile inferioare, se ridica la 7.000, cifră impresionantă pentru acea vreme (fiecare al șaptelea locuitor mergea la școală!). Deși ponderea principală continuau să-o dețină școlile de pe lângă Biserici și mănăstiri, Carol al IV-lea a desființat monopolul Bisericii

Carol și prima soție, Blanche de Valois

în învățământ prin înființarea Universității din Praga (1348).

O primă încercare de înființare a unei universități făcuse deja Venceslav al II-lea (1271-1305), iar Carol al IV-lea a reluat proiectul. Pe baza bulci semnate de Papa Clement al VI-lea (Avignon, 26 ianuarie 1347), Carol al IV-lea a emis *Bula de aur* din 7 aprilie 1348. Prin aceasta se preciza că universitatea este înființată și spri-

jinită financiar de rege și se stabileau patrimoniul universității, suprafața colegiului și celelalte dotări. Universitatea din Praga este prima universitate din Europa Centrală. Recunoștea tuturor membrilor universității (*universitas magistrorum et scholarium*) toate privilegiile și imunitățile de care se bucurau membrii universităților din Paris și din Bologna și a avut cele patru facultăți tradiționale: Teologie, Drept, Medicină și Arte (arte liberale, ulterior filosofie). În primii ani, cursurile se predau în locuințele particulare ale magiștrilor, iar din 1366, Carol al IV-lea a înzestrat Universitatea cu primul său colegiu (campus, ceh. *ko-lej*) pentru 12 magiștri.

Castele și poduri

Carol a refăcut palatul regal din Cetatea Hradčany în stil gotic și a consolidat fortificațiile castelului, unul dintre cele mai cunoscute din Europa, menționat în cartea recordurilor Guinness drept cel mai mare complex de acest fel din lume.

Primul arhiepiscop praghez, Ernest de Pardubice, 1297-1364 (sus) și Catedrala gotică „Sf. Vít”, din capitala cehă

Tatăl lui era Ioan de Luxemburg, fiul împăratului romano-german Henric al VII-lea. Devenise rege al Cehiei prin căsătoria cu mama lui Carol, Elisabeta de Boemia (Eliška Premyslovna), moștenitoarea tronului Cehiei, ca fiică a lui Venceslav al II-lea și ultima descendentă a neamului Premysliziilor. Când micul Carol a împlinit vârsta de șapte ani, Ioan de Luxemburg, de teamă ca nobilii cehi să nu se răzvrătescă împotriva lui și să-l aleagă rege pe fiul său, care ar fi urmat să domnească până la majorat sub tutela mamei sale, l-a luat de lângă mamă și l-a trimis la Paris, în grija surorii lui mai mari, Marie, căsătorită cu regele Franței, Carol al IV-lea cel Frumos. Regele Franței l-a îndrăgit pe copil și a avut grijă de el și după moartea soției sale – survenită la numai doi ani după sosirea lui Carol la Paris – dându-i chiar numele său cu ocazia ritualului de

Sigiliul Bulci de aur din 7 aprilie 1348, emisă de Carol al IV-lea, prin care se preciza că Universitatea era înființată și sprijinită financiar de suveran

Ritualul de încoronare hotărât de suveran

Regele Franței a insistat ca protejatul lui să facă studii teineice. Din 1328 a beneficiat de îndrumarea lui Pierre Roger de Rosières, viitorul Papă Clement al VI-lea. Prințul ceh a învățat în Franța franceza și latina, apoi, alături de tatăl său, italiana și germana. După cum mărturisește singur în *Autobiografie*, a uitat limba cehă, căci fusese scos din mediul lingvistic ceh la vârsta de șapte ani, dar a reînvățat-o când s-a întors la Praga (1333). A intervenit pe

lângă fostul său mentor, acum Papa Clement al VI-lea (1291-1352), și acesta a ridicat în 1344 episcopia din Praga la rangul de arhiepiscopie.

Inițial, tânărul Václav a domnit formal împreună cu tatăl său, dar în 1346 a fost încoronat împărat la Bonn și curând după aceea s-a urcat pe tronul Cehiei. Încoronarea a avut loc în 1347, eveniment pentru care tânărul rege a elaborat el însuși un *Nou ritual de încoronare*. Tot lui îi aparține și proiectul coroanei regale, inspirată după forma vechii coroane a Premysliziilor și cea a coroanei regilor Franței. Numită Coroana Sf. Václav, urma să stea în permanență pe capul statuii Sf. Václav și să fie numai „împrumutată” cu ocazia ceremoniei de încoronare.

Carol a continuat tradiția și eforturile dinastiei Premysl, extinzând ținuturile coroanei ceh, din care făceau parte Boemia, Moravia (devenită teritoriu al Premysliziilor de la începutul secolului al XI-lea), Luzacia Inferioară și Superioară și o parte din Silezia. Tot din pământurile coroanei ceh făcea parte și Luxemburgul, care, fiind atât de departe,

s-a despărțit de statul ceh în timpul domniei fiilor lui Carol și a fost revendicat apoi de cehi în secolul al XVI-lea. Carol al IV-lea a inclus în statul ceh și Brandenburgul, care a intrat apoi în stăpânirea familiei de Hohenzollern (până la sfârșitul Primului Război Mondial).

confirmare (act sacramental în Biserica Catolică, care desăvârșește botezul la copiii trecuți de șapte ani). Astfel se explică faptul că Venceslav a devenit Carol (Karel) și al IV-lea, deși în istoria Cehiei nu au existat Carol I-III.

Imagine din secolul al XIX-lea (sus) și catedrala și castelul Hradcany

sublinieze faptul că se trage din neamul ceh al lui Premysl, a introdus în ritualul ceh procesiunea rituală la Vyšhrad, leagănul patriei cehilor, folosirea opincilor și a traistei lui Premysl Plugarul, omagierea specifică cehă a domnitorului prin cuvintele „bucuroși, bucuroși, bucuroși“ (*rádi, rádi, rádi*) și intonarea imnului tradițional ceh *Hospodine, pomiluj ny!* (Doamne, miluiește-ne!).

Legenda Sf. Venceslav, ieșită de sub pana lui Carol, a fost supranumită și „istorie nouă“, deoarece în persoana Sf. Venceslav autorul își face un autoportret ideal, dorind să ofere urmașilor un exemplu de domnitor și părinte ale țării.

Cea mai cunoscută lucrare literară a lui Carol a fost *Autobiografia sa (Vita Caroli)*, concepută de autor ca o așa-numită „oglină princiară“. Cu alte cuvinte, viața lui ar fi trebuit să servească drept model urmașilor la tron. Viața lui Carol a fost elaborată de autor în latină, tradusă curând în cehă și publicată sub formă de carte în 1555, iar în 1584 a fost tipărită și în latină. Are 20 de capitole, primele 14 au fost scrise chiar de Carol, de aceea relatarea se face la persoana I, cu folosirea pluralului maiestății.

Coroana Sfântului Venceslav, executată după proiectul lui Carol al IV-lea, cu ocazia încoronării sale ca rege al Cehiei, în 1347 (este inspirată după vechea coroană a Premysliților cehi și după cea a regilor Franței)

Deși nu au ieșit chiar de sub pana lui, multe alte lucrări literare și istoriografice au beneficiat de contribuția directă a regelui Carol. Astfel, a supravegheat elaborarea noului regulament de alegere a împăratului roman, al cărui text alcătuit din 23 de articole a fost redactat de Jan din Středa. Regulamentul a fost aprobat în 1356, iar Cancelaria regelui Carol a executat cele șapte copii identice pentru cei șapte principii

electori care aveau dreptul să participe la alegerea împăratului roman. Regulamentul a rămas în vigoare până în 1806 și este cunoscut sub numele de *Aurea bulla* (Bula de aur).

O preocupare permanentă a regelui Carol a fost istoriografia. A patronat elaborarea lucrărilor de istoriografie, de pildă *Cronica* lui Francisc Praghezul, cunoscută în trei versiuni, cea de-a treia dusă până în

1353 și dedicată regelui Carol al IV-lea. Nemulțumit de cronicile realizate de clerici, Carol a apelat la laici, unul dintre cei mai de seamă fiind Přibík Pulkava, și a intervenit atât de des în scrierea acestuia, încât *Cronica Bohemorum* (Cronica Cehiei) elaborată de acesta este considerată drept opera lui Carol.

Acesta a fost Carol al IV-lea, fiul lui Ioan de Luxemburg și al Elisabetei de Boemia, rege al Cehiei din 1346, împărat roman din 1355, rege al Lombardiei din 1355, al Burgundiei din 1365, margraf al Moraviei între 1333-1349, conte de Luxemburg între 1346-1353, „mai înțelept decât Solomon... pentru că știa în mod desăvârșit tot ceea ce știa Solomon, adică toate cărțile lui. Dar Solomon nu știa ce știa Carol“. ■

Castelul Karlštejn (la 28 km de Praga), a cărui piatră de temelie a fost pusă, la 9 iunie 1348, de Carol al IV-lea însuși

În 1344, împreună cu primul arhiepiscop praghez, Ernest de Pardubice (1297-1364, episcop al Pragăi între 1343-1344 și apoi arhiepiscop 1344-1364), a inaugurat, pe locul rotondei Sf. Vit, construcția Catedralei metropolitane din Praga (terminată aproape șase secole mai târziu).

Regele era preocupat de modernizarea capitalei sale, devenită unul dintre cele mai frumoase orașe ale Europei acelor vremuri, cu aproximativ 50.000 locuitori. A inițiat construirea unui pod trainic peste Vltava, care separa zona castelului regal și a cartierului nobilimii, Orașul Mic (*Malá Strana*), de marea masă a locuitorilor din Orașul Vechi (*Staré Město*), aflat de partea cealaltă a râului.

Convins că orașul se va dezvolta rapid și nu va mai încăpea în limitele existente, Carol al IV-lea a dat la 8 martie 1348 un decret prin care înființa Orașul Nou (*Nové Město*), transformând Praga într-unul dintre cele mai mari orașe ale Europei medievale. Planurile

viitorului oraș au fost elaborate sub supravegherea strictă a regelui și harta actuală a orașului Praga se suprapune perfect peste cea elaborată atunci.

Castelul Karlštejn, a cărui piatră de temelie a fost pusă la 9 iunie 1348 de însuși Carol al IV-lea, este situat la 28 km de Praga. Încăperea cea mai importantă a castelului este Capela Sf. Cruci, ai cărei pereți sunt auriți și împodobiți cu pietre prețioase și cu o colecție unică de picturi pe lemn aparținând celui mai vestit pictor gotic ceh, Maestrul Theodorik.

Karlovy Vary (Băile lui Carol – Karlsbad), este o localitate situată în Cehia de Vest, cu izvoare de ape minereale ale căror proprietăți

curative erau cunoscute din vremuri străvechi. În preajma anului 1350, în timp ce se afla la Loket, Carol a organizat o expediție în pădurile din apropiere și a pus să se construiască pe locul unde se afla izvorul cu apă termală Băile fierbinți de la Loket

(*Horké Lázně u Lokte*), devenite ulterior Karlovy Vary (Băile lui Carol). La 14 august 1370 Carol al IV-lea a conferit așezării balneare statutul de oraș.

Activitatea literară a reprezentat o preocupare majoră pentru Carol al IV-lea. Bărbat foarte cultivat, cunoscând cinci limbi străine, și-a elaborat lucrările literare având două motivații: propriile preocupări intelectuale și intențiile politice.

Și-a elaborat scrierile în limba latină, dar ele au fost traduse la foarte scurt timp și în cehă. A lăsat posterității mai multe lucrări, dintre care unele și cu valoare beletristică: *Ritualul de încoronare al regilor cehi*, 1347; *Codul Carolingian*, 1350-1351; *Istoria nouă despre Sfântul Venceslav martirul, voievodul cehilor, alcătuită de domnul Carol, împărat roman și rege ceh*, 1355-1358, pe scurt, *Legenda Sf. Venceslav*; *Vita Caroli (Viața lui Carol)*, 1371. La acestea se adaugă și așa-numitele *Moralități* – reflecții referitoare la modul în care trebuie să se comporte un bun creștin, bazate pe citate din Biblie –, probabil cea mai veche lucrare literară a autorului.

Apel la laici

Ritualul de încoronare a fost alcătuit în 1347 pentru ceremonia încoronării sale ca rege al Cehiei și ar putea fi numit astăzi „lege constituțională”. Combina diverse elemente ale obiceiurilor de la încoronarea regilor germani, francezi și cehi. Dorind să

Universitatea Carolină: clădirea istorică (sus), și manuscris medieval din Boemia, înfățișând un profesor cu studenții lui

a poruncit să-i fie pusă piatra de temelie în anul 1357, în cea de-a noua zi din luna a 7-lea, la ceasurile 05.31. Momentul a fost consemnat de astrologii de la Curte sub forma seriei numerice 1-3-5-7-9-7-5-3-1.

Ridicarea noului pod din piatră a fost încredințată celebrului constructor al epocii Petr Parlér, care s-a stins din viață în 1398, cu patru ani înainte de terminarea podului. La început el s-a numit Podul din Piatră, apoi Podul din Praga, iar din 1870 a devenit Podul Carol. Are o lungime de 515,76 m și o lățime între 9,40 și 9,50 m. Se ridică deasupra râului Vltava și al brațului ei artificial numit Ěrtovka și este format din 16 arcuri masive, care suportă construcția, la o înălțime de 13 m deasupra nivelului apei.

Podul Carol este celebru și datorită celor 30 de statui și grupuri sculpturale baroce ale unor sfinți importanți așezate de o parte și alta a lui. Ideea constituirii acestei adevărate galerii în aer liber a fost de sorginte italiană, fiind preluată după modelul podului San Angelo din Roma. Operele sculpturale au fost comandate de nobili, biserică, comunitate

Un arc al podului Judei, în subsolul Mănăstirii Cavalerilor Cruciați

tea pragheză și de universități. Creatorii sculpturilor au fost artiști de seamă ai epocii: Matyáš Braun sau Jan Brokoff și fiii săi. Prima statuie ridicată în 1683 a fost cea a Sfântului Jan Nepomucký, sanctificat mai târziu, urmată de Picta în 1695. Până în 1714 au fost ridicate alte 27 de statui. Ultimul ansamblu sculptural, care îi reprezintă pe Sf. Chiril și Metodiu, a fost instalat pe pod în 1938. Combinația dintre arhitectura strict gotică și grupurile statuare baroce conferă podului un caracter unic și individual. Trecerea secolilor a avut un efect nefavorabil asupra statuiilor. În secolul al XX-lea, treptat, statuile originale au fost mutate pe rând în galeria Lapidariului Muzeului Național din Praga și înlocuite cu copii.

La cele două capete ale podului au fost ridicate două turnuri mari: Turnul Podului din Orașul Vechi și Turnul Podului din Orașul Mic. Al doilea turn este mai vechi, datând din a doua jumătate a secolului al XV-lea, și a fost ridicat pe cheltuiala regelui Jirí de Podíbrad. Turnul Podului din Orașul Vechi este considerat unul dintre cele mai frumoase turnuri medievale din Europa. Ambele sunt opera constructorului Podului Carol Petr Parlér și datează din ultimul pătrar al secolului al XIV-lea. Un amănunt de excepție îl constituie faptul că a fost ridi-

cat direct pe un picior de pod, adică se înalță direct deasupra apei Vltavei. În partea de apus turnul este mai puțin ornate, deoarece a fost expus unor confruntări armate (de pildă, în 1648 Praga a fost încercuită de suedezi). În partea de răsărit turnul de formă paralelipipedică este împărțit în trei nivele și se termină cu creneluri și cu un acoperiș înalt din ardezie. Turnul se înalță la 50 m, dar turnulețele laterale sunt ceva mai înalte. Din punct de vedere arhitectonic turnul este împărțit în patru sfere, fiecare corespunzând unui element al naturii, potrivit teoriei lui Aristotel. Sfera cea mai înaltă a stelelor (legată de elementul natural al focului) este simbolizată de statuile patronilor țării: Sf. Vojtěch și Sf. Zigmund. În galeria cea mai înaltă a turnului se găsesc 48 de frunze trifoliolate, adică numărul constelațiilor considerate că există din vremea astronomului grec Ptolemeu până în secolul al XV-lea.

Doborât de ape

Din această galerie, unde se ajunge urcând 183 de trepte mai mici, se deschide o panoramă superbă a Castelului din

Două dintre statuile...

... ce decorează podul

PODUL CAROL

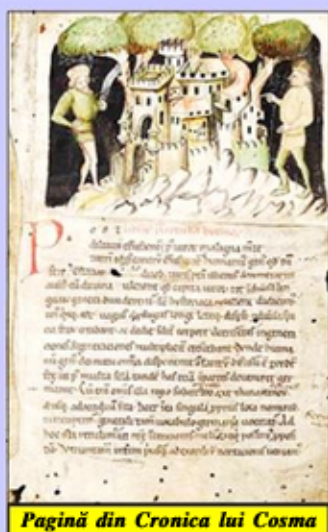
HELLIANA
IANCULESCU

Podul într-o gravură de la începutul secolului al XVII-lea și astăzi

În secolul al X-lea, peste Vltava a fost construit primul pod din lemn, atestat în numeroase documente ale timpului, mai ales în însemnările cunoscutului negustor arab Ibrahim ibn Jakub (secolul al X-lea) și în Cronica lui Cosma (cea mai veche cronică despre istoria cehilor, scrisă în limba latină medievală, la începutul secolului al XII-lea). Mai târziu, între 1158 și 1172, a fost durat aici un pod din piatră, care la vremea respectivă a reprezentat o minune a lumii, fiind, după podul din Regensburg, al doilea pod de piatră ca vechime din Europa Centrală. Cu o lungime de peste 500 m și o lățime mai mare de 7 m, a fost unic și datorită celor 27 bolți care se ridicau deasupra râului. A primit numele soției regelui ceh Vladislav al II-lea, Judita, care stăruise să fie construit, iar la ridicarea lui au contribuit cei mai importanți constructori italieni ai epocii. Podul Iuditei a fost distrus în timpul mării inundații din 1342, care a însemnat o adevărată catastrofă pentru Praga și negoțul ei.

De-a lungul timpului, urme ale vechiului pod îngropate adânc pe fundul râului Vltava au ieșit la suprafață odată cu scăderea nivelului apei. Așa de pildă, în anul 1784 au putut să fie văzute – pentru ultima oară – 12 arcuri ale podului Iuditei. În zilele noastre s-au mai păstrat fragmente ale podului în beciurile caselor din cartierul Malá Strana, iar un arc mai poate fi văzut și astăzi în subsolul Mănăstirii Cavalerilor Cruciați de pe malul din Orașul Vechi. Într-un colț discret al Bisericii Sf. Francisc din Piața Cavalerilor

Pagină din Cronica lui Cosma

Cruciați se află un stâlp (înfășurat în frunze de viță de vie cioplite în piatră) cu statuia Sf. Václav în vârf, din 1676, în jurul căruia se găsesc urme din caldarâmul precursorului Podului Carol.

Atâtea frunze câte constelații

Construirea unui nou pod care să lege cele două cartiere din Praga – Orașul Mic și Orașul Nou – devenise inevitabilă și împăratul Sfântului Imperiu Romano-German și regele Boemiei Carol al IV-lea

multe secole de-a rândul. Locuitorii din Velvary nu au înțeles porunca regelui și au trimis ouă fierțe foarte tari, de teamă ca ouăle crude să nu se spargă pe drum.

În anul 2008 a fost efectuată o analiză chimică a mortarului, care a dovedit că într-adevăr la construcția Podului Carol au fost folosite ouă. Acest rezultat a fost însă infirmat doi ani mai târziu de oamenii de știință de la Facultatea de Tehnologie Chimică. Ei au dovedit că în mortar nu au fost folosite ouă, ci vin și lapte.

Turnul Podului din Orașul Mic

O altă legendă este legată de Crucea de pe Podul Carol care se află pe al doilea pilon dinspre Turnul din Orașul Vechi. Conform legendei, vizavi de cruce s-ar fi aflat un loc de execuție. Cei condamnați la moarte puteau să îngenuncheze în fața ei și să se roage, în timp ce oamenii care treceau pe lângă cruce se opreau întotdeauna și se rugau pentru sufletul celui osândit la moarte. Crucea a stat în acel loc până când a fost îndepărtată de soția regelui ceh Fridrich Falcký, care ura catolicismul. Dar după o vreme praghezii au reasezat-o la locul ei.

O altă legendă a apărut după ce regele Václav al IV-

lea a pus să fie aruncată statuia lui Jan Nepomucký de pe pod. Potrivit legendei, această faptă a fost pedepsită, deoarece imediat după aceea s-a prăbușit un arc al podului. De atunci podul nu a mai putut fi reparat; ce se ridica ziua, se surpa noaptea. Unuia dintre constructori i s-a arătat într-o noapte diavolul, care și-a oferit sprijinul. Dar ca răsplată a cerut să primească sufletul ființei omenesti ce va trece prima pe partea cealaltă a podului reparat. Cum constructorul nu a vrut să aibă pe conștiință un suflet nevinovat, a recurs la un vicleșug. În ziua dinaintea datei sorocite pentru inaugurarea podului re-

parat, el a ascuns în podul Turnului din Orașul Vechi un cocoș, pasărea urmând să fie prima care să treacă peste pod a doua zi dimineața. Diavolul și-a dat seama de vicleșug și lu-

ând înfățișarea unui ajutor de zidar s-a dus a doua zi dimineața la soția constructorului, zicându-i că bărbatul ei a suferit o mare nenorocire. Din Turnul Orașului Mic soția constructorului a fost recunoscută și i s-a dat drumul pe pod. Atunci când constructorul a văzut-o pe soția sa însărcinată alergând prima pe pod a încremenit. Diavolul câștigase, luându-i sufletul cel mai drag. În noaptea următoare femeia și-a dat duhul, iar împreună cu ea și copilul pe care îl purta în pânțele. Se povestește că de atunci sufletul copilului se înălța noaptea deasupra podului, iar trecătorii singuratici care se gră-

beau pe pod auzeau uneori un strănut fără să vadă pe nimeni în jur. Până când într-o zi un om auzind strănutul, a spus, după cum era obiceiul „Noroc!“ și a auzit o voce subțirică: „Să dea Dumnezeu!“ A fost momentul când sufletul a fost izbăvit și s-a putut urca la ceruri. După o altă versiune a legendei, femeia ar fi fost salvată de un trecător oarecare și de atunci Podul Carol a putut fi din nou reparat.

Podul Carol este încărcat de elemente simbolice specifice Evului Mediu: împărțirea turnului în cele patru sfere, două inscripții misterioase descoperite sub acoperișul Turnului din Orașul Vechi care

Turnul Podului din Orașul Vechi

citite de la dreapta la stânga și de la stânga la dreapta conțin același text, despre care se spune că ar ascunde formula magică a forței și puterii. Dacă treceți pe sub poartă și priviți în sus, exact deasupra, în locul unde în cheia de boltă se strâng nervurile boltei, se poate vedea coroana regală. Este simbolul faptului că regele ceh trecând prin această poartă va fi uns și încoronat din voia Domnului. Și tocmai Domnului îi restituie coroana ca un simbol. ■

Inundația din 1872

Praga și a monumentelor din jur. În partea cea mai de sus a treptelor, direct în mijlocul galeriei, poate fi văzută statuia gotică a Strajnicului turnului. Aici se află o expoziție consacrată lui Carol al IV-lea și tot aici poate fi văzut un film documentar despre implicațiile astronomice și astrologice ale construirii Podului. De sus în jos, urmează sfera solară legată de elementul aer (simbolizează puterea regală și imperială), împodobită cu statuile lui Carol al IV-lea și Václav al IV-lea șezând. De o parte și de a alta a celor doi regi se află însemnele Orașului Vechi din Praga și ale Margrafiatului moravan, iar în centru este amplasată statuia Sf. Vít, patronul podului, încadrat de însemnele Sfântului Imperiu Romano-German și ale Regatului Ceh. Deasupra Sf. Vít este așezat însemnul acvilei de foc a Sf. Václav. Pe o consolă din piatră, se află basorelieful unui leu, simbolul heraldic al Regatului ceh. O dată pe an, în ziua Sf. Vít (15 iunie), exact la orele amiezii, umbra leului atinge însemnul acvilei, ca să simbolizeze legătura strânsă între tradiția Sf. Václav și instituția puterii regale.

Urmează, la nivelul arcului, sfera lunară legată de elementul apă (decorată cu 28

crabi de-a lungul unui arc frânt ce corespund cu cele 28 de zile ale unui ciclu lunar), iar cea mai de jos este sfera terestră, corespunzătoare elementului natural al Pământului. Turnul a fost construit din

blocuri de gresie cu formă paralelipipedică și au fost adăugate elementele tipice ale stilului gotic, arcul frânt și bolta cu nervuri fasciculare.

În vremea lui Carol al IV-lea, podul a servit nu doar ca punte de legătură între cele două părți ale orașului, dar a făcut parte și din așa-numita Cale Regală a regilor cehi ce lega Hradul din Praga cu Vyšehrad, iar poarta turnului servea printre altele și ca loc de trecere a cortegiilor regale. Simbolic se poate interpreta că turnul reprezintă un arc triumfal imperial deasupra Căii Regale, drumul tradițional al încoronării regilor cehi. În 1723 pe pod a fost instalat iluminatul cu ulei, care în 1866 a fost înlocuit cu iluminatul cu gaz.

Podul a fost destinat cu precădere mersului pe jos, dar în 1883 s-a introdus tramvaiul cu cai. Mai târziu, în 1905 s-a trecut la transportul cu tramvaiul electric, ce a durat însă doar trei ani, deoarece s-a constatat că amenința considerabil statică podului. Tramvaiul electric a fost înlocuit cu auto-

buze, care au legat cele două părți ale orașului doar un singur an. Circulația automobilelor a fost interzisă complet în 1965.

După inundațiile catastrofale din 1367 au urmat alte inundații nimicitoare în 1432, 1501 1784 și 1890. În timpul ultimei inundații nivelul ridicat al apei a durat trei săptămâni și a provocat mari distrugerii, inclusiv distrugerea celui de-al cincilea pilon și prăbușirea în apă a două statui – a Sf. Ignac din Loyola și a Sf. František Xaverský, operă a sculptorului baroc F.M. Brokoff.

Legenda meșterului Manole

Despre Podul Carol au circulat numeroase legende. Una dintre cele mai cunoscute povestește că în mortar au fost amestecate vin și ouă crude, pentru ca lucrarea să fie solidă. Cum în Praga nu erau suficiente ouă, regele a poruncit să fie aduse din toate colțurile Boemiei. Încărcătura fragilă a fost transportată în coșuri din nuiele și în lăzi puse în căruțe din lemn așternute cu paie. După ce erau descărcate pe malurile Vltavei, ouăle erau sparte și amestecate în var. O ispravă a rămas însă celebră, fiind povestită cu haz

Imagine din 1905

*Palatul Jockey Club, fost Hotel d'Angleterre (la 1867)
și apoi Cofetăria „Tuffli“, într-o fotografie din 1908*

Piața Unirii din Iași, vedere de la începutul secolului al XX-lea

ALBUM ISTORIC

Iasiul, capitala Moldovei, a fost și este un oraș frumos, cu construcții monumentale, cu străzile pitorești pline de istorii și istorioare ce s-au păstrat în amintirile localnicilor și ale vizitatorilor. Planșele lunii mai sunt alese din volumul lui Sorin Iftimi și al Auricăi Ichim Strada Lăpușneanu. Memoria monumentelor, o restituire fotodocumentară a unui oraș în mai multe epoci.

Palatul Cuza, renovat în 1872

*„Coloseumul Bragadiru“, construit în anul 1906,
sediul unei berării și al unei cofetării celebre în epocă*

*Hotelul „Traian“, construit după planurile lui Gustav Eiffel,
vedere din anul 1940*

*Casa Mavrocordat, construită la sfârșitul secolului al XIX-lea,
fotografie din 1943, când devenise sediul Conservatorului*

Sala de onoare

Monumentele de prim rang ale unui oraș cultural european nu trebuie să se afle întotdeauna în centrul său istoric. În Viena, acest lucru este confirmat de Muzeul de Istorie Militară (Heeresgeschichtliches Museum). Prin colecția de peste 1,2 milioane de obiecte pe care o deține, este unul dintre cele mai însemnate muzee de istorie militară din lume. Instituția ilustrează mai bine de patru secole de istorie a forțelor armate austriece, a monarhiei Habsburgilor și a Austriei.

THOMAS EDELMANN Muzeul de Istorie Militară din Viena

Clădirea muzeului se află în centrul Arsenalului, o capodoperă arhitectonică ridicată din peste 177 de milioane de cărămizi. În interiorul acestui ansamblu, alcătuit din 31 de clădiri din cărămidă aparentă, muzeul are aura sa unică, iar apropierea de Orașul Vechi al Vienei îi conferă o valoare istorică.

Fondarea muzeului

Ideea amenajării acestui complex militar de clădiri a luat naștere în urma evenimentelor din 1848, când revoluționarii au jefuit Arsenalul cu tot armamentul

din interior și au alungat temporar trupele imperiale de aici și chiar din Viena. Aceste experiențe au condus la un plan de construire a unei baze strategice avantajoase, poziționată în afara limitelor de atunci ale orașului, pentru a putea combate viitoare tulburări din interiorul său. De la punerea

pietrei de temelie până la încheierea lucrărilor s-au scurs numai șapte ani. Deja în 1856 Arsenalul cuprindea atelierele de producere a armamentului pentru armată, depozitele pentru materialul de război, cazărmi și un muzeu propriu. Complexul uimea nu numai prin arhitectura sa bizantină, maură, gotică, elemente baroce recente, dar și prin funcția sa muzicală. Ce-i drept, muzeul a fost folosit, încă în vechea tradiție a arsenalului imperial, ca depozit de arme al armatei, dar inventarul istoric a fost pentru prima oară separat și ordonat după criterii muzeologice. Amenajarea interioară a durat până în 1872.

Ansamblul Arsenalului într-o reprezentare din 1860

Scrisoarea lui Albrecht von Wallenstein către contele Heinrich von Pappenheim

Deja în 1869, înainte ca lucrările de amenajare să fie terminate, s-a deschis Muzeul Imperial al Armelor.

Pe lângă colecțiile de arme a fost deschisă publicului, în vestibulul muzeului, și fastuoasa sală a conducătorilor de oști, ce cuprindea 56 de statui din marmură ale comandanților din cele peste opt secole de istorie habsburgică. Muzeul Imperial al Armelor se definea ca loc al gloriei monarhiei habsburgice și armatei sale. Așa-numita Sală a Gloriei de la etajul I al muzeului întărește cu atât mai mult acest renume: ea impresionează până astăzi prin aranjamentul artistic și prin frescele de pe pereți și tavan, cu cele mai importante evenimente din istoria militară și a războaielor Austriei.

Amenajarea inițială a muzeului, ca o colecție de trofee și arme provenite din arsenalul Curții imperiale, a fost terminată în 1888, până atunci acestea fiind expuse în Muzeul de Istoria Artei. De acum misiunea noului Muzeu Imperial al Armatei era să păstreze exclusiv trecutul armatei, prin expunerea acțiunilor sale începând cu Războiul de 30 de ani. Aceasta a fost în oarecare măsură anticipată cu câțiva ani, când s-a amenajat Sala Gloriei. Noile săli de expoziție documen-

tează în detaliu, în fresce, bătăliile începând cu Războiul de 30 de ani (1618-1648) până la Revoluția din 1848. Noul inventar al colecției s-a bazat pe donații particulare, ale unităților militare precum și pe bugetul consiliului de administrație

sub președinția prințului moștenitor Rudolf, băiatul împăratului Franz Joseph. La 25 mai 1891 conducătorul Imperiului Austro-Ungar a inaugurat noul Muzeu Imperial al Armatei din Arsenal.

În timpul Primul Război Mondial Muzeul Imperial al Armatei a fost închis pentru public. Războiul a adus și sporirea semnificativă a colecțiilor sale. Multe dintre obiectele expuse și astăzi au fost folosite pe front de armatele austro-ungare, găsindu-și încă atunci drumul spre muzeu.

După redeschiderea din 1921, Muzeul Armatei s-a dedicat și mai mult prezentării muzeografice a Primului Război Mondial.

Odată cu „anexarea” Austriei celui de-al Treilea Reich,

în 1938, expozițiile Muzeului Armatei au fost manipulate pentru a servi propaganda regimului nazist. Clădirea care adăpostea colecțiile instituției a suferit în ultimii ani de război mai multe bombardamente și jafuri. După această perioadă nefericită, muzeul a putut fi redeschis cu noi expozate în 1955.

De la inaugurarea Muzeului de Istorie Militară au trecut 125 de ani. Astăzi el se prezintă ca un muzeu modern și în spiritul vremii, prin mottoul „Războaiele aparțin muzeului”. Pentru a putea explica evoluțiile istorice și raporturile dintre ele, expozițiile Muzeului de Istorie Militară sunt organizate tematic, luând în considerare istoria evenimentelor atât la nivel global, cât și social. În interiorul muzeului sunt expuse aproape exclusiv piese originale, așadar obiecte ce au o inegalabilă valoare de istorie militară și care pot spune istoria monarhiei habsburgice și a Austriei. Colecțiile muzeului au fost sporite cu expozate din timpul Primei Republici (1918-1934) și din Al Doilea Război Mondial, astfel încât în esență este arătată istoria forțelor armate austriece de la Războiul de 30 de ani până la sfârșitul dominației naziste. Istoria marinei militare imperiale (*Kaiserliche und Köni-*

Cămașă de za otomană și cortul lui Damad Paşa

Sala de onoare

Monumentele de prim rang ale unui oraș cultural european nu trebuie să se afle întotdeauna în centrul său istoric. În Viena, acest lucru este confirmat de Muzeul de Istorie Militară (Heeresgeschichtliches Museum). Prin colecția de peste 1,2 milioane de obiecte pe care o deține, este unul dintre cele mai însemnate muzee de istorie militară din lume. Instituția ilustrează mai bine de patru secole de istorie a forțelor armate austriece, a monarhiei Habsburgilor și a Austriei.

THOMAS EDELMANN Muzeul de Istorie Militară din Viena

Clădirea muzeului se află în centrul Arsenalului, o capodoperă arhitectonică ridicată din peste 177 de milioane de cărămizi. În interiorul acestui ansamblu, alcătuit din 31 de clădiri din cărămidă aparentă, muzeul are aura sa unică, iar apropierea de Orașul Vechi al Vienei îi conferă o valoare istorică.

Fondarea muzeului

Ideea amenajării acestui complex militar de clădiri a luat naștere în urma evenimentelor din 1848, când revoluționarii au jefuit Arsenalul cu tot armamentul

din interior și au alungat temporar trupele imperiale de aici și chiar din Viena. Aceste experiențe au condus la un plan de construire a unei baze strategice avantajoase, poziționată în afara limitelor de atunci ale orașului, pentru a putea combate viitoare tulburări din interiorul său. De la punerea

pietrei de temelie până la încheierea lucrărilor s-au scurs numai șapte ani. Deja în 1856 Arsenalul cuprindea atelierele de producere a armamentului pentru armată, depozitele pentru materialul de război, cazărmi și un muzeu propriu. Complexul uimea nu numai prin arhitectura sa bizantină, maură, gotică, elemente baroce recente, dar și prin funcția sa muzicală. Ce-i drept, muzeul a fost folosit, încă în vechea tradiție a arsenalului imperial, ca depozit de arme al armatei, dar inventarul istoric a fost pentru prima oară separat și ordonat după criterii muzeologice. Amenajarea interioară a durat până în 1872.

Ansamblul Arsenalului într-o reprezentare din 1860

balonul expus astăzi. De altfel o frescă de lângă intrarea în expoziția permanentă prezintă această scenă.

Una dintre cele mai vestite bătălii ale acestor războaie de coaliție este reprezentată în impresionanta pictură, de aproape 4 m înălțime și peste 7 m lățime; este vorba despre „Bătălia Națiunilor“ de la Leipzig. Mai exact, Peter Krafft, pictor născut la Hanau, landul Hessa, Germania de astăzi, redă acel moment din 18 octombrie 1813, în care mareșalul prinț Karl von Schwarzenberg, comandantul suprem al armatelor aliate,

tat această manta între 25 și 27 aprilie 1814, în timpul călătoriei de la Fontainebleau la Elba, ca măsură de precauție pentru atențate asupra sa. Radetzky a marcat nu numai istoria militară a monarhiei de Habsburg, ci a consolidat și stabilitatea ei politică. Ocupând funcția de general comandant al Regatului Lombardo-Vențian, a obținut cele mai mari succese în anii Revoluției din 1848-1849, când a acționat împotriva mișcărilor naționaliste din Italia. Mărturii despre cariera în serviciul Habsburgilor stau sabia sa de gală, primită în 1849, dar și cererea de retragere din activitate, scrisă la o vârstă înaintată. A fost trecut în rezervă după 72 de ani de serviciu, când avea 90 de ani de viață.

„Bateria morților“

fost obligată să accepte dualitatea cu Ungaria, care a schimbat structura interioară de putere din Imperiul Austriac. De acum înainte „întreaga putere armată“ se compunea din honvezii maghiari, armata terestră de rezerviști și armata comună cezaro-crăiască. Forțele armate ale monarhiei ca și comandantul său suprem, împăratul Franz Joseph I, au fost ca o acoladă pentru imperiu. Tunicile și uniforme militare ale celor 11 naționalități ale armatei austro-ungare povestesc despre compoziția sa multietnică și multiconfesională.

Austro-Ungaria a intrat în Primul Război Mondial cu această armată. Marele Război, încheiat cu peste zece milioane de soldați morți, 20 de milioane de răniți și aproximativ șapte milioane de civili morți, a început la 28 iunie 1914 cu atentatul contra

Uniforme purtate de împăratul Franz Joseph

le aducea la cunoștință țarului Alexandru I, regelui Friedrich-Wilhelm al III-lea și împăratului Austriei Franz I vestea victoriei asupra lui Napoleon. Răspunderea pentru planul acestei bătălii i-a revenit mareșalului conte Joseph Radetzky, care avea să ajungă unul dintre cei mai renumiți comandanți de oști din monarhia habsburgică.

Exponatele din această epocă sunt piese unice, care au o legătură directă cu ambii comandanți de oști, Napoleon și Radetzky. Alături de geanta pentru corespondență a lui Napoleon este prezentată și o manta de ofițer rus, care ne aduce aminte de surghiunul împăratului francez. El a pur-

... și înfrângeri

Eșecurile își au și ele locul în Muzeul de Istorie Militară, pentru că au avut un efect cel puțin la fel de însemnat asupra monarhiei Habsburgilor ca și bătăliile încununate de victorie. Pictura monumentală „Bateria morților“ redă sfârșitul unei baterii de artilerie în bătălia de la Königgrätz, din 3 iulie 1866. Aceasta a avut urmări la nivel mondial. În urma înfrângerii suferite în războiul cu Prusia, Austria a

Automobilul în care au fost împușcați prințul moștenitor și soția sa la Sarajevo

Balonul de război „Intrepide” și tabloul lui Peter Krafft „Bătălia Națunilor”

gliche Kriegsmarine) își are un loc de cinste în muzeu, fiind rezervată o sală proprie pentru această armă.

Victorii...

Unul dintre exponatele autentice, care povestesc istoria militară austriacă din secolul al XVII-lea, este cererea de ajutor adresată contelui Heinrich von Pappenheim la 5 noiembrie 1632. În acest document generalul Albrecht von Wallenstein îi cere să vină cât mai repede cu trupele sale la Lützen, pentru a-l sprijini împotriva regelui Suediei, Gustav al II-lea. Prin respectiva mișcare Wallenstein a decis soarta acestei bătălii din Războiul de 30 de ani în favoarea trupelor imperiale, dar Pappenheim a fost rănit de moarte, cum ne arată urmele de sânge încă vizibile pe text. După încheierea Războiului de 30 de ani, conflictul dintre Habsburgi și Imperiul Otoman s-a aprins din nou. Stau mărturie cămașa de zale otomană, recondiționată, din

expoziție, dar și ceasul-calendar otoman, care s-a oprit exact la 1 august 1664, ziua bătăliei de la St. Gotthard, când contele Montecuccoli a obținut o victorie remarcabilă contra armatei otomane.

După ce a expirat armistițiul de 20 de ani cu otomanii, istoria Europei a fost marcată vizibil de unul dintre cei mai importanți comandanți de oști austriaci: prințul

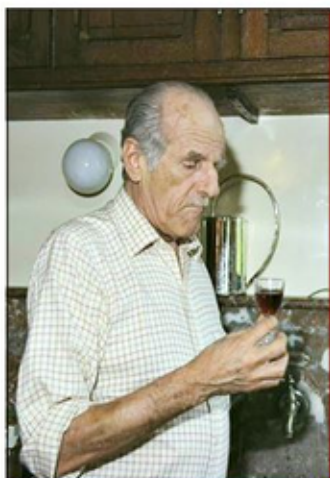

Eugen de Savoia. Activitatea militară a acestuia este ilustrată în muzeu nu numai prin pieptarul său din piele de capră, vesta ca și cuirasa, sabia de ofițer, bastonul de comandant sau giulgiul său. Un mortier de 10 pfunzi (5 kg) ne oferă o imagine despre artileria de asediu din fața Belgradului utilizată de prințul Eugen, când, la 14 august 1717, a distrus o parte din fortificația otomană dintr-o singură salvă, ce a lovit depozitele de muniții. Cortul de gală al lui Damad Ali a fost capturat cu un an înainte, în bătălia de la Petrovaradin (azi în Serbia), în ziua de 5 august 1716, când marele vizir a căzut în mâinile trupelor prințului Eugen.

În Muzeul de Istorie Militară este reprezentată și perioada Revoluției franceze și a războaielor napoleonice prin numeroase obiecte încărcate de istorie. Balonul de război „Intrepide” al Franței, expus în muzeu, este considerat cel mai vechi aparat militar de zbor din lume. Asemenea baloane captive – șase în total – au fost folosite de armata franceză începând cu anul 1794, pentru a surprinde mai bine mișcările trupelor austriece în timpul luptelor. Observațiile erau transmise prin portavoce, de la înălțime mică, sau prin steaguri de semnalizare, de la înălțimi mai mari. La 3 septembrie 1796 trupele austriece au capturat, la Würzburg,

Mareșalul conte Joseph Radetzky și obiecte ce i-au aparținut

Élie de Rothschild...

Bogăția cinegetică a României a fost folosită cu succes, de-a lungul timpului, de către liderii români pentru a impresiona și capta bunăvoința unor personalități străine. Astfel, dacă entuziasmul și admirația baronului Manfred von Killinger, ambasador al celui de-al III-lea Reich la București, față de trofee de vânătoare obținute în Carpați sunt mai puțin cunoscute, modul în care Gh. Gheorghiu-Dej îl „prepara” pe N.S. Hrușciov la memorabile partide de vânătoare, pentru cele mai dificile negocieri, este notoriu în rândul celor interesați de istoria regimului comunist din România.

... și premierul Ion Gheorghe Maurer

VÂNĂTOAREA BARONULUI DE ROTHSCHILD

FLORIAN BANU,
LUMINIȚA BANU

În acest context, reamintim faptul că Ion Gh. Maurer, referindu-se la negocierile delicate purtate de conducerea românească cu Hrușciov, susținea, fără echivoc, că „aceste discuții se întâmplau când Hrușciov venea la vânătoare. Și venea des, în felul acesta, la noi. Comunicatele oficiale spuneau că este în vizită de prietenie. Făcea vânătoare, dar și discuta cu Biroul Politic, cu oamenii din conducere aflați acolo”.

Între un foc de pușcă și-un pahar de vin

Referitor la crearea unei stări de spirit optime pentru viitoarele negocieri, Maurer sublinia că Hrușciov „era un vânător prost, dar un mare îndrăgostit de vânătoare. De tras, trăgea prost. Așa încât, sub podiumul unde stătea el – că nu se așeza pe pământ, unde era mai periculos –, îi ascundeam un vânător bun,

cu sarcina ca, imediat ce trage Hrușciov în urs sau în mistreț, să tragă și el, ca să-l omoare. Și treaba a ieșit așa de bine, că Hrușciov nici nu-și dădea seama că vânatul nu cade din focul lui”.

Un astfel de episod este relatat și de generalul de Securitate Nicolae Pleșiță. „Am fost nevoit să pușc. A tras și Hrușciov. În ciori. Dej mi-a făcut cu ochiul. «Spune-i că el l-a împușcat...». «Vot tak! Vot tak! În așa am tras cu! În așa am tras cu!», striga Hrușciov. S-a suit călare pe ursul mort. «Ce-o să spună deti (copiii), vnuciki

Gheorghe Rădulescu a fost cel care l-a întâmpinat pe oaspetele francez la aeroport

Biplanul cu două locuri Albatros B II

arhiducelui Franz Ferdinand. În muzeu sunt expuse obiectele care amintesc de acest nefericit eveniment: Gräfin und Stift, automobilul în care au fost împușcați prințul moștenitor și soția sa, și o tunică pătată cu sânge. Pe ambele obiecte se mai pot vedea încă urmele împușcăturilor mortale. Expoziția despre Primul Război Mondial cuprinde și alte obiecte nu mai puțin importante, cum ar fi o cupolă de fortificație lovită de o ghiulea rusească la Przemyśl, fortificație asediată până la 22 martie 1915, sau biplanul cu două locuri Albatros B II, care, conform prevederilor Tratatului de la St. Germain, nici nu ar mai fi trebuit să existe.

Expoziția „Republică și Dictatură 1918-1945” ne înfățișează în primul rând, prin uniforme și organizații paramilitare, criza economică din timpul Primei Republici (1919-1933). Adaptarea lor consta deseori doar din trans-

formarea vechilor uniforme ale armatei cezaro-crăiești. Despre tulburările politice de după Primul Război Mondial stă mărturie arma cu care s-a tras la 30 ianuarie 1927 asupra unui marș organizat de Alianța Republicană la Schattendorf, Burgenland. Ca urmare a acestui eveniment sângeros, au avut loc puternice revolte, care au dus și la incendierea Palatului de Justiție din Viena.

Din perioada dintre preluarea puterii de către național-socialiști în 1938 și sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial sunt expuse cele mai diverse obiecte. Astfel este avionul Fieseler-Storch, folosit de armata germană mai mult ca avion de recunoaștere și de legătură. Cum acest avion utiliza o pistă de dimensiuni reduse pentru decolare și aterizare, a putut fi întâlnit pe toate fronturile. Tractorul cu șenile „Ost” este un obiect cu totul deosebit. La sfârșitul războiului, cu ajutorul lui a fost transportat tezaurul artistic vienez în minele din Altaussee.

Însă ceea ce face complexul unic în felul său sunt, pe lângă multitudinea de uniforme, obiectele de echipament și arme, în special acele obiecte care prezintă războiul pe toate fețele sale. Grupuri de clădiri cu colecții de obiecte de uz cotidian ne ilustrează atât viața cotidiană a populației civile pe timp de război, cât și soarta prizonierilor din lagărele de concentrare.

Istoria forțelor armate austriece se înscrie în istoria Europei. Muzeul de Istorie Militară etalează în colecțiile sale un mare număr de exponate cu care s-a scris istorie,

Tractorul cu șenile „Ost”

în adevăratul sens al cuvântului. Fiecare obiect aflat în patrimoniul Muzeului de Istorie Militară îl face interesant pentru turiștii care vizitează Viena.

**Versiune
în limba română:
Cristian SENCOVICI**

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Fără prejudecăți, doar profitul

S-a născut la Paris, la 29 mai 1917, fiind fiul baronului Robert Philippe de Rothschild, căsătorit cu Nelly Beer, așadar un reprezentant al ramurii franceze al celebrei familii de bancheri Rothschild. Și-a petrecut copilăria și adolescența la *Château de Laversine*, lângă Chantilly, și la somptuoasa reședință pariziană a familiei, din 23 Avenue de Marigny, în apropierea Palatului Elysée.

A participat la Al Doilea Război Mondial în calitate de ofițer de cavalerie și a fost luat prizonier în timpul invadării Franței de trupele naziste, împreună cu fratele său Alain. Trece prin mai multe lagăre de prizonieri, unde a fost tratat ca ofițer și nu a avut nimic de suferit din cauza ascendenței sale evreiești, fiind eliberat în 1944.

După război, Élie și fratele său, asistați de vărul lor, Guy de Rothschild, se ocupă intens de relansarea băncii de investiții a familiei, dar și de „Compagnie des chemins de fer de Paris à Lyon et à la Méditerranée”, deținută, de asemenea, de familia Rothschild, căreia îi diversifică activitatea prin implicarea în industria hotelieră și turism. Totodată, Élie preia conducerea afacerii cu vinuri, derulată de familie sub brandul „Château Lafite-Rothschild”, de reputație mondială, încă din secolul al XIX-lea.

Sfârșitul anilor '60 reprezenta pentru baronul Élie de Rothschild o perioadă de boom economic, afacerile mergându-i mai bine ca oricând. Vechiul sediu din 21, rue Laffitte a fost demolat și înlocuit cu o clădire modernă din beton și sticlă, iar banca pe care o conducea, specializată până atunci în furnizarea de servicii de investiții, a început să accepte depozite. Numele i-a

fost schimbat în „Banque Rothschild”. De asemenea, lanțul de moteluri și restaurante pe care „Compagnie des chemins de fer de Paris à Lyon et à la Méditerranée” îl construise, începând din 1956, în Franța și Elveția, se dovedea foarte profitabil, astfel că Élie de Rothschild inițiază construirea la Paris a hotelului „Saint Jacques”, cu 812 camere, care va fi inaugurat în 1972.

Cunoscut ca un tip elegant, îmbrăcat în costume englezești și purtând o mustață tunsă „englezește”, baronul avea reputația unui veritabil *sportsman*, mare amator de polo și bun vânător. În plus, baronul nu părea să aibă prejudecăți de natură ideologică, ghidându-se după imperativul obținerii de profit.

Având în vedere cele de mai sus, ofițerii de Securitate au considerat că excedentul de lichidități de care părea să se bucure baronul ar putea fi direcționat spre România, iar calea de abordare și captură a bunăvoinței acestuia trebuia să fie dictată de regula de aur a exploatarei unei patimi, a unei slăbiciuni. În cazul baronului, aceasta s-a dovedit a fi... vânătoarea!

Primul pas: contactarea

Odată identificată ținta, grupul operativ al D.G.I.E. din Paris, condus de Mihai Ilie – viitor șef al Serviciului „D”, Dezinformare (*Magazin istoric*, nr. 11,12/2012, 1/2013), și ofițer cu experiență vastă, și-a pus în mișcare „relațiile” și, într-un timp relativ scurt, a reușit „contactarea” bancherului francez.

După toate probabilitățile, au fost folosite bunele oficii ale lui Alfred Fischler, director general al „Compagnie Européenne de Céréales” (înființată la 30 august 1956, cu capital oferit de băncile „Toepfer” și „Rothschild”) și consilier al guvernului fran-

Președintele francez Charles de Gaulle și Nicolae Ceaușescu, pe străzile Craiovei

(nepoții) mei!...». Îl încălzisem și cu un vin special, care-i plăcea teribil: Ștăimingher de Bistrița! Grozav! Numai într-un loc anume se face. Un vin tare, de piatră. Mergea doar cu carne la proțap. Așa se făcea brichiseala noastră”.

După retragerea trupelor sovietice din România, conducerea de la București a inițiat un proces complex de restabilire a contactelor cu Occidentul și de intensificare a relațiilor economice cu statele cu regimuri politice democratice. Cu cât presiunile sovietice de transformare a C.A.E.R.-ului într-un organism de planificare supra-statală s-au intensificat, cu atât eforturile țării noastre de a-și găsi parteneri economici în Occident s-au înmulțit. Această tendință a devenit o veritabilă politică de stat după adoptarea așa-numitei „Declarații de independență”, din aprilie 1964, asumată și continuată și de Nicolae Ceaușescu, din postura de succesor al abilului Gh. Gheorghiu-Dej.

În acest context, Franța, avându-l în frunte pe generalul Charles de Gaulle – un adversar al „tutellei” americane în cadrul N.A.T.O. –, a reprezentat un adevărat pilon pentru „desantul” românesc pe piețele occidentale, cu toate că diplomația românească era la fel de activă

și în alte state cu economii dezvoltate, precum R.F.G., Marea Britanie sau S.U.A.

Retorica celor doi șefi de state, Nicolae Ceaușescu și Charles de Gaulle, angajați în construirea unor noi identități naționale, degrevate de orice subordonare în cadrul blocurilor politico-militare antagoniste, avea numeroase elemente comune și a facilitat găsirea unor căi de cooperare pe teren economic. Totuși, concretizarea planurilor de colaborare necesita crearea de către România a unor contacte cât se poate de bune în mediile economice și financiare franceze, astfel încât „unda verde” venită dinspre factorul politic să poată fi rapid convertită în acțiuni concrete în plan economic.

Ca atare, Direcția Generală de Informații Externe a Securității (D.G.I.E.) a fost antrenată într-un amplu proces de punctare și atragere la colaborare atât a unor personalități de origine română stabilite în Franța, cât și în identificarea și studierea căilor optime de „influențare pozitivă” a unor personalități din mediile de afaceri franceze.

Printre cei luați în „colimatorul” spionajului românesc s-a numărat și o personalitate de marcă a lumii financiar-bancare: baronul Élie de Rothschild.

„Ce-o să spună deti (copiii), vnuciki (nepoții) mei!...”

față de dolanțele României se impunea a nu mai fi amânată. Ca atare, s-a decis invitarea acestuia în România la o partidă de vânătoare în măsură să-i satisfacă orgoliile de vânător. Gazda urma a fi una de prim-rang: Gheorghe (Gogu) Rădulescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Canalul folosit pentru lansarea invitației: rezidența D.G.I.E. din Paris, via Alfred Fischler.

Prima atestare a participării lui Élie de Rothschild la o vânătoare în România datează din luna februarie 1970. Mai precis, în ziua de miercuri, 18 februarie 1970, la ora 15.10, pe aeroportul Băneasa ateriza cursa de Paris, la bordul avionului aflându-se baronul Élie de Rothschild și amicul său, Alfred Fischler. Aceștia au fost întâmpinați de Gheorghe Rădulescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Eugen Luchian și Ilie Voicu, președintele B.R.C.E. Cei doi au fost preluați de gazde și transportați la casa de oaspeți din Șoseaua Kiseleff, nr. 28, unde au luat dejunul. A urmat apoi o scurtă vizită la Muzeul Satului, iar după dîneul luat la reședință, cei doi oameni de afaceri francezi au plecat cu un tren special din gara Băneasa cu destinația Chereșu Mare (Timiș), fiind însoțiți chiar de premierul României, Ion Gh. Maurer.

Dincolo de pasiunea notorie a acestuia pentru vânătoare, prezența lui Maurer la această partidă are o dublă explicație: rangul înaltului demnitar era în măsură să fleteze orgoliul bancherului francez și, pe de altă parte, abilitatea de vânător, dublată de cea a unui rafinat diplomat, reprezenta o veritabilă garanție a succesului vânătorii. Relevantă în acest sens este mărturia lui Maurer din anii '90. „Era o pasiune reală. Dar am folosit-o și pentru faptul că dădea posibilitatea creării unor relații mai personale [...] Mi-amintesc de Giscard d'Estaing și de o conversație ce-am avut-o, împreună, după vânătoare. Stăteam în dreapta lui, mistrețul a trecut pe lângă el, dar d'Estaing a ratat lovitura. L-am doborât eu. Dar, bineînțeles că l-am felicitat pe el. L-am spus că el îl lovește, mistrețul a mers înainte din inerție, focul meu fiind de prisos. Victoria era deci a lui [...] Se creă o atmosferă plăcută care topea gheața firească dintre oameni care nu se cunosc, iar funcțiile lor cer cântărirea cuvintelor. D'Estaing s-a simțit atunci atât de bine cu noi, încât, la masa ce-a urmat vânătorii, a cântat la armonică. Iar amintirile și opiniile plăcute dintre oamenii politici contează în relațiile diplomatice dintre țările lor“.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2016, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Când a fost revocat Codex Carolinus?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna martie 2016 este:

30 octombrie 1947

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Izidor Todorean, din Arad**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București**

cez pe probleme de comerț exterior.

Fischler era o figură extrem de interesantă: născut la 12 iunie 1910 în Dragomireni, județul Suceava, colaborase în perioada 1942-1944 cu S.S.I., fiind remunerat pentru serviciile sale informative cu sume cuprinse între 6.000 și 30.000 de lei și cu scutire de la munca obligatorie la care erau obligați cetățenii de origine evreiască. De asemenea, dispunea de legături foarte bune la Legația Elveției și era membru al unei loji francmasonice. După 1944, a emigrat în Franța, a lucrat în cadrul Băncii „Rothschild” și din 1956 se ocupa cu comerțul cu cereale. Într-un timp relativ scurt, a devenit un om foarte bogat, cu întinse relații în lumea economică franceză și în mediile evreiești internaționale.

Din această postură, a încheiat o serie de contracte cu I.C.E. „Agroexport”, apoi, fiind „o fire întreprinzătoare și cu tupeu” (după cum suna o caracterizare a unei surse a Securității) și beneficiind de numeroase contacte, și-a extins colaborarea cu întreprinderile românești de comerț exterior („Romanoexport”, „Tehnforest”, „Exportlemn”), intermediind diverse contracte în schimbul unui comision de 5%.

Treptat, a devenit un intim al Ambasadei române, dar mai cu seamă al Agenției Economice din Paris, unul dintre funcționarii agenției declarând că „este pur și simplu uluit de amănuntele pe care le cunoaște Alfred Fischler despre problemele noastre interne”.

**Valery Giscard d'Estaing,
un alt vânător pasionat**

O relație deosebit de strânsă a stabilit și cu Mihai Caraman (*Magazin istoric*, nr. 12/2008), păstrând legătura cu acesta chiar și după retragerea de la post, vizitându-l ori de câte ori venea în România, uneori soția lui Caraman preluându-l cu un „Mercedes” direct de la aeroport.

Totodată, Fischler reușise să-și creeze relații mai mult decât apropiate cu Eugen Luchian, ofițer de Securitate acoperit care deținea funcția de șef al Secției speciale din cadrul Secretariatului General al Consiliului de Miniștri, precum și pe cea de secretar al Comisiei pentru probleme de pașapoarte și vize (din 1968).

În această calitate, Luchian a fost implicat în soluționarea pe „canale confidențiale” a unor cereri de emigrare din România, sprijinite sau chiar formulate de diverse personalități din state occidentale. Abilitatea sa deosebită în negocieri îl transformase, de altfel, în „omul de taină” al premierului Ion Gheorghe Maurer, fiind folosit în mai multe rânduri în negocierile purtate la acea vreme pentru obținerea de către România a unor credite cu dobânzi reduse.

Captatio benevolentiae

**Eugen Luchian (primul din dreapta)
la o vânătoare cu Maurer (așezat)**

În contextul în care conducerea de la București luase în calcul deschiderea la Paris a unei reprezentanțe a Băncii Române de Comerț Exterior sau, dacă era posibil, chiar înființarea unei bănci româno-franceze în capitala de pe Sena, „sensibilizarea” baronului Rothschild

Focul de artilerie se stinge pe la prânz, deși Roșii continuă să tragă la întâmplare spre pozițiile noastre. Un transport de hrană își croiește drum spre noi. Cel de-al doilea n-a reușit să supraviețuiască – lovitură directă. Tipul devine un tablou colorat cu sânge, supă și creieri. Poftă bună! Ia mâncarea cu tine, camarade. Mi-a dispărut apetitul.

Un teribil foc de artilerie începe din nou după-amiază. Apoi se întâmplă un lucru oribil; o flacără sulfuroasă, o explozie asurzitoare și bărnele adăpostului nostru sunt făcute fărâme. Forța aerului apasă pereții tranșului; suntem acoperiți de bulgări de pământ. Sunt încă pe jumătate amorțiți atunci când mă strecor printre bărnele fărâmițate și ies afară. Doar atunci pot vedea imaginea de ansamblu. Buncărul vecin, aflat la aproximativ trei metri de noi, a fost lovit în plin. Văd un crater mare, care se întinde până la buncărul nostru. Un fum puturos și galben clocotește deasupra zonei.

Fir-ar să fie. Sunt morți cu toții? Mai important, a murit și el dragul nostru locotenent? Înnebunit, sar în crater. Bucăți de uniformă și membre se zăresc în țărână. Încep să scurm în grabă pământul cu mâinile goale. Înhaț capul lui Huebner, care a fost despărțit de restul trupului. În cele din urmă, îl găsesc pe „Cel mic” îngropat până la gât. Sosind într-o goană ne bună, Rueffer sare în groapă; în câteva secunde îl eliberăm de sub valul de pământ. Dacă măcar ar înceta să mai țipe atât de groaznic, dragul nostru locotenent! Nu l-am mai auzit strigând așa de tare. I-au mai rămas de trăit doar câteva minute. Partea inferioară a corpului și picioarele sunt ter-

Coperta primului caiet

ciuite. În timp ce încercăm să-l scoatem din groapă, un obuz lovește pământul chiar lângă noi. Plouă peste noi cu schije. Rueffer se prăbușește, iar trupul locotenentului alunecă peste mine. Nu mai țipă. O bucată de șrapnel de mărimea unui pumn l-a lovit în față. M-a protejat chiar și în moarte – pe cel mai bun camarad al său – cu propriul trup.

În mine totul e amorțit. O peliculă îmi acoperă ochii. Nu-mi mai pasă. Chiar dacă distrug și ce-a mai rămas din micul nostru grup, măcar se termină. Pace, pacea eternă.

Amintirile despre aceste ore de groază nu mă vor mai tortura.

– Ordin să te duci la comandant.

Alți doi lideri de grup sunt și ei acolo. Bătrânul ne salută și ne întreabă:

– Cine se oferă voluntar să se întoarcă pe front să-i ducă dragului nostru locotenent Liebetran crucea?

Fac un pas înainte. Ceilalți doi pleacă. Îmi vine să cred că au luat-o la fugă. Comandantul mă ia deoparte și-mi spune ceva ce știu de multă vreme: probabil că Teremski este un fel de *no man's land* [țara nimănui], asta în cazul în care nu a căzut deja în mâinile rușilor. Refuz să iau pe cineva cu mine în această călătorie a morții.

11 august: După ce crucea a fost isprăvită, mi-o atâră de umăr, îmi vâr pistolul sub curea și o grenadă de mână în cizmă, apoi pornesc la drum. O iau direct peste câmpul minat. Fir-ar să fie, cel mai scurt drum este cel până la hambarul de pe câmp. Nu mai e nevoie să menționez că ceilalți soldați cred că au de-a face cu un

Cu soția, într-o permisie

Avanpremieră editorială

Când sunt mici, cei mai mulți dintre băieți se joacă „de-a războiul”. Dacă părinții le-ar citi, în fiecare seară, câteva pagini din cele trei caiete cu însemnările de pe front scrise de Hans Roth, militar german dintr-o unitate de vânători de tancuri (Panzerjäger), ce acoperă anii 1941-1943, mulți ar renunța la acest joc.

Hans Roth a fost proprietarul unui birou de proiectare din Frankfurt pe Main. Trecuse de 30 ani de când a fost recrutat în Wehrmacht. A luptat pe Frontul de Est din prima zi a atacului contra U.R.S.S. și până în vara lui 1944, când a fost dat dispărut în misiune.

A fost un german loial lui Hitler, dar a trăit un șoc atunci când a descoperit modul în care operau grupele de lichidare ale SS (Einsatzgruppen), ce aveau misiunea să „anihileze evreii, țigani și comisarii politici” din teritoriile ocupate.

Cele trei caiete cu însemnări aproape zilnice au fost primite de nepotul lui Hans Roth, Mason Kunze, de la mama lui, fiica lui Hans. Potrivit acestuia, ceea ce a descoperit în paginile scrise de bunic „nu se potrivea [cu] nici un film, documentar sau artistic”, despre Al Doilea Război Mondial. Mason Kunze le-a editat în engleză (nu știe limba germană) împreună cu Christine Alexander. Cititorul român va avea posibilitatea să le parcurgă în curând, într-o ediție pregătită de Editura Meteor Press, cu titlul *Infernul de pe Frontul de Est. Jurnalul unui Panzerjäger german 1941-1943*. Prezentăm în continuare câteva fragmente din carte, fără a mai marca, pentru cursivitatea lecturii, pasajele eliminate prin puncte de suspensie.

VÂNĂTOR ÎN INFERN

HANS ROTH

10 august [1941]: Focul de baraj începe brusc de dimineață. Dintr-un moment într-altul, văzduhul se umple de șuierături și urlete. Un pumn îmi apasă capul în pământ. Un baros lovește solul mugind. Pământul se cutremură și noroiul se umflă până când, în cele din urmă, explodează... Șase proiectile de calibru mare au căzut la 30 m de noi. Miroase a nămol și a praf de pușcă. Dacă există un Dumnezeu în ceruri, îl implor să ne curme suferința. Să pună capăt acestei situații. Doar să-i pună capăt...

Nu mai suport! Probabil că unul dintre noi a înnebunit. Sare afară din tranșee, își ridică brațele în aer și râde. În final, se aruncă în sârma ghimpată și se prăbușește după ce este lovit în mod repetat de șrapnelele care

însoțesc următoarea salvă de obuze. Sărmanul! Ce l-a apucat? Știu atâtea lucruri despre el: e înșurat și are patru copii; n-a mai avut o vacanță de peste un an; acum a căpătat-o... totul e de domeniul trecutului!

Ce privești jalnică!

De dimineață, cercetașii au aruncat în aer drumurile din apropiere; trebuia făcut și lucrul ăsta. Comandamentul special SS este extrem de ocupat. Interogatorii și execuții non-stop. Indivizii care par suspecti sunt pur și simplu împușcați în stradă, iar trupurile lor rămân acolo unde au căzut. Bărbați, femei și copii trec pe lângă ei, vorbind și râzând: *nicevo*, nimic special, un om mort, atâta tot!

Tălpile pantofilor calcă în bălțile de sânge proaspăt; trotuarul lat este plin de urme roșii.

Rușilor, cine să vă mai înțeleagă?!

Einsatzkommando-urile din Waffen SS sunt și ele foarte ocupate. Toți evreii, fără excepție, trebuie să se prezinte până la prânz. Sigur, doar jumătate dintre ei își fac apariția, dar nimeni nu ne poate scăpa, o centură strânsă de avanposturi împrejmuiește orașul. Chiar în ziua aceea începe răzburarea camarazilor care și-au pierdut viața în timpul atacurilor cu mine. Acum, 24 de ore mai târziu, 2.000 de iudei au fost trimiși deja la Iehova!

Port o lungă conversație cu un tânăr soldat SS care face parte din acest „comando ucigaș”. Au „eliberat” de evrei toate orașele mai mari prin care am trecut în înaintarea noastră. Își înțeleg bine meseria de măcelari; sunt uimit, băieții aceștia sunt niște ucigași experimentați. Noi, soldații din primul val de atac, nu ne-am gândit niciodată la ceea ce se întâmplă în spatele nostru în orașele pe care le părăsim, deoarece pornim mai departe pe urmele inamicului.

Perspectiva soldaților de pe front este înainte, spre inamic. Îmi povestește despre holocaustul de la Jitomir.

– Pe vremea aceea eram niște nenorociți de începători, spune tânărul de 19 ani (accentuând cuvântul „nenorociți”). Timp de două zile, au trebuit să sapa tranșee lungi de 50 m; fiecare tranșeu era calculat pentru 250 de evrei. Am omorât în total

1.800 de evrei la Jitomir, 5.000 au murit cumva înainte. Apoi, în a treia zi, tranșeele sunt gata, toată lumea, de la prunci la cei mai în vârstă, a trebuit să se dezbrace și să rămână în pielea goală. Primii 250 se apropie de marginea șanțului, două mitraliere latră răgușit – următorii sunt mânați înainte, sar în șanț și așază cadavrele frumos, unul lângă altul, nu trebuie risipit spațiul – locașurile mai mari sunt umplute cu copii morți –, mai departe, mai departe, trebuie să încapă peste 1.500! Pe urmă, mitralierele sfâșie din nou liniștea, ici și colo cineva geme, focuri scurte de mitralieră: următorul! și așa tot restul serii. Avem atât de puțin timp, prea mulți evrei în țara asta!

La început, nu pot scoate un cuvânt. Tânărul vorbește despre toate astea de parcă s-ar fi dus la o vânătoare de fazani.

Nu-mi vine să cred, și-i spun asta și lui. Râde și zice că ar trebui să arunc o privire. Mergem pe biciclete spre periferia orașului, spre un defileu abrupt. O s-o iau pe scurtătură; mâncarea din stomacul meu e curios de independentă. Ce văd acolo e groaznic, imaginea asta n-o voi uita tot restul vieții. Pe marginea povârnișului stau în picioare evreii, mitralierele îi ciuruesc și cad în gropi, 50 de metri.

Tot ce se află pe margine e „măturat” și aruncat jos. Când este atinsă cota de o mie, grămada de cadavre e detonată și lichidată.

Ei, nu e o idee grozavă detonarea?, mă întrebă blondul cu o față zămbitoare.

Doamne, Dumnezeu. Mă întorc pe călcăie fără un cuvânt și o iau spre oraș mai mult alergând decât mergând.

Un băiat de 19 ani! Toate astea nu lasă urme doar pe haine; ce se va întâmpla atunci când acești oameni se vor întoarce în patrie, la miresele și la femeile lor?

**Traducere
din limba engleză:
Eugen DAMIAN**

*Soldați germani în dispozitiv de apărare,
la marginea unui oraș cucerit*

dement, iar cei din posturile de observație sunt de părere că am înnebunit. Și totuși, în ultimele zile mintea mea a devenit mai ascuțită. Intuiția îmi spune că rușii încă nu și-au dat seama de ultima noastră schimbare de direcție. Încă își mai îndreaptă cu încăpățănare focul spre pozițiile pe care le-am abandonat de mult. De data asta, nu mai există nicio perdea de foc între sat și mine (ar trebui mai curând să spun grămada de țărână unde s-au aflat odată casele).

Totul merge bine. Pe măsură ce mă apropiu de sat, focul inamicului se rărește, apoi încetează cu desăvârșire. Cât văd cu ochii nu zăresc pe nimeni. Tăcerea îmi macină nervii. Oare infanteria rușilor începe să înainteze? La naiba pentru prima dată, mi se face frică, sunt de-a dreptul speriat.

Cu mâinile tremurând, înfig crucea în pământ. Apoi îi aduc un ultim omagiu unicului meu camarad, locotenentul nostru, în acest cel din urmă loc de odihnă, după care încep să plâng ca un copil. Ce-mi mai spui acum, micul meu locotenent? „Suspinele sunt pentru femei. Adună-te naibii, Hannes!”.

Ultimele minute de reflecție m-au revigorat. Nu, micuțule, n-o să mă vezi reacționând ca un băiețel plângăcios, îmi pare rău. În ultimele zile s-au întâmplat cam prea multe lucruri. Pe urmă, o apuc pe drumul de întoarcere.

Incredibil, Terempki fără foc de artilerie. Nu credeam că e posibil așa ceva! Se întunecă; mai am de parcurs încă vreo doi kilometri. Cine știe dacă m-au văzut, ori e vorba doar de o simplă coincidență, dar, dintr-odată, cinci sau șase obuze ateri-

Tanc sovietic distrus

zează aproape de mine. Mă arunc în țărână și îmi încheștez degetele în pământ. În stânga și-n dreapta, în fața și în spatele meu, copacii se aprind și ard din cauza impactului. Urletul și trosnetele din aer sunt la fel ca ieri, deși ieri nu eram singur! Câteva obuze mici șuieră prin apropiere.

Apoi urmează o lovitură teribilă. Când încerc să mă ridic în picioare observ că nu sunt în stare. Piciorul drept nu mă ascultă. Scheisse! [Drace!], se vede o gaură mare în pantalonii mei, iar din ea curge sânge. Mâinile îmi sunt și ele însângerate. Simt o împunsătură ciudată pe față și pe urmă sângele începe să picure. Probabil că nu e decât o zgârietură, dar piciorul, afurisitul ăsta de picior! Omule, nu poți să zaci aici și să cazi victimă blestemăților ăștia de roșii! Trebuie să existe o cale! Și există. Mă mișc și durerea e îngrozitoare.

Cine să fie lângă hambar (ori unde era odată hambarul)? E dragul de Sepp, cu motocicletă lui cu ataș. În momentul ăsta îmi pierd cunoștința. Când încep să mă trezesc, are pentru mine un singur cuvânt: *Rindviech!* [bou!] Asta mă face să mă simt de-a dreptul fericit. Știu că a spus-o ca să-și ascundă emoțiile; ce suflet credincios! Mă așază în ataș și face cale-ntoarsă.

26 septembrie: Pe o întindere de mai mulți kilometri, centrul orașului este un ocean de

flăcări, focul îl înghite treptat, întinzându-se tot mai departe. Încă două cartiere au fost evacuate în dimineața aceasta, aproximativ 20.000 de oameni au rămas fără adăpost; jumătate dintre ei ocupă, împreună cu bunurile lor, străzile și piețele adiacente.

Cu camarazi, pe front (primul din dreapta)

îngrijorarea să pună deja stăpânire pe localnici.

Ca să scape pe cât se putea de neîndurătoarele chinuri ale foamei, cei pășiți au procedat în fel și chip. În astfel de vremuri, moldovenii și muntenii cu ceva stare nu au ezitat să-și zălogească pământurile și vitele din gospodărie sau chiar să le vândă, acceptând să primească în schimb atât bani, cât și alimente de primă necesitate. Trebuie să mai fi făcut și alții precum Andrieș Răzmiriță care, ca să aibă cu ce să-și hrănească soția, copiii și sora, toți muritori de foame, și-a pus zălog ocina părintească. Ca să-și „scoată capetele din foamete” cei din cale afară de nevoiași și țișanii fără stăpân au renunțat la propria libertate. Pe la 1718, Vasile Vișan, țigan din Țara Românească, a fugit în Moldova de frica raidurilor tătărăști, dar cum aici a tras „mare greu și multă lipsă de pâine”, fiindcă dăduse Dumnezeu mare foamete, a hotărât să se vândă, „să fim mai bine robi decât să fim pieritori de foame”. De suficient ori, fuga în hotarele vecine, adică în Transilvania sau în Imperiul Otoman, a fost și ea un mod de a ieși din impas.

Totuși, să nu fi existat nicio posibilitate de a evita o situație atât de disperată?

Dimitrie Cantemir socotea că țărani, mai ales, purtau vina propriilor necazuri. Nu foarte dornici de muncă, ei s-ar fi mulțumit să-și adune în hambare numai atât cât să le ajungă de la o recoltă la alta și nici nu s-ar fi învrednicit să aibă mai multe vite ori albine, alegând, mai degrabă, să se lase în voia sorții. Dimpotrivă, boierii – ceva mai cumpătați, după câte observase Paul de Alep (*Magazin istoric*, nr. 3/2015) – obișnuiau să pună la păstrare în pivnițele caselor lor legume, fructe, vinuri. De altfel, nu se afla casă de boier,

de slujbaş domnesc, de negustor sau meșteșugar ori mănăstire mai răsărită să nu aibă măcar o pivniță – din piatră, de obicei – potrivită pentru depozitarea proviziilor de folos îndecosebi la vreme de primădie, iar la câmp și pe dealuri a fost atestată prezența așa-numitelor gropi de bucate în care se adunau roadele pământului.

Dar până și o astfel de grijă devenea de prisos atunci când năvăleau oștile străine, care fie rechiziționau, fie furau de-a binelea bucatele localnicilor. În 1788, de pildă, în timpul confruntărilor dintre Poartă, Austria și Rusia, otomanii au mâncat pe spinarea țărănilor din satul putnean Poiana: miei și berbeci, grâu și porumb, caș, cașcaval, brânză și unt, udând totul cu vin și rachiu, și tot atunci, cătanele împărătești și otomanii, dimpreună, au pă-

gubit Mănăstirea Tismana de: grâu, miere, unt, oi, vaci și vin. Greu de crezut că în urma acestora a mai rămas ceva hrană și pentru cei care truseseră la obținerea ei. Nu e de trecut cu vederea nici faptul că

în secolul al XVIII-lea, mai ales, Moldova și Țara Românească au fost socotite drept „chilerul” (cămara de provizii) Înaltei Porți, fiind obligate să îi furnizeze în mod regulat, între altele, grâu, oi și miere, frecventele abuzuri dovedind că aceasta se făcea fără să se prea țină seama și de nevoile alimentare ale bieților locuitori.

În schimb, printre domni s-au aflat unii care s-au îngrijit ei înșiși ca supușii să nu li se prăpădească de foame. Cum încă de la începutul anului 1698 „semănăturile de pâine foarte proaste” se arătau și era primejdie să se facă „o flămânzie mare” în pământul țării sale, Constantin Brâncoveanu a dat poruncă „pe la toate schelele [vâmile], să fie pâinea oprită, să nu fie slobod nimeni a trece pâinea din țară într-altă parte”. Câțiva ani mai târziu, Nicolae vodă Mavrocordat „au trimis de au luat făină de la turci [...] și pe unde auzea în țară că este lipsă mare și pier oamenii de foame, le trimitea ca să aibă de mâncat, să nu piară”. La fel, în 1731–1732, Grigore al II-lea Ghica a încărcat mălai străns din ușur (dare în produse) în câteva care și l-a trimis la Roman, la Neamț, la Botoșani, la Suceava și la Cernăuți, unde „nu s-au făcut pâinea”, ca să fie dat oamenilor, fără bani.

În 1788, călugării de la Mănăstirea Tismana (acuarela de Carol Popp de Szathmary), au avut de suferit din cauza războiului; acvaforte colorată înfățișând o bătălie din acel război

„Să mănca om pe om”, scria, îndoit, Ion Neculce în Letopiseț; miniatură medievală occidentală în care apar scene de canibalism

FOAMEA, VRĂJMAȘĂ JIGANIE

OLIVIA SENCUC

Omul Evului Mediu – în orice colț al Europei va fi viețuit el – a fost chinuit obsesiv de frica de a muri de foame. În acele vremuri, alimentația – influențată în mare măsură de succesiunea anotimpurilor și de randamentele agricole – era, în mod curent, insuficientă și dezechilibrată pentru o bună parte a populației, ea fiind, deopotrivă, puternic marcată de alternanța chiolhan-frugalitate. În condițiile date, nu e de mirare că, nu de puține ori, capriciile vremii, recoltele slabe ori starea de război au generat situații de criză care au dus, cu repeziciune, la manifestări de panică generalizată în regiunile afectate.

Locuitoarii Moldovei și ai Țării Românești sunt și ei parte a acestui scenariu al spaimii de foamete. Cronicile, însemnările de pe pagini vechi de carte, unele scrisori, acte de tot felul poartă amintirea groazei pe care o asemenea experiență a sădit-o în mintea și în sufletul oamenilor timpului. Pentru ei, vremea de foamete era de fiecare dată vreme de lipsă și de mare nevoie. Foametea îi aducea la disperare. O simțeau grea. O simțeau rea. Uneori s-a întâmplat chiar ca pământului să fie într-atât de flă-

mânzi, încât să își smulgă pâinea unii de la alții, purtare uluitoare prin nefirescul ei până și pentru contemporanii făptașilor. Potrivit celor din popor, „ca foametea nimic alt te chiniește mai rău”. Chin și supărare mai mare nici că s-ar fi aflat, iar oamenii de atunci nu și le puteau explica decât ca fiindu-le pedeapsă meritată pentru păcatele prea multe cu care îl mâniaseră pe Dumnezeu ori ca amestec al diavolului în vicile creștinilor.

Lipsa pâinii – în documente, acest termen desemnează, deopotrivă, alimentul

propriu-zis și grâul din care aceasta se prepara – ori a mălaiului, adică a meiului, iar din veacul al XVIII-lea a porumbului, din care se obțineau fierturile de bază în alimentația mai tuturor moldovenilor și muntenilor, indiferent de stare, pare a-i fi speriat cel mai tare pe oameni. Nevoia de a consemna că aprovizionarea cu aceste cereale se făcea cu ceva mai multă greutate – ele trebuind să fie aduse de la Țarigrad, din Țara Leșească sau din Crimeea – ori că prețul lor a crescut ne lasă să ghicim că numai și atât era de ajuns ca

Cortina de Fier. Celălalt este momentul absurdului, de după 1983, anii în care ceaușismul s-a încordat supraomenește pentru a face un salt pe care l-a ratat, cel al ieșirii din faliment.

Imagistic, comunismul românesc de după 1970 a fost o perioadă monotonă, apoi absurdă dar senzația de monotonie n-a dispărut niciodată. Totuși, au existat, în toată perioada dintre Declarația P.M.R. din aprilie 1964 și împușcarea „mult-iubitului”, două momente interesante. Unul este cel al anilor '60, deceniu în care ne-am așezat, după debutul stalinist de tristă amintire, în rândul țărilor medii ca importanță din Europa, tăiată de

Dr. ALEXANDRU MATEI

Când analizăm istoria Televiziunii Române ne gândim nu doar la marile nume care au făcut-o: Tudor Vornicu, Valeriu Lazarov sau Alexandru Bocăneț, Iosif Sava sau Ioan Ionel și mulți alții, dar și la corul de oameni apăsăți de vremuri care s-au mulat cu slugărnice pe frică.

O pată de culoare a constituit-o emisiunea „Reflector”. Nu a durat cât „Viața satului” sau „Teleenciclopedia”, dar este precursora emisiunilor de azi de la ProTv și Digi24, „România, te iubesc” și „România furată”. În urmă cu aproape jumătate de secol, „Reflectorul” apărea ca o emisiune de critică socială, expresie a unui moment istoric: pe de o parte, deschiderea – Ceaușescu se închipuia, după Dej, eliberator național și lider al unui nou P.C.R.; pe de alta – interesul noii puteri de a-și consolida o oarecare simpatie populară.

Faptul divers devine...

Criticul de film și scriitoarea Ecaterina Oproiu nota în 1968: „Cea mai recentă vogă a televiziunii mondiale, în afară de filmele etnografice, sunt emisiunile «față în față» [...] Ceva din toate acestea se întâmplă și la noi pe anumite porțiuni ale programului. Emisiunea iscălită de Nicolae Holban și Florin Brătescu, adică «Reflectorul» de vineri seară, devine o

Ecaterina Oproiu

emisiune pasionantă, deși nu lucrează nici cu Margareta Pâslaru, nici cu handbaliștii simpatici și muzicali care își fac autocritica pe note, nici măcar cu micul Valentin Zaharescu [...] În fața unei emisiuni de tip «Reflector» începi să descoperi că există un magnetism al materialului așa-zis anti-atractiv, că o ispravă cu un funicular lăsat pe linia moartă, rezumată aproape sec, și cu o imagine care arată procese verbale, nu poiene cu narcise, ca la pauză, poate fi, împotriva tuturor normelor știute, de o maximă telegenie. Rubrica «Reflector» devine un fel de «megafon al spiritului cetățenesc».

Realizatorul Mircea Giosanu scria la rândul lui, în lucrarea de reciclare prezentată

Alteori, pe năpăstuiții care mureau de foame pe drumuri, vodă – în timpul celui de-a doua domnii a lui Mihai Racoviță s-ar fi petrecut acestea – i-a împărțit pe la boieri, ficcare urmând să-i hrănească, pe mai mulți sau mai puțini, după putere. Faptele lui Dumitrașcu Cantacuzino și ale lui Alexandru Moruzi au rămas însă spre rușinoasă aducere aminte. Se zice că ei tocmai în vreme de foamete au găsit bun prilej ca să câștige bani din vânzarea la suprapreț a grâului precum și a porumbului, atât de trebuincioase norodului năpăstuit.

Uneori, totuși, s-a dovedit că nici măcar măsurile domnești nu mai puteau fi de prea mare ajutor. În destule rânduri s-a întâmplat ca moldovenii și muntenii – săraci peste măsură mare parte dintre ei, fiindcă boierii nu au avut mai deloc de înfruntat o asemenea urgie – să fie nevoiți să-și amăgească foamea cu mohor, cu papură uscată, cu rădăcini și buruieni de prin văi și munți, cu coajă de copaci și cu ghindă, produse naturale cu totul impropii alimentației umane. Pe toate acestea căutau să le macine mai întâi ca să le poată amesteca, apoi, cu puținul mălai pe care îl mai aveau. O încercare disperată de a-și păstra fărâma de umanitate pe care

aproape că o pierduseră din cauză că le era grozav de foame. De altminteri, în popor se spune despre cel înfometat că e „ca un lup flămând, ce când găsește vreun vânat, turbat alcargă după el”, adică semănând mai mult a fiară decât a om.

Neîndoicnic, vremurile trebuie să fi fost cumplite, dar chiar să fi ajuns oamenii să se ridice unul împotriva altuia până într-atât, încât să se fi întâmplat propriu-zis a „să mănca om pe om”? Cât de concretă să fie această expresie pe care Ion Neculce a trecut-o în *Letopiseț* și pe care altcineva a notat-o pe un *Octoih* prin 1748? Greu de crezut, dar la fel de greu de respins cu hotărâre o astfel de posibilitate, în condițiile în care documentele medievale occidentale conțin dovezi

Domnitorul Grigore Ghica al II-lea, cel care a împărțit oamenilor mălai fără bani, și frescă din biserica domnească de la Curtea de Argeș, redând înmulțirea pâinilor, minune a lui Iisus

despre acte de canibalism, provocate de foamea extremă. E o ipoteză totuși dificil de demonstrat numai pe baza informațiilor pe care vornicul Radu Popescu le-a

inclus în cronica sa, cu atât mai mult cu cât el a înfățișat ceea ce, de fapt, i-au povestit alții că s-ar fi petrecut în Moldova. Radu Popescu nu a fost nicidecum martor la o așa grozăvie. Alții – cine sunt ei nu se știe – ar fi văzut „carne de om friptă în cuptor(iu)” cu care ar fi vrut să se hrănească „nește oameni”. Prin urmare, tocmai modul în care cronicarul prezintă faptele ne face să ne îndoim de autenticitatea celor relatate și să bănuim că a ales să se folosească de tenebroasa istorisire – nu neapărat și conformă cu realitatea – numai fiindcă i s-a părut foarte potrivită ca să zugrăvească în culori defăimătoare domnia lui Dumitrașcu vodă Cantacuzino în ochii cititorilor, un personaj oricum mult hulit în epocă, pentru caracterul său imoral și pentru purtările sale revoltătoare. Și apoi, cum Radu Popescu împreună cu părinții și frații avuseseră mult de pățimit din partea Cantacuzinilor, ne putem explica și mai bine de unde atitudinea ostilă a cronicarului față de membrii respectivei familii. În condițiile în care dovezile certe lipsesc, manifestările înfiorătoare de felul celor pomenite în cronica vornicului Radu Popescu rămân, în spațiul românesc extracarpatic, mai curând de domeniul unei vagi bănueli.

De netăgăduit este însă faptul că multora dintre moldovenii și muntenii care au trăit în veacurile XVI, XVII și XVIII nu le-a fost întotdeauna ușor să-și procure pâinea cea de toate zilele. Poate de aceea vor fi fost destui cei care să gândească în multe rânduri asemenea lui Dimitrie Cantemir că „mai tare și mai vrăjmașă jiganie decât foamea alta nu este”, ei căznindu-se, cum vor fi știut mai bine, să o înfrunte și să o înfrângă. ■

perete au primit adesea numele „Reflector“, iar la concursul național al cine-amatorilor s-a instituit premiul „Reflector“ pentru cel mai bun film satiric.

Miza socială era în schimb esențială pentru telespectator, obișnuit să ignore culisele politicii. Pentru el, „Reflector“ face parte dintr-o nouă campanie mediatică, în calitatea ei de primă emisiune liberă să spună orice despre neregulile comise de autoritățile locale din

... și cozile interminabile la alimente

toată țara. Și asta la câțiva ani după ce o astfel de atitudine nu era permisă decât *împotriva dușmanilor*, pentru a curăța societatea de orice opoziție la puterea instalată.

Era stabilit că protagoniștii acuzați în această emisiune puteau să fie chiar și secretari de partid; însă era la fel de adevărat că sumarul fiecărei ediții „Reflector“ era citit de Ceaușescu sau de unul dintre responsabilii săi de la Presă, din Comitetul Central. Mult mai probabil este că, după difuzarea anumitor emisiuni, Ceaușescu se implica câteodată personal pentru a rezolva o problemă semnalată.

„Reflectorul“ devine prilej de dezbatere cu ocazia ședinței Comisiei pentru problemele

de învățământ, știință, cultură și presă din martie 1970. Este emisiunea cel mai des citată de vorbitori. Are uneori „subiecte lipsite de o reală semnificație socială“ și critică pe tonul „sentențios și arogant al denunțului“ (dramaturgul Aurel Baranga). Îl face „cam trist“ pe Mircea Malița, ministrul Învățământului atunci și autorul recent al unor volume despre frumoșii ani 1960, pentru că nu este compensat de suficiente emisiuni care să vorbească despre „cazurile de succes“. Este o emisiune interesantă, dar, prin ea, „critica devine un lux costisitor“, deoarece se cheltuiesc eforturi mari pentru a îndrepta un neajuns mic, în vreme ce critica ar trebui „să aibă o semnificație mai largă“ (Sütő András). Este o emisiune care „trebuie continuată“, pentru că „meritul principal... este de a nu absolutiza greutățile obiective apărute în procesul construirii unei societăți ca a noastră, ci se oprește asupra absurdităților care se ivesc în acest proces“ (Titus Popovici).

„Reflectorul“ a fost lăudat și de scriitorul Domokos Geza: are un rol în „stimularea controlului opiniei publice asupra activității unor întreprinderi, instituții și în aparatul de stat“. Dumitru Popescu, secretar C.C. al P.C.R., recunoaște la rândul lui nevoia ca „televiziunea să critice în continuare fenomenele negative din societatea noastră“, deși emisiunii „i se poate da o altă turnură“.

După 1974, emisiunea își pierde regularitatea și, astfel, o parte din public. Apariția semnelor unui faliment sistemic, economic, dar poate mai ales moral, face din „Reflector“ un inamic al regimului, pe care nimeni nu-l putea interzice *de facto*, dar a cărui realizare va fi tot mai mult zădărnicită. Realizatorii „Reflectorului“ au nevoie de aprobare de la C.C. pentru investigația într-un anumit județ; apoi, ne-o spune Mihai Tatulici în cartea sa de memorii, în vremurile de penurie corupția alimentară devenise endemică: nu-ți mai dădea mâna să înfunzi un responsabil de la județ dacă îți se promitea o pradă decentă.

La urma urmei, cum să difuzezi o emisiune numită „Reflector“ în anii în care, vorba unui cântec al lui Alexandru Andrieș din albumul *Interioare*, nu mai știai ce aducea mașina la Alimentara, când sosea, pentru că între timp se luase lumina? ■

la Academia „Ștefan Gheorghiu“, în 1975: „«Reflectorul» a apărut dintr-o sugestie-glumă a unor salariați din filmoteca noastră. Era în primăvara anului 1968. Filmoteca Televiziunii păstra cutiile cu filme într-un depozit din comuna Afumați, depozit împărțit cu I.C.R.M., întreprindere care vinde printre altele și frigidere. Venind să depoziteze sau să ridice filmele, colegii noștri au văzut lăsate sub zăpadă cca 500 de frigidere noi. «Cazul» a fost filmat și prezentat într-o emisiune critică, deocamdată fără generic. Subiectul a plăcut, a făcut chiar senzație pentru «curajul» său și...”

Emisiunea făcea mai multe oficii: lupta atât împotriva „caracterului dăunător al concepției conform căreia dezvăluirea fenomenelor nedorite ar avea efecte negative în activitatea practică”, dar și pentru a promova un anume spirit civic, urban, pe care telespectatorul, adesea mutat de curând la oraș, nu-l avea sădit.

Țintele cele mai înalte ale „Reflectorului” sunt reprezentanții administrațiilor județene. Pe de altă parte, tot conform lui Giosanu, emisiunea transmitea, în final, răspunsurile înalților responsabili vizați, ca un fel de drept la replică.

... un spectacol curajos

„Reflector” a reprezentat unul dintre aspectele fenomenului social al televiziunii: un eveniment televizual prin care televiziunea își regăsește scopul immanent, acela de a transmite realitate cotidiană încadrată de ecranul unui aparat capabil să aducă acest cotidian în fiecare casă și, punându-l în chenar, să facă din așa ceva un spectacol. Sinonimul extrem al acestei magii a televiziunii era camera fixă montată în diverse puncte ale unui oraș și care poate fi accesată pe internet astăzi. Nu se întâmplă nimic altceva decât se vede, dar obiectivul pare să se substituie ochilor noștri și în felul acesta ne conferă un fel de putere a ubicuității. Dincolo de ceea ce se vorbește în cadrul „Reflectorului”, emisiunea devine, rapid, obiectul unei dorințe: al dorinței specta-

torilor de a purta ochelarii *voyeurului*, de a lua în mâini pistolul dreptății, de a se trage de șireturi cu personaje importante ale lumii administrative și politice în cele din urmă de a se identifica cu televiziunea, transformată în cavalier al dreptății.

Programată inițial la ora 21.45, apoi la 21.00, emisiunea apare mai întâi ca o punere în scenă a unor nereguli sociale, dramatizate și transformate astfel în mici episoade ale unei drame contemporane. „Reflectorul” are la început o frecvență săptămânală. Datorită unei audiențe mari, dar și din scrupul deontologic, emisiunea va fi mutată la ore de audiență generală în jurul orei 20.00 și frecvența ei va crește până când, din 3 noiembrie 1970, se va difuza, pentru o perioadă de câteva luni, zilnic. Apoi, frecvența se va reduce iar, la două apariții săptămânale. Temele sunt de interes public, dar dimensiunea de tabletă a emisiunii determină alegerea unor teme atractive prin caracterul lor anecdotic (închiderea farmaciilor înainte de ora anunțată sau lipsa unor farmacii de serviciu nocturn; prostul gust pe tarabele din piețe sau în magazine, lipsa numărului 37,5 la pantofii de damă; calitatea îndoielnică a unor mobile de apartament și întârzierile la livrare).

Magia realității

„Reflectorul” stă mărturie, alături de alte anchete de televiziune, pentru autoritatea televiziunii în materie de spațiu public și interes cetățenesc. În întreprinderi gazetele de

Realitatea cotidiană ce nu se vedea la TV: mijloace de transport supraaglomerate...

1916

Robert Seaton-Watson

Principele Carol în fruntea unui pluton de bicicliști, la defilarea de 10 Mai 1916

românii ar fi intrat de la început în Transilvania, ca în Eden; atunci Rusia era victorioasă, Serbia salvată, Bulgaria paralizată, Turcia desființată, Grecia ar fi intrat în acțiune, iar navigația pe Marea Neagră devenea liberă. În această situație, Austro-Ungaria ar fi promovat o politică de *implorare* față de România. Dacă acțiunea românilor ar fi fost mai puțin eficace, și Austro-Ungaria ar fi manifestat *politețe*. În fine, politica în fapt a liberalilor, impusă țării, generează la vecinii occidentali o singură atitudine, aceea de *provocare*.

Se pregătea în vreun fel România de război în mai 1916?

Fără îndoială, dar pe alocuri nedumeritor. Elementele în favoarea intervenției erau numeroase, însă și nesocotința părea la fel de mare. Astfel, împrumutul național pentru apărare, în valoare de 350 de milioane de lei, se încheiase înainte de termen (regele Ferdinand contribuise, din caseta personală, cu 2,5 milioane de lei). S-au făcut comenzi pentru pânză de cort și stofă de uniforme la Vladivostok. Tot din portul rusesc ne veneau și muniții occidentale, transportate apoi cu transsiberianul. Militari au fost trimiși la vatră. Un farmacist din Iași, Swiecinski, inventează un aparat care în șapte minute clocotea 250 gr. apă, potrivit pentru masa soldaților. La parada de 10 mai defilează patru tunuri antiaeroplan, cu „frână recuperatoare” (invenția locotenent-colonelului Burileanu) și o foaie din București scrie încrezătoare: „Arsenalul nostru a realizat progrese însemnate în ultimul timp”. George Purcăreanu obține un brevet de inventator pentru „inflamator instantaneu exotermic” utilizabil la baloane, avioane, iluminat exploziv, crearea de curent

electrotermic. Dr. Toma Ionescu salută, în paginile *Universului*, folosirea cu succes pe frontul occidental (ceea ce se va face și la noi) a hipocloritului de sodiu (apa de Javel), dezinfectant eficient pentru combaterea infecțiilor, datorat laureatului Premiului Nobel, dr. Carrel. Soții Toma Stelian construiesc, prin subscripție, un pavilion nou pentru așezământul „Materna” (au deja 524.000 de lei).

Apar zone restricționate la hotare; astfel, sunt stațiuni turistice accesibile doar românilor, altele complet închise (Predeal, Azuga, Cheia, Suzana, Vizante, Durău). Apoi, pe o zonă de 30-50 de km în interior, la granița cu Transilvania, excursiile erau interzise. Se închide frontiera cu Bulgaria. În lunile precedente se făcuseră rechiziții masive (cai, trăsură, biciclete) și acum ziarele anunță că au fost achitate integral. Apar acte de sabotaj. După credința ziarului *L'Indépendance roumaine*, explozia de la Pirotehnic fusese opera sabotajului. Tot în această lună sar în aer uzina de armament „Putilov” de la Petersburg și cea de la Brest-Litovsk. E o stare de panică exprimată de dr. Toma Ionescu în *Adevărul*: „Suntem vânduți, suntem trădați!”

Acțiunile de susținere a populației defavorizate, a familiilor celor concentrați se înmulțesc. „Pâinea săracilor”, „Maternitatea” oferă zilnic mese calde. „Aco-perământul Maicii Domnului” strânge bani în același scop, printr-un spectacol cu participarea orchestrei „Ciolac” și o bătaie cu flori, pe insula Montecarlo din Cișmigiu (6 lei intrarea). „Obolul” și „Patronajul” obțin fonduri din spectacole de pantomimă create de regina Maria. Tot regina inițiază la Iași un program de susținere materială a sinistraților din

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1916

GEORGETA FILITTI

Pregătirile de război alternează cu manifestări proprii vremurilor de pace. Pentru români, înrolarea era indubitabilă, trebuia așteptată doar data efectivă. La 15 august 1916 războiul va deveni o realitate și pentru România.

S-au scurs aproape doi ani de la izbucnirea războiului și România continuă să-și păstreze neutralitatea. Evenimentele au ajuns să se desfășoare după o schemă ajunsă obișnuită. Ziarele conțin cam 80% știri de pe teatrele de război din Occident și din Rusia. De asemenea, informații despre situația civililor, disputele din tabăra Centralilor – dintre nemți și austro-ungari –, ca și analize despre poziția beligeranților. Nu este ignorată nici propaganda deșănțată pentru discreditarea adversarilor. Astfel, agenția germană Wolff supraestimează mișcările populare din Commonwealthul britanic, iar presa pro-antantistă de la noi se grăbește să facă precizări: India, cu 300 de milioane de locuitori, e condusă de 60.000 de englezi (număr redus acum la jumătate, din cauza războiului)

și dacă nemulțumirile ar fi reale, s-ar produce haos. În Irlanda e vorba doar de revolta unei minorități.

În *Contemporary Review*, Seton-Watson, care se va dovedi un filo-român convins, discută planurile de croire a hărții lumii după război: în locul ideii germane a unui Reich de la Hamburg la Bagdad, el vede mai viabilă, după prăbușirea monarhiei bicefale austro-ungare, formula statelor independente Boemia, România Mare, Ungaria (redușă la maghiari) și Grecia, cu suprafața mărită.

Nicolae Titulescu clamează în Parlament: „Țara noastră marchează, de la izbucnirea războiului, cea mai strălucită epopee de slăbiciune“. Apoi se lansează în ipoteze contrafactice – ce s-ar fi întâmplat dacă...

1916

Aristița Romanescu

La un iarmaroc, în Transilvania

acum Societatea de cultură macedo-română lansează un apel disperat privind situația aromânilor din Corița: mor de foame sub dominația grecească (amintim că în acel moment Grecia regelui Constantin făcea parte din coaliția Centralilor).

Pe acest fundal de așteptare încordată, cu măsuri paradoxale, zvonuri, campanii zgomotoase, au loc tot felul de manifestații proprii vremurilor de pace și siguranță. E vorba de viața culturală și mai ales de muzică. Neobosit, George Enescu cântă, dirijează, organizează concerte. O campanie stăruitor orchestrată propune alegerea lui ca membru al Academiei Române. „Acest Eminescu al muzicii românești, care ridică sufletul muzical al poporului, e cel mai extraordinar ferment de activitate văzut vreodată. Academia Română e mare, dar cu George Enescu va fi și mai mare, căci e marea voce armonioasă a națiunii noastre“. Tot acum Opera din București face turnee la Buzău cu *Aida* și *Trubadurul*.

Expoziții de pictură (Gropeanu, la Ateneu, Mario Ledda, la galeria „L'Indépendance roumaine“), deschiderea magazinului „American Shoe Palace“, pe Calca Victoriei, cursele de cai de la Băneasa, unde se continuă apelativele fisticții date cailor („Fierul roșu“, „Filfizon“, „La Pompadour“, „Suveica“, „Sărătuica“, „Pierdut“), apariția de noi publicații (*Capitala*, *Ziarul meu*) sau volume de versuri (I. Pavelescu, *Sigilii de aur*), premiul Hillel pe 1917, oferit de Universitatea București pentru un studiu despre nuvla românească din punct de vedere estetic și literar, spectacol omagial pentru Aristița Romanescu, la Teatrul Național, cu *Vlaicu Vodă*, expoziția „Furnicii“, societatea înființată în 1882 și prezidată de Elena

Cornescu, sub patronajul Reginei Maria, la Ateneu cu expoziția de lucrări ale industriei casnice naționale (sute de țărânci aduseseră acolo ii, covoare, ștergare, marame etc, bine primite de public, în condițiile când importurile de haine și decorațiuni interioare deveneau tot mai dificile), anunțul Casei „Capșa“ privind deschiderea Cazinoului din Sinaia, cu actori români și francezi, odată cu Hotelul „Palace“, conferințele, gen de culturalizare așa de mult gustat în epocă (prof. G. Marinescu, la Academia, *Cercetări noi despre viața și moartea celei*, Traian Lalescu, la centenarul morții întemeietorului învățământului românesc, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*) toate acestea, și multe altele, dovedesc o viață normală, liniștită a unei societăți europene ce își caută desăvârșirea.

E liniștea dinaintea furtunii și de aici înainte, vreme de trei ani, rubrica noastră va fi umbră de nenorocirile războiului ce îi vor coplesi deopotrivă pe combatanți și pe civili.

Frunțile se descrețesc mai rar, dar fără îndoială antecesorii noștri vor fi zâmbit auzind pățania unui neamț șmecher: ziarist, acesta avea nevoie de 1.000 de mărci ca să poată intenta acțiunea de divorț. Se adresează unui prieten care însă îl refuză. Află că un restaurant plătise aceeași sumă pentru înăbușirea unui scandal – descoperirea unui șoarece în supă; îi propune o înscenare recompensată prietenului, dar acesta îl refuză din nou. Apelează la alții, montează afacerea, dar prietenul cinstit divulgă manevra restaurantului. Prins de poliție, inventivul ziarist s-a justificat: „A vrut să arate cum se pot câștiga bani fără muncă“. Asta nu l-a scutit de șase luni de pușcărie. ■

Generalul Grigore Crăiniceanu

Invenția locotenent-colonelului Burileanu

1916

cartierul Țicău (în urma unei alunecări de teren). Primăria a dat un teren unde s-au pus bazele cartierului nou „Regele Ferdinand”.

Propaganda în favoarea alăturării la coaliția anglo-franco-italo-rusă rămâne la fel de activă ca și în lunile precedente. Lumea urmărește curioasă, zi de zi, lista mereu îmbogățită a celor care renunță la decorațiile primite din partea oficialităților germane și austro-ungare. Tonul îl dă Take Ionescu. „E un gest de inconveniență internațională fără precedent”, titrează presa când conservator-democratul renunță la „Coroana de fier” (austriacă) și „Vulturul roșu” (germană). L-au urmat generalii C. Pillat, Geanolu, Lăzărescu, Crăiniceanu, Bogdan, D. Văleanu, colonelul E. Cazimir ș.a. În Sala „Eforie” se dă un banchet în cinstea celor care au returnat decorațiile. E un prilej de fuziune a conservatorilor conduși de Nicolae Filipescu cu conservator-democrații lui Take Ionescu. Oamenii comentează răutăcios: prim-ministrul Ionel Brătianu și-a dorit mereu o opoziție unită. Acum o are! Dar fratele său, Vintilă, încearcă să minimizeze bravada față de Centrali: „incident nelămurit”, scrie el acru în *Viitorul*, iar *L'Indépendance roumaine* îl socoate vândut Diavolului pe dr. Ion Cantacuzino, fiindcă a subscris la fuziunea conservatorilor.

„Liga culturală” își cheamă partizanii la statuia lui Mihai Viteazul (locul unde de mai bine de 20 de ani se țineau întruniri „fierbinți”) pentru a-și face „datoria națională” și a porni la eliberarea Transilvaniei. Același entuziasm dovedesc ziarele care își informează cititorii că 1,5 milioane de luptători așteaptă la Salonic să atace Austro-Ungaria, iar România, la rândul-i, așteaptă „doar un semn de acolo să treacă

Munții Carpați”. Ziarul *Românul* din Cleveland (S.U.A.) face chetă, după pilda regătenilor, pentru ajutorarea azilului românesc din Sibiu.

Reversul medaliei este oferit de politica economică a liberalilor. În primul rând pentru susținerea cerealiștilor și în general a comerțului extern, guvernul îngăduie schimburi cu dușmanul tot mai previzibil: Germania, Austro-Ungaria și Imperiul Otoman. Astfel se dau permise la export de făină în Imperiul Otoman, concomitent cu aducerea de cărbune, fier și mașini (în ritm de un vagon pe zi) din Germania. Cu o perfidie desăvârșită, nemții își botează trenurile cu care trimit în România unelte, huiă, țevi, ață, pici tăbăcite „Carmen Sylva”, după pseudonimul literar al Elisabetei, soția regelui Carol I.

Pe piața internă lipsurile sunt tot mai simțite. La București nu mai sunt carburanți. *Naționalul*, discutând contrabanda care se făcea pe Dunăre la 1834, susține că acest flagel nu e combătut acum de autorități nici cât era în vremea Regulamentului Organic.

În acest context, românii cumpără grâu și pici argășite din Rusia și le vând nemților și încheie convenții chiar dacă pe termen scurt cu Imperiul Otoman și Bulgaria pentru export de cereale. „Va fi foamete în România”, avertizează Nicolae Filipescu, membru în comitetul Federației unioniste. Și semne sunt destule în acest sens. La București hala centrală e închisă două zile pe săptămână. Mercurialele impuse de autorități sunt călcate cu abilitate de intermediari, legea chiriilor îi defavorizează clar pe proprietari. Se anunță că între 6 și 28 iunie va fi „post oficial”. La Turnu Severin deja lipsește pâinea, în timp ce câte zece vagoane de făină trec zilnic pe Dunăre spre Austria. Tot

Vasile Modoran (1905-1984) a fost înainte de 23 august 1944 funcționar la B.N.R. Din 1948 este profesor la Facultatea de Finanțe a Institutului de Științe Economice și Planificare (fosta Academie de Științe Comerciale și Cooperatiste, ulterior Academia de Studii Economice); subsecretar de Stat la Departamentul Finanțelor (noiembrie 1947-aprilie 1948) și membru al Comisiei Superioare de Investiții de Stat; ministru adjunct la Finanțe (1948-1952). A fost condamnat pentru uneltire contra ordinii sociale și a fost deținut în perioada 1 iunie 1952-30 septembrie 1954. Reabilitat, a fost vicepreședinte al Consiliului Economic (pensionat în 1969) și secretar științific la Ministerul Învățământului (1971).

[Anton] Moiescu – bestie și incapabil și total incult. A fost pus de Miron Constantinescu ca guvernator al Băncii Naționale [Banca de Stat], la recomandarea, se pare, a lui [Gheorghe] Apostol.

Când a fost instalat, a spus consilierului sovietic: „În șase luni mă fac bancher!”. **Instalarea, pe cât știu, în [martie] 1952.**

Prima măsură a lui a fost ca toate hârtiile care ieșeau din bancă să treacă pe la el. În câteva zile s-au adunat maldăre de dosare, care au ocupat o jumătate din cabinetul lui de guvernator al Băncii. Nu ieșea nimic!

Consilierul sovietic: „Anton...ivici. Ce faceți? Stă totul! Nu trebuie să citiți toate. E Bancă, are o activitate operativă! Lăsați directorii să semneze!”. El: „Nu. O să rezolv în câteva zile!”.

Probabil că l-a sesizat consilierul pe o cale pe Dej, că acesta l-a chemat pe Moiescu.

– Măi, Antonică, ce faci tu acolo?

– Mă documentez!

– Am auzit că nu dai drumul la nicio lucrare, că nu semnezi?

– Tovarășe Gheorghiu, în câteva zile eu îi dau drumul.

– Măi, Antonică, asta e Bancă! Dar ții pe loc formele bancare, provoci pagube mari pentru țară, orice depășire de termen se plătește.

Peste puțin timp l-a scos, fiindcă habar n-avea de nimic. În schimb a asasinat oamenii, a scos toate... [indescifrabil], care erau în majoritatea lor P.N.-Ț.-iști simpatizanți.

Moiescu fusese înainte de Bancă vicepreședinte al C.S.P., cu forța de muncă, și tot dobitoc, habar n-avea de nimic.

Partidul Socialist-Țărănesc al lui [Mihail] Ralea e o gogoriță. El a încercat să reîntre personal în P.N.Ț. *S-a dus la Maniu*, dar Maniu nu l-a primit. A încercat să facă, cu [Lothar] Rădăceanu, Partidul Social-Țărănesc, dar Rădăceanu a plecat la P.S.D. Partidul nu s-a înjghebat, e fals. A avut câțiva în jurul său, ca Stanciu Stoian sau Octav Livezeanu – mare legumicultor, oltean. Ralea s-a apropiat de Gheorghiu în lagăr che-furi cu [Radu] Xenopol, Ralea etc.

De cazul lui, la început, din partea partidului – a Comisiei [Centrale] de Control – s-a ocupat Vasile Vâlcu, ajutat de So-reanu, actualmente adjunct la Asigurări Sociale.

A fost anchetat doi ani și șapte luni îngrozitor. Nu bătaie propriu-zisă, ci distrugerea mor-

rală, sentimentul că ei [anchetatorii] nu mint atunci când spun: „Nu înțelegi că ești în mâinile noastre, că te omorâm în torturi și facem un proces-verbal că ai murit de inimă?”.

[Remus] Koffler n-a avut nicio treabă cu Pătrășcanu. Era un om excepțional. Cunoscut ca „Leonin”, „Sergiu” [numele conspirative ale lui Koffler], dar pentru Modoran și Anton Alexandrescu [funcționar al B.N.R., membru al P.N.-Ț., în 1945 a creat P.N.-Ț. Anton Alexandrescu, grupare care a aderat la Frontul Național Democrat, condus de comuniști] era „Schmidt”.

Vrea să discute cu mine împreună cu Anton Alexandrescu. „Din păcate, eu, după cei doi ani și șapte luni pe care i-am petrecut în anchetă, nu mă mai simt același om. Am fost în conducerea Finanțelor încă 12 ani, dar nu mai eram același ca înainte. Nu mă ține capul, am pierdut memoria.” ■

Anton Moiescu

DIN AMINTIRILE LUI VASILE MODORAN

ANDREI ȘIPERCO

Înceiem seria de confesiuni făcute lui Alexandru Șiperco (1920-1998; Magazin istoric, nr. 2-4/2016) cu amintirile lui Vasile Modoran.

Cuvintele marcate cu caractere italice reprezintă fie lămuriri suplimentare aduse de Vasile Modoran, pe care Alexandru Șiperco le-a inserat în text în timpul discuției, fie sublinieri care îi aparțin lui Alexandru Șiperco, introduse ulterior în text. Comentariile care îi aparțin lui Alexandru Șiperco au fost marcate cu caractere îngroșate. Cuvintele eliminate de Alexandru Șiperco au fost păstrate între paranteze drepte, cu mențiunea cuvânt/text tăiat. Cuvintele care nu au putut fi descifrate au fost marcate cu „... [indescifrabil]“. Acolo unde formulările au fost neinteligibile sau eronate, s-a introdus (sic!). Cuvintele culese cu drept și puse între paranteze drepte au fost adăugate pentru o mai bună înțelegere a textului.

Modoran – 1 octombrie 1979

La anchetă, a început să stea de vorbă cu mine Radu Mănescu [ministru adjunct la Finanțe], care după prima convorbire mi-a spus că el nu se va mai ocupa de mine și că avea treabă doar cu Ministerul Finanțelor. Ancheta noastră, a *Băncii*, a fost preluată de Vâlcu – vicepreședintele Comisiei Centrale de Control, și [de] Soreanu, din secția-sectorul financiar al C.C. Acum e director adjunct al C.E.C. Discuțiile cu aceștia doi au mers până în mijlocul lunii mai. Eram cercetați [Aurel] Vijoli, cu și [Ion] Craiu. Nu am avut niciun contact cu celălalt grup, distinct, al Finanțelor: [Vasile] Luca, [Dumitru] Cernicica, [Zoltán] Eidlitz, [Ion] Solymos.

Apoi a venit Plenara din iunie și am fost toți arestați și cercetați la Malmaison. Nu cunosc anchetatorii. De altfel s-au și schimbat trei serii. Am stat doi ani și șase luni. Era unul negricios, cu o voce tăioasă un maior sau un colonel, gras. Regimul de anchetă greu. Țin minte o săptămână de groază, de nesomn:

Radu Mănescu

stingerea la ora 9, la ora 9.30 sunt trezit și dus la anchetă, până la 5.30 dimineața, readus în celulă, la 6 deșteptarea. Așa a mers șapte zile. Sâmbăta și duminica nu se făceau anchete. Dar sâmbătă scara vine colonelul cel gras și-mi spune: „Hai să terminăm. Trebuie mâine să prezint concluziile lui Gheorghiu-Dej. Am aici declarația gata pregătită, citește-o, semnează-o, și terminăm bâlciul“.

Citesc depoziția. E relativ corectă, în sensul că redă conținutul celor discutate și declarate de mine. Dar în penultima frază, *foarte abil și șmecherește pusă*, constat că dacă o citești cu atenție reiese că mă autoacuz de sabotaj.

Eu spun: „*Domnule colonel*, eu sunt de acord să semnez, dar să scoată trei cuvinte din acea frază“. El se supără: „Voiam să te ajut, și văd că te ții de fleacuri. Ce te legi de cuvinte? Prostii! Semnează și *să terminăm bâlciul!*“. Arăta foarte supărat, dar eu sunt economist, practic, și știu ce înscamnă chiar și un cuvânt, darămite semnat! Refuz. Scandal. Se schimbă echipa care mă anchetează.

O petiție

**Alexandru Davila în piesa
Cântecul lebedei**

Reîntors la București, Livescu își continuă cariera actorească și didactică, asezându-le din când în când cu câte un memoriu la minister. Unul dintre cele mai interesante este cel din decembrie 1907, când contestă un concurs desfășurat la Teatrul Național din București.

Actorul susține în documentul trimis la minister că după expirarea termenului de depunere a dosarelor pentru locul de societar primar, direcțiunea teatrului a mai primit un dosar. De

altfel, concursul în sine i se pare inutil, el având o vechime de 15 ani și fiind astfel singurul îndreptățit să primească postul.

Spre ghinionul lui, de această dată caracterul lui îndărătnic avea să se izbească de un alt „încăpățânat” al scenei românești, Alexandru Davila, pe care marea artistă Lucia Sturdza Bulandra îl caracteriza ca impulsiv, orgolios, temperamental; „odată pornit într-o direcție, el nu mai vedea decât țelul urmărit de dânsul”.

La cererea ministerului, Al. Davila (directorul Teatrului Național) trimite caracterizările celor doi candidați. Dacă despre Maria Giurgea are cuvinte de laudă, pe Livescu îl prezintă ca pe un actor care „nu excelează în niciun caracter” (chiar dacă a făcut unele roluri memorabile).

**Actrița Maria Giurgea
(fotografii preluate de pe
Imago Romaniae)**

Partea interesantă a documentului abia acum urmează. Davila, trecând peste evaluarea talentului artistic, îl caracterizează pe Livescu ca fiind: „Intelligent, caracter agresiv și invidios. Intrigant, veșnic criticând pe camarazii săi, veșnic unelind vrajbă. A dat numeroase dovezi de lipsă de recunoștință față de cama-

razii săi care l-au susținut în vremuri de nevoi. Puțin stimat, și mai puțin iubit de camarazii săi. Mijloace scenice puține și numai în genul său. Concepe un rol, însă nu este în stare să-l interpreteze”.

Și continuă, în aceeași notă, aducând în discuție un moment din anul 1905, când Livescu s-a autopropus pe lista pentru decorarea cu „Coroana Românică” (la acel moment doar Constantin Nottara deținea ordinul). Chiar dacă Davila nu l-a trecut pe listă, prin manevre a „obținut să fie strecurat pe listele Primăriei, printre funcționarii ei [...] și astfel a obținut «Coroana Românică»”.

Mai multe abuzuri

Un nou episod are loc un deceniu mai târziu când Livescu ajunge director al Teatrului Național din Chișinău.

Aici intră în conflict cu o serie de actori, partizani ai fostului

director, care i-au contestat numirea. Conflictul este potențat și de stilul dur și uneori discreționar de a conduce, chiar dacă o parte dintre măsurile luate au dus la modernizarea teatrului basarabean.

În urma demisiei unora dintre actori și a plângerilor făcute la minister, unde Livescu era acuzat de abuz în serviciu, Ministerul Artelor îl delegează pe Ion Marin Sadoveanu să cerceteze problema. Chiar dacă rezultatul anchetei nu i-a fost în întregime defavorabil (au fost descoperite însă unele probleme în zona financiară), Livescu decide să demisioneze și să se reîntoarcă la București.

Un an mai târziu este din nou numit director la Teatrul Național din Chișinău, funcție pe care o va deține până în 1935.

Cu toate că intelectualii basarabeni s-au opus revenirii lui, o atitudine ostilă fiind vizibilă pe întreaga durată a directoratului lui Livescu, acesta nu s-a lăsat influențat de atmosfera creată și a reușit să imprime o politică ce a adus profit teatrului atât la nivel artistic cât și financiar.

La fel ca și Davila, Ion Livescu a fost un om de teatru înăscut, meritele și calitățile lui dominând defectele. ■

Lucia Sturdza Bulandra

GÂLCEAVĂ ÎN TEATRE PROTAGONIST, ION LIVESCU

OANA ILIE

Născut în anul 1873 la Ismail, într-o familie de intelectuali basarabeni, Ion Livescu avea să se remarcă la București ca un mare actor și un talentat regizor, fiind în același timp un promițător publicist și scriitor și un priceput om de afaceri. Dar nu asupra acestor nenumărate înzestrări ne vom opri în cele ce urmează, ci a omului temperamental care a fost Ion Livescu.

Un prim scandal avându-l ca protagonist izbucnește în anul 1898 când, în calitate de societar cl. a II-a la Teatrul Național din Craiova, este numit într-o comisie financiară, poziție din care „aduce în mai 1898 o acuzație formală de nereguli de compturi și delapidări d-lui Petreanu, casier al Societății Dramatice”.

0 acuzație și un proces

Cu toate că în urma anchetei făcute de comisia numită de minister se constată că „acuzațiile sunt inexacte”, Livescu nu renunță și le formulează din nou, în scris. Are loc o nouă anchetă care decide sancționarea d-lui Livescu cu reducerea lefii la jumătate pentru întreaga stagiune. Înjumătățirea lefii nu-l demoralizează, așa că în septembrie, la debutul noii stagiuni, reușește să-și convingă colegii să inițieze o grevă la care „asezonează” un memoriu către minister cerând o nouă anchetă. Nici de această dată ministerul „nu-i dă satisfacție”, G. Dudescu, șeful Direcției Contabilitate din minister, întocmind un raport (26 septembrie 1898) în care notează că nu a găsit nereguli și că acuzațiile lui Livescu sunt de „rea-credință” (el însuși semnând multe dintre actele pe care acum le contestă).

Petreanu își dă demisia într-o încercare de a liniști apele, dar Comitetul Teatrului Național Craiova, la 4 octombrie 1898, îi refuză demisia lui Petreanu și „exclue din Societatea Dramatică pe dl. Livescu, ca unul care este instigatorul întregii mișcări, ca un element

dăunător instituției și un provocator de vrajbă între membrii Societății Dramatice”. În urma scuzelor formulate în fața lui Petreanu, dar și a Comitetului, Livescu e reintegrat la 9 octombrie 1898 în calitate de societar. Decizia se pare că a fost influențată și de „stăruințe exterioare comitetului”.

La nici o săptămână de la reintegrare, în data de 14 octombrie 1898, Livescu revine asupra scuzelor și declară că „nu retractează nimic din cele retractate”.

Comitetul Teatrului Național Craiova dă o nouă hotărâre de excludere a lui Livescu din teatru (o trimite și la minister, care aprobă măsura luată – adresa înregistrată cu nr. 74.067/1898). De această dată, Livescu contestă decizia în instanță și cere Tribunalului comercial Dolj reintegrarea ca societar. Instanța îi admite cererea (sentința din 7/19 ianuarie 1899) și notifică Teatrul Național din Craiova că trebuie să-l despăgubească cu 10.000 lei dacă îi refuză încadrarea.

Comitetul teatral face apel, iar Curtea din Craiova (Secția I-a) infirmă hotărârea tribunalului (sentința nr. 5/1899) pe motivul că acesta nu avea competențe să o judece. Livescu face recurs la Casație, iar Înalta Curte, Secția a II-a (sentința nr. 190/6 septembrie 1899) respinge recursul pe temeiul că „instanțele judecătorești nu au calitatea pentru a statua asupra aplicării articolului 23 din legea Teatrelor”.

Rămas fără slujbă, Livescu decide să se reîntoarcă la București, unde a fost reîncadrat la Teatrul Național.

Lăsați secului de brânză și focul purificator

vanici. Conform acestor surse obiceiurile se practicau în secolul al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea.

Oalele se desfășurau în ajun de Sfântul Vasile, când se adunau băieții și fetele într-o casă, pentru a petrece ultima zi din an. În mijlocul locuinței, puneau o masă întinsă, pe care așezau opt-zece oale de pământ, cu gura în jos. Sub fiecare se afla câte un obiect, iar fetele și băieții alegeau fiecare câte o oală și, în funcție de obiectul găsit, încercau să ghicească caracterul și situația materială a viitorului consort. Obiectele erau: hârtie care înseamnă știință de carte; oglindă – frumusețe, dar și mândrețe, fudulie; bani – bogăție; sare – sărăcie; boabe de porumb – bătrânețe; perie – pădure, bogăție; pieptene – colțat; pâine – bogăție; mămăligă – caracter slab (e moale ca mămăliga) sau plugar; săpun – curățenie; cărbune – urât, negru sau țigan.

Acesta era cel mai des întâlnit obicei, practicat și în prezent, în comunele Arefu și Boteni.

Tot în noaptea dintre ani, fetele se strângeau în jurul vetrei, unde pregătiseră bucatele, la *Pocnituri*. Pe vatra arsă, se puneau peri de porc, rânduiri fiecare pentru câte o pereche de tineri. Dacă perii, la ardere, se împreunau, credeau că se vor căsători cei rânduiri, dacă nu, nu e nădejde! În același fel se proceda și cu sămânța de cânepă. Dacă semințele pocneau în același timp, cei doi tineri se căsătoreau. După testarea cuplurilor dorite, în funcție de rezultate, se trecea la combinarea perechilor. Dacă nu îmi este sortit cel pe care îl doresc, atunci cine? Și jocul se relua pentru cei nemulțumiți, cu scopul precis de a afla cine le era sortitul. Ambele obiceiuri se numesc *pocnituri*, deoarece fetele se îndemnau: „Hai

să pocnim!” În prezent, nu l-am întâlnit practicat în nicio localitate din arealul cercetat.

Rar, se mai practică și astăzi în zona Arefu-Nucșoara, tot în noaptea Anului Nou, un alt obicei premarital: *Număratul parilor*. Fetele ieșeau noaptea și, cu spatele spre un gard, numărau parii într-o direcție. Când ajungeau la al zecelea, îl legau cu fir roșu sau cu o coroană vegetală (îl însemnau). Dimineața, la lumina zilei, mergeau să vadă cum era parul: dacă era cu coajă, soțul va fi bogat; dacă era fără, va fi sărac; dacă era înalt și subțire, așa-i va fi și mirele; dacă era scurt și gros, la fel va fi și alesul, dacă era strâmb, va fi cocoșat, dacă era cu noduri, soțul va fi gușat. Obiceiul se practica numai în satele cu garduri de nuiele.

I altă credință spune că, atunci când se așază la masă să mănânce, când ia întâia îmbucătură, până să înghită, fata trebuie să iasă afară și, dacă auzea vreun câine lătrând, dintr-acolo îi va veni pețitorul. Dacă nu va auzi nimic și va fi liniște, nu va avea niciun pețitor în acel an.

În anul 1933 este consemnat un alt obicei premarital legat de animalele din curte. În seara dintre ani, fetele puneau fiecare câte un os (de la piftie/răcitură) pe pragul casei și chemau câinele să-l mănânce. Fata al cărei os era mâncat primul, era cea dintâi la căsătorie. Pentru stabilirea datei măritişului, mergeau apoi în grajd și loveau vaca sau boul cu picioarul, zicând: „Hi, cât timp?”. Dacă animalul se ridica după prima lovitură, se credea că măritişul avea să vină în acel an; dacă nu, iarăși lovea, zicând: „Hi, la anul!”. Dacă se ridica, credea că se mărită în celălalt an; dacă nu, mai lovea o dată, plângând și zicând: „Hi, la altă an!...”. Dacă vita nu se ridica nici după a treia încercare, fata se punea pe bocit, crezând că rămâne nemăritată.

Punticelele. În seara de Sfântul Vasile, fetele se duceau la pârâu sau gârla cea mai apropiată și fixau în apă câteva bețe, sub forma unei punți. Dacă, peste noapte, înghețau apele de jur-împrejur, însemna că nu se mărită curând; dacă apa curgea pe sub punte, însemna că se va mărita curând.

Un alt obicei, practicat în ziua de Bobotează, consta în cererea unui fir de busuioc din mănunchiul cu care boteza preotul, fir pe care fetele îl puneau sub căpătâi, în noaptea care

Articolul este realizat cu sprijinul proiectului „Pluri- și interdisciplinaritate în programe doctorale și post doctorale”, cofinanțat de Ministerul Educației Naționale OIRPOSDRU, Contract nr. POSDRU/159/1.5/S/141086. Organizat de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română în calitate de beneficiar, împreună cu partenerii săi: Institutul de Sociologie și Institutul de Economie Națională ale Academiei Române, Universitatea Națională de Educație Fizică și Sport din București și Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”.

Nuntă tradițională reconstituită la Muzeul Golești

OBICEIURI ȘI CREDINȚE PREMARITALE ÎN SATELE DIN ARGEȘ

FLORIN GERARD CĂLIN
(Muzeul Golești)

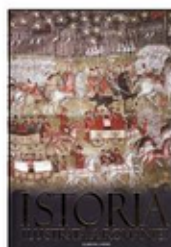
În satele românești au existat și există datini, credințe, superstiții sau elemente magico-religioase legate de riturile de trecere și de obiceiurile de peste an. Nașterea, căsătoria și moartea celei trei momente și rituri importante au constituit întotdeauna subiectul unor relatări, transmise pe cale orală, despre modul de viață și mentalitatea din lumea satului românesc.

Obiceiurile tradiționale au, la obârșia lor, credințe cărora li se conferă, pe temeiul unei îndelungate experiențe de viață, un incontestabil „pașaport” pentru eternitate. Ele sunt, pentru cei care le privesc din afară, pitorești manifestări folclorice. Obiceiurile sunt despre relațiile omului cu lumea înconjurătoare, cu natura, despre legăturile interumane, despre mersul normal al vieții sociale și despre soluțiile pe care, într-o evoluție de multe ori milenară, omenirea le-a găsit pentru a face ca lucrurile să reîntre în normal, atunci când rânduiala lumii a fost, dintr-o pricină sau alta, stricată.

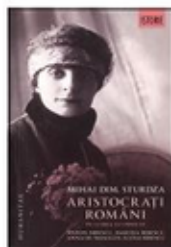
In parte din patrimoniul imaterial s-a transmis generațiilor de astăzi prin intermediul consemnărilor monografice și răspunsurilor la chestionare etnografice. Foarte interesante sunt mărturiile învățătorilor sau ale celor știutori de carte despre obiceiurile de peste an, prilejuite de diversele sărbători creștine, păgâne sau de practicile calendarului agrar.

În situația acestor obiceiuri și practici, un loc aparte îl dețin cele dedicate credințelor premaritale, conform cărora fetele și băieții considerau că pot intui viitorul în privința căsătoriei. Am citit câteva dintre ele din monografiile sătești păstrate în Arhivele Naționale ale României și am analizat răspunsurile la chestionarele etnografice Densușianu, păstrate în arhiva Muzeului Etnografic al Transil-

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **ISTORIA ILUSTRATĂ A ROMÂNIEI** (Coord. Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan; autori: Susana Andea, Ioan Bolovan, Ionuț Costea, Gheorghe Iacob, Coriolan Horațiu Opreanu, Ioan-Aurel Pop, Cosmin Popa, Mihai Rotea, Aurel Rustoiu, Marcela Sălăgean, Tudor Sălăgean)
Editura Litera, București, 2016, 607 pp.

● **Mihai Dim. Sturdza - ARISTOCRAȚI ROMÂNI. ÎN LUMEA LUI PROUST (ANTON BIBESCU, MARTHA BIBESCU, ANNA DE NOAILLES, ELENA BIBESCU)**
Editura Humanitas, București, 2016, 194 pp.

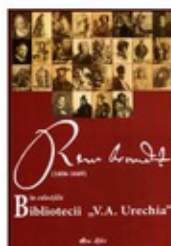
● **Costin Feneșan - CĂMINUL TEUTONILOR ÎN BANATUL SEVERINULUI ȘI LA DUNĂREA DE JOS ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XV-LEA. DOCUMENTE ȘI EXTRASE; DER DEUTSCHE ORDEN IN SEVERINER BANAT UND AN DER NIEDEREN DONAU IN DER ERSTEN HÄLFTE DES XV. JAHRHUNDERTS. URKUNDEN UND AUSZÜGE**
Editura Cosmopolitan Art, Timișoara, 2015, 311 pp.

● **Gheorghe Gherghinescu - BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI. SUCURSALA CRAIOVA. BĂNCILE ÎN „CETATEA BĂNEI”. VOL. I EVOLUȚII ISTORICE PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL**
Editura Oscar Print, București, 2015, 717 pp.

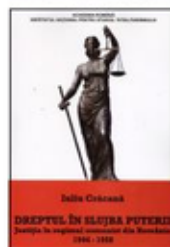
● **Vasile Sturza - BASARABIA ȘI DESTINUL EI SECRET. MĂRTURII ȘI DOCUMENTE ISTORICE**
Editura Litera, București, 2016, 655 pp.

● **REMBRANDT ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII „V.A. URECHIA”** (inițiator și coordonator Ilie Zanfir)
Editura Axis Libri, Galați, 2015, 96 pp.

● **Ion Bulei - REGINA MARIA. PUTEREA AMINTIRII**
Editura Meteor Publishing, București, 2016, 207 pp.

● **Iuliu Crăcană - DREPTUL ÎN SLUJBA PUTERII ÎN REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA, 1944-1958** (sub egida Academiei Române)
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015, 436 pp.

● **Corvin Lupu - TRĂDAREA SECURITĂȚII ÎN DECEMBRIE 1989**
Editura Elion, București, 2015, 335 pp.

● **Grigore Gafencu - O ISTORIE ÎN EPISTOLE A EXILULUI ROMÂNESC. 1939-1940, 1943-1950, 1952-1957** (ediție îngrijită de Dumitru Dobre și Andreea-Iustina Tuzu)
Editura Vremea, București, 2015, 343 pp.

● **ARHIVELE TOTALITARISMULUI** (sub egida Academiei Române, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului)
Anul XXIII, nr. 88-89, 3-4/2015, 309 pp.

● **PARCELĂRI ISTORICE ȘI COMUNITĂȚI DE VECINĂTATE**
Proiect finanțat de Ordinul Arhitecților din România, prin finanțare din timbrul arhitecturii

urma, cu scopul de a-și visa ursitul. Tot în aceea zi, fetele aruncau un șir de mărgele la pragul casei, pentru a trece preotul peste. După aceea, le așezau sub pernă, cu același scop, de a-și găsi viitorul ales.

În seara lăsatului secului de brânză pentru postul Paștilor exista obiceiul numit *Roata*. Flăcăii și fetele se adunau la o casă mai încăpătoare, mâncau și beau bine, apoi începeau să petreacă. Pe la orele 12 noaptea, se urcau cu toții pe vârful unui deal, având cu ei o roată de car, între ale cărei spițe erau înfundați coceni și paie sau frunze de stejar. De sus, dădeau foc roții, ca să facă lumină și, imediat, îi dădeau drumul pe coastă. Atunci, unul sau doi băieți începeau să urreze: „Aolică mare! Ce ți-e neică! că m-a rânduit băiatul acel... să-i dau pe fata cutăruia!” Și urarea se repeta pentru mai multe cupluri ce urma să se căsătorească sau care se îndrăgeau.

„Și așa împerechează ei toate fetele și băieții din sat, în lumina unui foc mare și în salve de puscii care nu se mai sfârșesc până despre ziuă. După ce au terminat acest lucru, ei vin iarăși în sat unde petrec... în cele mai frumoase clipe ale tinereții”.

Strigarea peste sat, cum mai este numit obiceiul în unele zone, constituia tot o credință premaritală, prin care satul era anunțat de intențiile tinerilor. În acel mod, se legau prietenii și se stabileau căsătorii.

În seara de Sfântul Vasile, fetele luau o farfurie, pe care așezau cenușă; peste ea un pahar plin cu apă neîncepută. În jurul paharului se puneau mălăi. În pahar se introducea un inel sau o verighetă de la cununie. La orele 12, se stingeau lumina și se luau două lumânări aprinse, cu ajutorul cărora se privea în pahar, pentru a întrezări viitorul soț.

O altă practică pentru aflarea sortitului/sortitei este *Oglinda*. Se așeza o oglindă mare în ungherul casei. La 12 fix noaptea, se intra în aceea parte întunecată a casei, în timpul în care toți ceilalți dormeau. În pielea goală, cu două lumânări de la Înviere în mână, trebuia să se privească în oglindă cine apărea, acela va fi alesul!

Când unele fete nemăritate, pretendent la căsătorie, nu știau să coasă, să țesă, nu se îngrijeau de grădinița cu flori, într-un cuvânt nu erau bune gospodine și mai îmbrăcau și haine orășenești, în timpul jocului, la hora satului sau la alte întâlniri prilejuite de comunitate, băieții le ironizau: „Grele timpuri am ajuns Doamne/ Că fetele-s toate Doamne/ Și cu șube de barșoane [catifea – n.n.]/ Părinții le mor de foame/ La casa cu patru fete/ Mor pisicile de sete/ Gunoii grămadă mare/ S-a

Port popular interbelic

stricat că n-are sare/ De țesut nu știu să țes/ Dară la joc mă îndes/.

M-a trimis mama de acasă/ Ori mă joacă ori mă lasă/ Drag mi-este fetița naltă/ Că-mi dă gura peste poartă/ Dar mai drag mi-e a mititică/ Că se suie pe opincă/ Și-mi dă guriță de frică.“ (Culese din Boteni, în anul 1928.)

„Un obicei nou, introdus de curând [relatarea datează din 1942] este Revelionul, adus de cărturari de la oraș. N-am luat parte la asemenea obiceiuri. Am auzit că se strâng într-o casă, cu lăutari, joacă, cântă, mai adaugă din obiceiurile de care am spus până acum, cu oalele mai ales, iar la ora 12 sting lampa, apoi o reaprind în anul următor și cântă «Mulți ani trăiască!». Se practică mai mult la cârciumă”.

După Al Doilea Război Mondial, treptat, tradițiile au început să dispară sau să fie modificate și, la finele secolului al XX-lea, nu le mai găsim decât rar practicate mai mult ca o amintire plăcută a vremurilor de odinioară, nu ca obiceiuri consacrate. ■

Radio
România
Cultural

**Știința în
cuvinte potrivite**

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

INCOMODUL ION LĂNCRĂNجان

IONUȚ BUCUR

Breasla scriitorilor este, pretutindeni, măcinată de orgolii și dispute între persoane sau grupuri. Pe lângă diferendul de ordin literar artistic, în România comunistă, mai ales în epoca lui Nicolae Ceaușescu, disputele dintre scriitori au avut și o dimensiune ideologică. Există un grup de scriitori români, protocroniști, care susțineau prioritatea cronologică românească în cazul unor inovații (Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie ar fi precedat literatura barocă, Dimitrie Cantemir a fost un scriitor romantic etc.).

Pe fondul intensificării campaniei duse de emigrația ungară pe tema apartenenței Transilvaniei, unii reprezentanți ai acestui curent au contestat „frăția româno-maghiară” proclamată de documentele partidului comunist și au reclamat pozițiile înalte pe care membri ai comunității maghiare din România le dețineau în organigrama partidului și a statului. Au făcut-o prin publicarea unor romane, articole de presă și poezii în care demascau atitudinea emigrației maghiare pe tema Transilvaniei și ipocrizia comuniștilor de la București. Liderul acestei campanii a fost Ion Lăncrănجان, scriitorul ardelean care, în mai toată opera sa, a abordat tema satului și a țăranului din Transilvania.

Ion Lăncrănجان

La 13 august 1980, un grup de 22 de scriitori români a alcătuit o epistolă către Nicolae Ceaușescu, solicitându-i acestuia, în mod expres, o întrevedere menită să pună capăt agitației create în jurul romanului *Incognito*, aparținând scriitorului Eugen Barbu. Pe lista celor nemulțumiți de patronajul exercitat asupra Uniunii Scriitorilor de George Macovescu, lider al breslei literare în perioada 1978-1982, se aflau: Ion

Gheorghe, Alexandru Andrițoiu, Ion Lăncrănجان, Marian Popa, Ioan Alexandru, Paul Anghel, Gheorghe Pitul, Pompiliu Marcea, Gheorghe Suci, Iulian Neacșu, Mircea Micu, Romul Munteanu, Mihai Beniuc, Nichita Stănescu, Edgar Papu, Teodor Balș, Fănuș Neagu, Alexandru Oprea, Gheorghe Tomozei, Mihai Ungheanu, Dumitru Bălăeț, Dan Zamfirescu. Dintre cei enumerați, au lipsit la întâlnirea cu Nicolae Ceau-

șescu, din 26 august 1980, poetul Ion Gheorghe și cărturarul Edgar Papu. La întrevederea propriu-zisă au mai participat Ilic Rădulescu secretar al C.C. al P.C.R. între 1979-1981 – și George Macovescu, ultimul fiind supus unei canonade a reproșurilor venite din partea scriitorilor nemulțumiți de metamorfoza Uniunii Scriitorilor, care, în opinia acestora, a devenit „un monument al căldășilor dintre condeieri”. Dan Zamfirescu,

FLORAR

7

1849. Dresda, cuprinsă din seara precedentă de revoluție și plină de baricadele ridicate de insurgenții veniți din zonele rurale, este invadată de trupele saxone, sprijinite de cele prusace. Opera este incendiată. Richard Wagner, dirijorul Curții regale saxone, care o vreme a lăsat muzica deoparte pentru a se implica în conducerea rebeliunii, își duce soția, pe Minna, precum și câinele și papagalul, la sora lui, la Chemnitz, la 80 km distanță, pentru a fi în siguranță. Când se întoarce a doua zi în oraș află că prietenul lui, violonistul August Röckel, și el răsculat, a fost arestat. Alți camarazi fug când trupele încep să câștige teren. Cei 5.000 de soldați ai guvernului din Saxonia și Prusia îi spulberă pe cei maximum 3.000 de insurgenți, lipsiți de experiență militară și prost echipați. Dezamăgit, Wagner pleacă și el la 9 mai din Dresda, tot la sora lui, unde cumnatul îi procură o trăsură pentru a ajunge la Weimar; știe că acolo va primi adăpost din partea compozitorului Franz Liszt. Între timp poliția îl caută ca să îl aresteze. Compozitorul reușește să fugă în Elveția, în vreme ce Röckel va fi condamnat la moarte (pedeapsă comutată în închisoare pe viață). În ciuda încercării lui, din autobiografie, de a-și minimaliza participarea la revoluție („nebulă de tinerețe”), momentul îl afectează profund pe Wagner. Îi trimite puzderie de scrisori prietenului ce putrezea în închisoare și nu scrie nici măcar o notă muzicală vreme de cinci ani.

10

1717. La Paris, în palatul Lesdiguières, țarul Petru I, aflat într-o vizită la Versailles, ca să se inspire pentru palatul său de la Peterhof (Petrodvoreț), la Marea Baltică, îl ridică pe tânărul Ludovic al XV-lea în brațe, rostind aceste cuvinte: „Țin în brațele mele toată Franța!”. Privindu-l pe micul rege de numai șapte ani, fiul lui Ludovic al XIV-lea, care domnește sub regență, oaspetelui îi vine ideea să-l căsătorească cu fiica lui mai mică, Elisabeta. Uniunea nu se va face, dar poate fi interpretată ca o dorință de alianță franco-rusă. Curtea regentului este dezamăgită de modestele veșminte ale suveranului. Petru poartă haine lipsite de strălucire, în vreme ce șambelanul regentului Philippe d'Orléans nu mai conținește cu schimbarea ținutelor. Petru trage concluzia că... trebuie să fie foarte nemulțumit de croitorul său.

11

1928. În S.U.A. încep să se transmită regulat primele programe TV. Stația companiei General Electric efectuează transmisiile, după ce a făcut experimente în 1926, apoi în 1927, când a avut loc prima demonstrație publică de televiziune. În sala de conferințe a Laboratoarelor de telefonie Bell din New York, Walter Gifford l-a prezentat atunci pe secretarul pentru Comerț Herbert Hoover în biroul său din Washington, în timp ce vocea lui Hoover era transmisă prin cablu telefonic. Dezvoltarea televiziunii a fost serios inhibată de faptul că era necesară o bandă de frecvență de patru milioane de cicluri/secundă, în comparație cu doar 400, câte erau necesare pentru un post de radio.

23

1533. Regele Angliei, Henric al VIII-lea, al doilea suveran din dinastia Tudorilor, urcată pe tron din 1485, divorțează de prima soție, Caterina de Aragon, după 24 de ani de mariaj, și se căsătorește cu Anne Boleyn, doamnă de onoare a reginei, pe care o încoronază câteva zile mai târziu. Evenimentul provoacă excomunicarea regelui de Papa Clement al VII-lea, episod al schismei ce se va dovedi definitivă. Dar foarte puțin a lipsit ca schisma să fie evitată. Regele trata de șase ani cu Papalitatea pentru a obține anularea căsătoriei, fără dispensă, cu Caterina, văduva fratelui său mai mare Arthur (mort în 1502), care nu-i asigura moștenitori. În plus, Papa se arăta plin de înțelegere față de un suveran atât de rafinat, cultivat, cunoscător de latină, franceză, spaniolă, susținător al catolicilor. Nefavorabil este însă momentul cererii de anulare a căsătoriei cu Caterina; el hrănește intransigența Papei. Clement al VII-lea a fost, în 1527, prizonierul trupelor lui Carol Quintul, nepotul Caterinei. Situația politică, cu efectele ei ce durează, îl obligă pe înaltul pontif să nu aprobe divorțul.

Era deci lesne de înțeles atitudinea Securității care, în februarie 1982, atrăgea atenția asupra conținutului incendiar al operei lui Ion Lăncrănjan, unul „necorespunzător” pentru acele vremuri, accentuând nu doar lovitura aplicată de autor „frăției” româno-maghiare, ci și neîncrederea funciară a acestuia în eficacitatea comunismului, în antidotul folosit de regim pentru lichidarea diferendului dintre români și unguri.

Toamna fierbinte, opera care a semănat îngrijorare printre oamenii Securității, s-a înscris într-o lungă serie de volume semnate de Ion Lăncrănjan, un autor incomod, care pleda, într-un stil propriu, original, pentru o înfățișare corectă și cât mai aproape de realitate a disputelor din sânul societății socialiste, și nu pentru o literatură festivă, cosmetizată, inundată de minciună și ipocrizie.

Dezbateri aprinse la Uniunea Scriitorilor

Comentariile autorului ardelean cu privire la raporturile dintre români și unguri au declanșat polemici cu forurile conducătoare ale partidului, respectiv ale obștei scriitorilor.

Meliusz Jozsef

cești. O altă apariție editorială purtând semnătura lui Ion Lăncrănjan, *Cuvânt despre Transilvania*, a provocat, la rândul ei, o reacție violentă a condeierilor maghiari, care au denunțat atitudinea scriitorului ardelean în fața lui D.R. Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor. Într-o furtunoasă ședință plenară a Consiliului Uniunii Scriitorilor din 27 iulie 1982, Szasz Janos, unul dintre liderii comunității scriitorilor maghiari comuniști, cerea explicații lui D.R. Popescu în legătură cu volumul lui Ion Lăncrănjan. „După toate acestea vreau să vă întreb, pentru că sunt membru al Uniunii de la înființarea ei, dacă opinia lui Ion Lăncrănjan

că «întreaga spiritualitate maghiară din România este fățarnică vorbind despre unitate și frăție pe față, agitând pumnul mișelici pe la spate» este adevărată sau nu este adevărată? Pentru că cu stau aici printre dumneavoastră și nu știu ce țin în mână – un condei sau un pumnal al mișelici.”

Scriitorul maghiar lansa ideea unei înțelegeri tacite între Ion Lăncrănjan și Mihai Ungheanu, ultimul făcându-se vinovat de laudele pe care le-a adus, într-o cronică publicată în *Luceafărul*, cărții autorului transilvan. În paginile lui Ion Lăncrănjan, Szasz Janos a identificat un atac, injust în opinia sa, la adresa lui Meliusz Jozsef, înfățișat ca un șovin, iredentist și revizionist incurabil. Socotindu-se ultragiat, cel din urmă a trimis o scrisoare *Luceafărului*. Spre stupoarea sa, revista la care Mihai Ungheanu era redactor-șef adjunct, a refuzat publicarea dreptului la replică, ceea ce, evident, a stârnit indignarea lui Szasz Janos.

Căutând să aplaneze conflictul, D.R. Popescu, mai-marele Uniunii Scriitorilor, l-a asigurat de consecvența atitudinii României socialiste față de minoritarii maghiari, făcând o distincție clară, precisă, între politica de stat și opiniile exprimate de Ion Lăncrănjan în cartea sa. „Acesta este punctul lui de vedere și nu este punctul de vedere al obștei noastre sau al partidului nostru”. Totodată, D.R. Popescu a transmis interlocutorului maghiar și tuturor celor prezenți la ședință că, în urma unei discuții purtate cu Meliusz Jozsef, s-a convenit asupra modului de rezolvare a nemulțumirilor sale. Liderul condeierilor români a ținut

De la stânga la dreapta: Grigore Ilie, Laurențiu Ulici, Mircea Dinescu, Dorin Tudoran și Ileana Mălăncioiu (Sursa: www.dorintudoran.com)

Ion Lăncrănjan și Fănuș Neagu au mers mai departe și au susținut ideea unui acord tacit între *România literară*, editată de Uniunea Scriitorilor, și *Europa Liberă*, postul de radio sponsorizat de americani.

Ion Lăncrănjan le-a amintit tuturor celor care participau la consfătuire faptul că președintele Uniunii Scriitorilor ar fi catalogat revista *Luceafărul* drept naționalistă, aliniindu-se astfel calomniilor venite din spre *Europa Liberă*, care îi critica constant pe scriitorii Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Fănuș Neagu și Ion Lăncrănjan, etichetată drept naționaliști și antisemiți.

În anii '60, Ion Lăncrănjan a refuzat să fie dependent de factorii decizionali ai Uniunii Scriitorilor, optând pentru statutul de scriitor independent. Romanele sale au stârnit întotdeauna, prin succesul pe care l-au avut la public, invidia unor colegi de breaslă și au creat nemulțumire în rândul scriitorilor maghiari și panică printre cenzorii regimului comunist care, tot timpul, au ținut să-i elimine cele mai importante pagini, în care făcea afirmații care puneau într-o lumină proastă regimul socialist sau amicitia româno-ungară.

„Toamnă fierbinte“

Un astfel de episod s-a petrecut în 1982, când angajații cenzurii au încercat să intre cu foarfecile în *Toamnă fierbinte*, manuscrisul lui Ion Lăncrănjan deus la Editura „Albatros“. Organele de Securitate cele care semnalau conținutul incendiar al manuscrisului semnat de Ion Lăncrănjan își

exprimau convingerea fermă că, în ciuda eforturilor factorilor de conducere din C.C.E.S. (Consiliul Culturii și Educației Socialiste), care au primit misiunea de a-l convinge pe prozatorul ardelean să modifice unele pasaje ale romanului, acesta avea să fie inflexibil, refuzând sugestiile.

Ce i-a determinat însă pe oamenii Securității să fie atât de prevăzători în legătură cu apariția romanului semnat de Ion Lăncrănjan? Mai mult ca sigur că aceștia au fost alarmați de anumite pasaje ale romanului, de unde reieșea limpede că Ion Lăncrănjan își manifesta subtil neîncrederea față de mult trâmbițata reconciliere dintre popoare pe care ar fi adus-o marxism-leninismul. „N-a reușit cu învățătura lui Hristos să facă asta în sute de ani și atunci am zis și zic eu cum o să izbutească învățătura asta nouă de azi pe mâine, că-i grabă multă în tot ce se face, iar graba nu-i semn de tărie, din contră, e semn de slăbiciune și goliciune“. Construit pe fundalul conflictului

dintre Ion și Gyuri, doi țărani care-și poartă povara vieții de zi cu zi în regimul comunist, romanul autorului transilvănean cuprinde mai multe cugătări ale personajului român cu privire la minoritarii maghiari: „Horthyști, c-am văzut că așa se zice acum, prin cărți și prin ziare, horthyști, parcă nu-i totuna, fiindcă unguru-i ungur, în orice împrejurare, oricine ar fi în fruntea țării lui, el tot aia vrea să fie mai mare peste alții“.

Alt personaj al cărții lui Ion Lăncrănjan, ofițerul de Securitate Zoltan, portretizat ca un apărător fervent al cauzei maghiare din Ardeal, un strateg abil dispunând de un plan pe termen lung, bine pus la punct, afirma: „Ne putem folosi trebuie să ne folosim! de Ungaria mare și veșnică, să punem mâna pe toate pârghiile puterii aicea în Ardeal, iar după aia, când o fi momentul cel mai potrivit, să ne unim cu patria mamă, că noi toți, și cei de-aicea și cei de dincolo, suntem un singur trup și un singur suflet“.

Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., președintele R.S.R., s-a întâlnit în stațiunea Neptun cu membri ai conducerii Uniunii Scriitorilor, secretari ai asociațiilor scriitorilor, directori de edituri, redactori șefi ai publicațiilor cultural-artistice. La întâlnire au participat Manea Mănescu și Dumitru Popescu (28.VII.1978). (Fototeca online a comunismului românesc, cota: 245/1978)

Secolul al XIX-lea

RECLAME LA ROMÂNI

NOUȚATE SENAȚIONALĂ
CEA MAI MARE MINUNE A INDUSTRIEI MECANICE

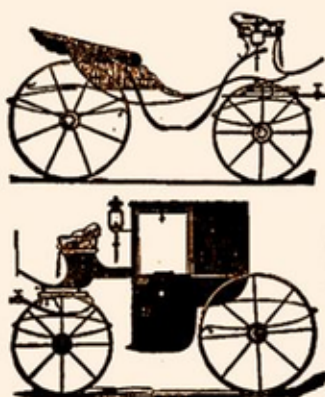
MAȘINI DE SCRIS „FIN DE SIECLE”

MAȘINI DE SCRIS „FIN DE SIECLE”

Cu această mașină se poate scrie ca și cu mașinile americane cele mai bune și scumpe, precum: Remington, Hammond, Yost etc., fără nici o deosebire la caracter. Ori-cine poate scrie în scurt timp foarte iste. Prețul unei mașini e numai de **LEI 10** — în provincie trimis franco contra primirii sumei de Lei 11 prin mandat postal (1 lei pentru port).

Ori-cu cumpărător poate cere înainte probe scrise cu mașina, pentru a se încredința de realitatea celor dios. La fiecare mașină e altăritură și instrucția.

Gottfried Ziegler,

Fabricant de trasure
(caruțe)

Landstrasse, Hauptstrasse Nr. 101,
în Viena

gătesc totfelul de trasure (caruțe) de
gala, de șosea și de voiaj, după mo-
delul cel mai nou, din cel mai bun și ma-
terialul cel mai bun, cu prețurile
cele mai moderate.

Doritorii de a se încredința
despre modele și prețuri, se vor adresa
direct fabricant din dreptul.

Trăsuri de voiaj fabricate la Viena, de Gottfried Ziegler

ANCUȚA-LĂCRIMIOARA CHIȘ

Deși este o formă de comunicare persuasivă, diferită de manipulare sau propagandă, publicitatea vinde totuși iluzii, construiește nevoi și spune povești convingătoare, capabile să transforme un privitor în potențial client. Reclama este oglinda societății, mediile economice, politice, sociale și culturale regăsindu-se în casete publicitare care fac referire la trebuințe, boli, lux sau educație într-un mod firesc și accesibil, astfel încât categorii tot mai diversificate de populație să țină seama spre produsul sau serviciul respectiv. Reclamele secolului al XIX-lea vorbesc despre viața, nivelul de trai, cel educațional, tendințele și năzuințele omului modern, care începe să se transforme în Homo consumericus, acea tipologie consumeristă caracterizată prin lăcomie și imprevizibilitate.

Cunoașterea din ce în ce mai profundă a corpului uman, descoperirea unor tratamente tot mai eficiente, precum și răspândirea noțiunilor de igienă au făcut ca în secolul al XIX-lea populația Europei să se dubleze. Urbanizarea accelerată, ca urmare a introducerii căilor ferate, a dus la sporirea comerțului și a trezit apetitul omului pentru consum. Nevoile considerate „de bază” au început să se înmulțească, pretențiile consumatorilor crescând odată cu numărul de produse puse în vânzare. Publicitatea s-a transformat în uncalta care face diferența între a supraviețui

și a pieri de pe piață, confruntarea dintre cerere și ofertă fiind o luptă care mobilizează întreaga populație, de la cei mai mici la cei în vârstă.

Adresată în mare parte cetățenilor din mediul urban, deși majoritatea populației era rurală, și știutorilor de carte, deși, din nou, majoritatea era analfabetă, reclama era puterea de a depăși bariere pe care alte mesaje nu reușesc să o facă. Definită ca „faptul de a face un lucru cunoscut publicului”, publicitatea ilustrează o formă rafinată de dezvoltare a comerțului. Dominat de străini, comerțul din Principate reflectă inapetența românului pentru

Institutul privat de cură
Dr. Frommer

**Sanatoriul dr. Frommer,
de lângă Viena,
invită la o cură de sănătate
(Eminescu a fost acolo în 1883)**

Nikolaus Berwanger

însă să le reamintescă scriitorilor că, în România lui Nicolae Ceaușescu, „orice scriitor poate să aibă opinii lui”.

Antagonizarea lumii scriitorilor

În toii crâncenelor lupte literare de la începutul anilor '80, în cadrul discuțiilor tensionate de la sediul Uniunii Scriitorilor, poeta Ileana Mălăncioiu a făcut front comun cu Szasz Janos, susținând că Meliusz Jozsef ar fi fost atașat tradițiilor și valorilor românești, fapt probat de admirația lui sinceră pentru opera delicatului George Bacovia.

Mălăncioiu interpreta gestul *Luceafărului* ca o supremă dovadă a intoleranței grupului protocronist. „Dacă avea o nemulțumire, trebuia să poată răspunde în presă, dar nu să fie oprit”.

Nikolaus Berwanger, reprezentant de frunte al scriitorilor germani din România socialistă, era de părere că Ion Lăncrăjan păcătuia prin aplicarea unei etichete nedrepte tuturor intelectualilor maghiari, neluând în seamă orientarea ideologică a acestora: „Dar în orice caz, acest *Cuvânt despre Transilvania*, unde greșala de fond este că poziția emigrației maghiare cu poziția statului maghiar și cu politica maghiară din România sunt aruncate într-o singură cală și acesta este lucrul grav. Una este emigrația maghiară, alta statul maghiar, alta este acea populație a statului socialist român care se numește maghiari, germani etc”.

Dialogul aprins stârnit de romanul lui Ion Lăncrăjan a intrat pe terenul atacurilor directe în momentul când Bodor Pál, un alt scriitor maghiar din România, le-a transmis lui

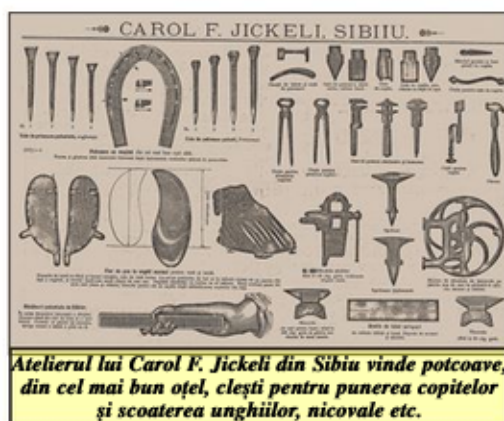
Dumitru Radu Popescu

D.R. Popescu și Ion Traian Ștefănescu faptul că refuzul revistei *Luceafărul* de a publica replica lui Meliusz Jozsef nu ar fi constituit un eveniment izolat, ci, dimpotrivă, un gest reprobabil, încetățenit de multă vreme în presa coordonată de la București. Scriitorul maghiar afirma că oamenii care se ocupau de bunul mers al presei române, îndrumați, evident, de partid, ar fi susținut, în mod subtil, cartea lui Ion Lăncrăjan. Și Galfalvi Zsolt se arăta nemulțumit de cartea romancierului transilvănean, considerând că acesta „a jignit profund intelectualitatea comunistă maghiară din țara noastră”.

Un tovarăș Șchiopârlan, director în M.T.T.C. (Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor), invitat la ședința Uniunii Scriitorilor, a încercat să contrabalanseze discuția care căpătase un tot mai pronunțat caracter acuzator, afirmând că, la redactarea *Cuvântului despre Transilvania*, autorul ar fi fost însușit de dorința nimicirii minciunilor emise de emigrația ungară. Deranjat de afirmațiile lui Șchiopârlan, care a luat apărarea controversatei cărți, Mircea Dinescu a replicat tăios: „Greșala este că la o maculatură internațională nu trebuia să se răspundă cu o maculatură națională”. ■

De la stânga la dreapta: Gheorghe Pituș, Ion Lăncrăjan, Petre Țuțea și Florin Puca

jul sau chiar cu pirogravura, existând seturi și pentru amatori. Pentru lumea boemă care dorește să-și cruțe plămânii, se recomandă pachetul de opt bucăți de „rechizite” pentru fumat, format din pipe, șipci, brichetă, tabacheră și vergele pentru curățat pipele. Bijuteriile și ceasurile fac obiectul a numeroase reclame, dar comercianții prezintă și lenjerie, corsete, jupoane sau trusouri de calitate ridicată și la prețurile cele mai scăzute.

Serviciile funerare cunosc o dezvoltare fără precedent, iar multitudinea de articole destinate părăsirii acestei lumi măgulește orgoliul oricărui muritor. Numeroasele casete publicitare ale branșei demonstrează concurența ridicată din acest domeniu.

Dincolo de comerț și interese materiale regăsim anunțuri prin care unii avocați pledează *gratis* în procese pentru școli sau instituții colective al căror scop este apărarea religiei, comerțului, industriei și naționalității române (1871). Așadar, reclamele secolului al XIX-lea ne amintesc și de valori superioare banului, câștigul fiind constituit doar din mulțumirea personală. De asemenea, cursurile de chimie ale doctorului Davila sunt deschise

tuturor, „damele” având „intrarea deosebită și locurile rezervate”.

Incursiunea pe teritoriul actual al României în secolul al XIX-lea prin intermediul reclamei oferă imaginea unui spațiu conectat la cele mai noi descoperiri tehnologice și chiar dacă produsele sau serviciile prezentate erau inaccesibile majorității populației, se pot observa etape importante de formare a gustului și apetitului românilor pentru cumpărat, precum și tendința producătorilor de a acapara clienții prin descrieri idealizate, capabile să-l extragă pe fiecare privitor din marea masă a cititorilor de ziare și să-l transforme în cumpărătorul produsului respectiv.

Secolul al XIX-lea a fost o perioadă de schimbări majore în existența poporului român, iar banalele reclame sunt o sursă prin care pătrundem în mod direct în viața oamenilor acelor timpuri, prin vizualizarea unor obiecte sau servicii pe care le utilizau (element oricum foarte important), și în mentalitatea lor, în problemele sau bucuriile vieții, expuse în mod general și totuși atât de personal în casetele publicitare. ■

A scris „BUCUREȘTI DE ALTĂDATĂ”
(Carte de vizită: 10, 9; 8)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **PAPURĂ VODĂ**, din nr.4/2016

STEFANITA – VASILELUPU – RT – T – I – TR – MA – BASARAB – ONOR – ACA – E – LI – UNR – ZC – D – ISTANBUL – OPAC – CLARA – VASALI – TAS – ARI – SECETA.

Soluția jocului **MITOLOGICĂ**, din nr.4/2016

PELEUS ȘI TETIS
(PE – LE – U / S – SI – TE / T – IS)

Peana „imn închinat victoriei zeului Apolo asupra șarpelui Piton“ și (prin generalizare) „cântec de luptă, de biruință sau de bucurie“ este un cuvânt livresc cărui i se atribuie în română o dublă origine: neogrecul *paian*, dar și fr. *péan*. Termenul provine dintr-un străvechi epitet al lui Apolo supranumit și *Paianios* „tămăduitorul“, pentru că avea și atributul de zeu vindecător. Era tatăl lui Asclepios (Esculap, la romani), zeul grec al medicinei, a cărui mamă era nimfa Coronis. *Peanul*, menționat de Homer, se compunea dintr-o suită de strofe cu acompaniament muzical și de dans, terminându-se uneori cu o rugăciune. A fost un gen literar cultivat de mari lirici ca Pindar sau Simonide, iar la noi apare la Lucian Blaga. Termenul este înregistrat prima dată în glosarul lucrării lui C. Aristia Plutarh. *Paralella sau viețile bărbatilor illustri*, tradusă din „elenește“ și publicată la București, în 1857.

Pegas este un substantiv masculin, împrumutat din fr. *pégase*, al cărui sens propriu este „specie de pește zburător care trăiește în Oceanul Indian, cu înotătoarele în formă de aripi asemănătoare cu cele ale liliacului“. La originea îndepărtată a cuvântului se găsește numele propriu al unui cal năzdrăvan cu aripi, din mitologia greacă: gr. *Pégasos*, lat. *Pegasus*. În legende se spune că, lovind cu copita în muntele Helicon, la porunca

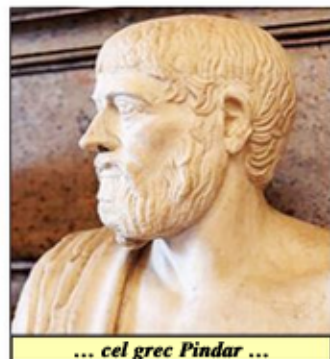

Poetul francez
Pierre de Ronsard...

lui Poseidon, a făcut să tâșnească izvorul Hipocrene, în care se scăldau muzele și unde veneau poeții să se inspire; de aceea, numele lui a devenit substantiv comun și simbol al inspirației poetice. Se spune, de asemenea, că *Pegas* după moarte a fost transformat de Zeus în constelația care îi poartă numele. Prima consemnare a termenului *pegas* în limba română, cu sensul figurat, a fost în 1948, în dicționarul lui I.D. Negulici, apărut la București. *Pegas* este și numele unei mărci de biciclete.

P*etrarchism* și *petrar-chist* sunt două substantive împrumutate din franceză (fr. *pétrarquisme*, respectiv fr. *pétrarquiste*) care au fost înregistrate lexicografic în limba română abia în 1978, în ediția a III-a a lucrării *Dicționar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca, ambele având la bază numele marelui umanist și poet italian, precursor al Renașterii, Francesco Petrarca (1304-1374). Primul termen denumește o mișcare literară apărută în Italia spre sfârșitul secolului al XV-lea, unul dintre poeții *petrarchiști* fiind Matteo Maria Boiardo (1441-1494), care a cultivat o literatură erotică în ma-

niera lui Petrarca, precum și Lorenzo de Medici, supranumit Magnificul (1449-1492), poet și filosof care, în calitate de conducător al Florenței (din 1469), a făcut din acest oraș centrul Renașterii italiene. La începutul secolului al XVI-lea, *petrarchismul* s-a răspândit în Europa, iar doi iluștri poeți francezi, Pierre de Ronsard (1524-1585) și Joachim du Bellay (1522-1560), au fost influențați în lirica lor de celebrul *Canțonier* al lui Petrarca.

... cel grec Pindar ...

Pindarism este alt substantiv livresc, cu sensul „lirism obscur și emfatic în stilul lui Pindar“, împrumutat din fr. *pindarisme* și înregistrat lexicografic în română relativ târziu (1968), în ediția a II-a a aceluiași *Dicționar de neologisme* citat mai sus. Mult mai vechi în limbă sunt însă două adjective care au la bază numele poetului antic grec Pindar (cca 518-cca 442 î.H.): în primul rând termenul învechit *pindaricesc*, derivat în română din numele propriu Pindar cu sufixul *-icesc*, care este atestat în anul 1827, în traducerea din greacă făcută de Iancu Nicolaie [Buznea] Moldovean a cărții lui D. Nicolau Darvar intitulată *Culegere de înțelepciune*, apoi *pindaric*, împrumutat din fr. *pindarique*, cu prima atestare într-un număr din 1836 al publicației *Gazeta Teatrului Național*, apărută la București începând din 1835. ■

... și un grup de pazangii

Pastila de cuvinte

Prezint mai jos câteva eponime la baza cărora se găsesc nume proprii de persoane și substantivul comun pegas, creat prin antonomază de la numele unui animal legendar.

TOT EPONIME

Academician MARIUS SALA

Patefon (cu sinonimul *gramofon*) desemnează un „aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe un disc așezat pe un platan care se rotește, cu ajutorul unui ac special care urmărește șanțul săpat în disc și comandă membrana difuzorului”. Termenul a fost împrumutat în română din fr. *pathéphone*, cu prima atestare într-o piesă a lui Camil Petrescu, publicată în 1947 la Fundația regală pentru literatură și artă, în *Teatru*, volumul al III-lea. În franceză, cuvântul s-a format de la numele propriu *Pathé* cu elementul de compunere (de origine grecească) *phone* „sunet, voce”. Acest aparat a fost inventat, în 1908, de frații Charles Pathé (1863-1957) și Emile Pathé (1860-1937), care au pus bazele industriei fonografice franceze, împreună cu Henri Lioret, înlocuind cilindrul pe care se făcea înregistrarea cu discul.

Pavlichian (cu varianta *pavlicean*) înscamnă „participant la mișcarea socială antifeudală din secolele VI-IX din Imperiul Bizantin, mișcare care și-a îmbrăcat protestul în haină religioasă, adepții ei pretinzând că sunt urmașii fideli ai apostolului Pavel și preconizând suprimarea ierarhiei

bisericești, simplificarea cultului, abolirea cultului icoanelor etc.”. Cuvântul a fost împrumutat din termenul slavon *pavlichianin*, cu prima atestare în română într-una dintre scrierile de negustori publicate de Nicolae Iorga în 1925.

Pazvangiu (cu varianta regională *pazmangiu* și cu sinonimele *pazvant* și *pazvantlău*) este un cuvânt învechit, folosit mai ales cu forma de plural *pazvangii*, desemnându-i pe soldații otomani care au făcut dese incursiuni de pradă în Țara Românească, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, în timpul domniei lui Alexan-

dru Moruzi (1799-1801) și a lui Mihail Suțu (1801-1802). Prin extensiune de sens, cuvântul a ajuns să însemne „tâlhar, hoț, jefuitor”. Cuvântul *pazvant*, de la care s-au format în română derivatele *pazvangiu* (cu sufixul *-giu*) și *pazvantlău* (cu sufixul *-lău*), are la origine numele trunchiat al lui *Osman Pasvan-Oglu* sau *Pasvantoglu* (1758-1807), pașă de Vidin (1797-1807), care dorea să obțină autonomia față de sultan, stăpânind Ruscicul și malul Dunării până la Belgrad.

Temându-se că trupele sale vor ataca și Bucureștiul, domnul Țării Românești, boierii și înaltele fețe bisericești s-au refugiat la Brașov (31 ianuarie 1802) și au cerut sultanului protecție, respectarea autonomiei țării, fixarea mărimii tributului, oaste pământeană de 10.000 de ostași și numirea lui Constantin Ipsilanti ca domn, cereri satisfăcute în mare parte prin actul din 1802, care purta pecetea sultanului. Prima atestare a cuvântului *pazvangii* este în lucrarea *Chronograful Țerei Românești, de la 1764 până la 1815*, scrisă de Dionisie Eclesiarhul (1814).

Sanatoriul de la Bligny și, în dreapta, culoarul lui pentru activități odihnitoare din pavilionul vestic

La Sorbona, apoi la Institutul Pasteur lucrează în echipa doctorului Roux. Alege să lucreze în spital, nu într-un cabinet în oraș,

tânăr viticultor din Saumur, pe care l-a întâlnit în anturajul tatălui. Se mărită cu el, în 1899, abandonează studiile și se mută cu soțul într-o casă mare de pe Valca Loarei. Duce acolo viața clasică a burgheziei franceze înstărite. Cei doi au un băiat, pe Etienne. Moștenirea lăsată de tatăl ei va extinde domeniile viticole ale cuplului cu altele, substanțiale, la Reims, în Champagne. Tânăra doamnă călătorește mult, își însoțește soțul în străinătate. Vede Anglia, Belgia, Germania. Vestimentar, practică luxul: toalete pariziene, pălării londoneze, automobil, pe care îl conduce personal.

Curând însă această viață, pe care o duce deja de câțiva ani, i se va părea goală de conținut. Nici măcar operele de binefacere pe care le pune la cale la un pahar de ceai nu o mai interesează. Vrea să-și regăsească vechea pasiune, medicina. În ciuda scandalului pe care îl provoacă o asemenea decizie, mai ales în mediul de provincie, divorțează, în 1903. Primește o pensie consistentă, pentru că André este un generos. Nicole se înscrie la Medicină, la Paris.

În 1909, la 31 de ani, își susține teza de licență. Se specializează într-un domeniu mai puțin comun, toxicele cancerigene; ele sunt obiectul cercetării pentru care optează Nicole și cărora le adaugă pe cele asupra tuberculozei, flagelul secolului. Dedică teza profesorului și prietenului ei Henri Roger, de la Laboratorul de patologie experimentală și comparată. S-a păstrat un exemplar al acestei lucrări, oferit fratelui ei Maurice, cu o dedicație emoționantă: „În amintirea trecutului nostru fratern și în speranța unei îndelungate afecțiuni. Dr. Nicole Girard-Mangin, 12 octombrie 1909”.

unde ar fi avut clientela ei. Fire independentă, deopotrivă feministă, își extinde paralel activitatea în domeniul social, unde întreprinde o veritabilă cruciadă. Dinamică și neastâmpărată, găsește ușor mecenaj pentru a

finanța un sanatoriu la Bligny, în departamentul Marna, locuințe pentru muncitori, o casă pentru studenți, o școală de infirmiere. Își folosește în acest scop toate legăturile făcute în timpul mariajului cu André.

În 1910 reprezintă Franța la Congresul internațional de la Viena.

În 1906, încă studentă a Facultății de Medicină...

Când izbucnește războiul, în vara lui 1914, Nicole conduce Dispensarul antituberculoză al profesorului Robin, din cadrul spitalului Beaujon de la Clichy, regiunea Parisului. Toată lumea o apreciază, îi recunoaște competența, experiența și eficiența. Dr.

DOAMNA DOCTOR DE LA VERDUN

● Dragostea o îndepărtează de vocație ●
Renunță la viața de lux și de familie, de dragul
profesiei ● Alege spitalul, nu cabinetul
particular ● Mobilizată, dintr-o eroare ● O
singură doamnă doctor, plătită ca o
infirmieră, la un tren de răniți ● Cățelușa
Dun beneficiază de tandrețea curajoasei
tinere ● O evacuare de coșmar ●
Frecții salvatoare cu rachiou pentru
medicul-șef ● Autoritățile uită că e
femeie-medic

FLORENTINA DOLGHIN

A fi medic femeie în Primul Război Mondial a constituit un fapt neobișnuit, iar medic militar, cu atât mai rar. Pe franțuzaica Nicole Girard-Mangin această profesie a dus-o chiar în infernul de la Verdun.

Maurice, unul dintre frații lui Nicole, este cel care ne-a lăsat cele mai multe date despre viitoarea doctoriță. Nicole se naște la Paris, la 11 octombrie 1878, pe Bulevardul Strasbourg, într-o familie cu rădăcini în zonele de păduri și iazuri dintre Argonne și Meuse, în nord-estul Franței, și cu profesii diverse. Bunicul, venit din Italia, fusese faianțer, apoi viticultor, pentru a deveni în final institutor. Războiul din 1870 cu prusienii l-a prins la școala din Vauquois, un sat din departamentul Meuse. Inamicii au invadat comuna, apoi s-a declanșat o puternică epidemie de tifos, școala a servit ca spital, institutorul s-a îmbolnăvit și a murit relativ tânăr.

Fiul, tatăl lui Nicole, a urmat traseul profesional al

tatălui, a fost institutor într-o comună învecinată, Suippes, profesie pe care o va abandona, în urma unui conflict cu un inspector trimis de la Academie. Ocazie bună pentru el de a părăsi o meserie prost plătită, pe care nici nu o avea la suflet. Se va instala la Paris și se va ocupa de comerțul cu vinuri.

Nicole, care are trei frați, Maurice, Emile, Marcel, va urma cursurile Liceului „Fénelon”, apoi ale Facultății de Medicină. Familia a ținut neapărat ca fiica să posede o solidă instrucție. Susținută de părinți, tână este, în 1899, alături de alte patru fete, în ultimii ani de studenție. Își face externatul în spitalele Parisului. Și-a realizat visul.

Dar la 22 de ani se îndrăgostește de André Girard, un

Nicole, la vârsta de 14 ani

Răniți, cei cărora le-a sărit cu generozitate în ajutor

De fapt, Statul Major nu crede într-un atac dinspre est și întărește mereu frontul dinspre nord. Medicul-șef Mignon, în subordonarea căruia se află Nicole, ascultă poveștile soldaților răniți, care spun că germanii se apropie, ceea ce este confirmat și de cerceți. Dar nu se întreprinde nimic, statul major nu ia în seamă avertizările. Dr. Mignon, împreună cu dr. Girard pun pe picioare mici spitale de găsi, pe toată lungimea viitorului front, într-un fel de rețea. Cei doi au o relație foarte bună. Dar cu o floare nu se face primăvară.

Însoțită de cățelușă ei, Dun (pe care a botezat-o așa de la toponimul Verdun), cadou de la soldații pe care i-a îngrijit și de care este foarte atașată, Nicole sosește la spitalul de la Baleycourt, lângă Verdun. Aici are parte de mizeriei și aroganței. Vreme de câteva săptămâni îi este interzis să intre în sălile de tratament, apoi i se repartizează pacienți cu tifos, îngheșuiți într-un pavilion fără ferestre, într-un aer irespirabil. Este apoi evitată, pentru a nu contamina pe alții. Trăiește într-un soi de carantină, departe de farmacia atât de necesară. Lipsită de ajutor, trebuie să taie lemne ca să fiarbă apa pentru pansamente. Soldații o văd mulgând vacile de pe pământurile din vecinătate, pentru a-i hrăni pe ei. Nimeni nu se ocupă

doborâți, terenuri mușcate de obuze. Morții, mulți rămași cu ochii deschiși, sunt singurii

martori ai cohorții de schiopi care speră să ajungă la un spital de campanie. Dar deocamdată nu se vede nimic în întunericul dens al nopții. Stâlpii de electrificare sunt oricum bombardați. Niciun semn de viață în jur. Dr. Girard-Mangin aude în liniștea nopții gemete și vaiete și descoperă soldați

din colonii, marocani; le vede turbanele. Tremură de frig, de febră, de frică. Îi aduce și pe ei în convoiul răniților, în speranța că vor ajunge cu toții la spitalul salvator mult visat. Vor ajunge, iar surâsul lor de mulțumire va fi recompensa pentru Nicole.

Dar, odată sosiți, doctorii n-are timp să-și tragă sufletul. Îi este adus medicul-șef, Martin, șocat, tremurând de frig. A fost găsit îngropat în noroi și extras inconștient din tranșee de adjunctul lui. Era gata-gata să moară de hipotermie

Infirmiere la lucru, pregătite de Nicole

Din nou cu cățelușă iubită, păstrând în numele dat ei amintirea grozăviei de la Verdun

... patru ani mai târziu,
după susținerea tezei...

Girard-Man-
gin primește
ordin de mo-
bilizare, fiind
afectată Regi-
mentului 20,
respectiv, spi-
talului balnear
de la Bour-
bonne-les-
Baines. O fi
fost conștientă
că nu putea fi
decât o eroare?
O fi simțit că
era o oportu-

nitate pentru a-și servi țara, în atmosfera
patriotică ce domnea peste tot în jurul ei? Cert
este că răspunde mobilizării.

De fapt, sursa convocării și a
încurcăturii este absența prenumelui
scris întreg de pe scrisoarea primită
de la armată. Când se prezintă la spi-
tal, medicul-șef face o criză: „Eu le
cer un bărbat și ei îmi trimit o fe-
meie!”. Nicole este îmbrăcată de oraș,
foarte elegantă, cu o talie de viespe,
strânsă într-o vestă de culoarea levăn-
țicăi. Ce să facă medicul-șef cu ea?
Putea fi medic femeia asta? El crede
că prezența ei este o glumă a superio-
rilor. O glumă total deplasată!

După ce discută cu aceștia,
medicul-șef o păstrează pe
tânără, într-un fel de spital de rezervă. Nicole
nu înțelege să rămână și să nu facă nimic. Sub
remarcile sarcastice ale șefului și sub privirile

ironice ale celor patru infirmiere mobilizate,
care cred că niciodată războiul nu va ajunge
la ele și preferă să-și omoare plicti-
scala jucând cărți, ea pregătește tot ce este nece-
sar pentru răniți: sală de sterilizare, pansamente,
atele. Este trimisă chiar de superiorul ei să caute
câțiva răniți răătăciți, pe care spitalul îi poate
primi. Medicul-șef nu se obosește să se depla-
seze. Un tren oprește în această gară dezafectată
din departamentul Marna și șeful de tren este
stupefiat să vadă o femeie singură, care se pre-
tinde medic. Oricum, el îi spune că în vagoane
sunt peste 1.000 de soldați răniți! Se dovedește
cât de utilă pentru răniți va fi fost munca tinerei
de a pune pe picioare un spital, dintr-o gară
obscură, Bourbonne-les-Baines. Calitățile
profesionale îi sunt repede recunoscute și
admirate. Dar mai ales tenacitatea și rezistența.

... în iulie 1920, cu Dun,
care i-a ținut întotdeauna de cald...

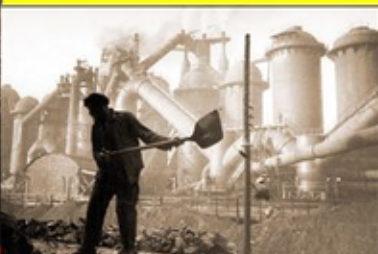
Nicole obține o uniformă albastră, de me-
dic, și este foarte mândră de aspectul ei practic,
dat de multele buzunare, de o șapcă foar-
te ponosită, un soi de caschetă, care chiar
o urăște, de tutun, primit de ea ca orice
soldat. Pe militari îi deranjează însă pre-
zența ei. Sunt misogini. Îi dau sarcini
dezagreabile. Este pusă să se ocupe de
bolnavii de tifos, boală contagioasă. Dor-
mitorul comun degajă mirosuri pestilen-
țiale. Dar ea este un medic conștiincios,
pe care mirosurile fetide nu o alungă, așa
că îngrijește cu dăruire de soldați. Iar
alocația ei este egală cu a unei infirmiere.
Apoi este trimisă aproape de Verdun, ca
medic auxiliar. Este primul și singurul
medic militar femeie de pe front.

... și la birou, pentru că munca ei presupunea
și multă organizare administrativă

Avanpremieră editorială

Industrializarea și colectivizarea, sub privirea vigilentă a „stăpânului”, I.V. Stalin, ...

... nu au dat rezultatele așteptate; dimpotrivă, în anii '30, fotografii americane surprindeau această coadă la o cantină din Moscova

apariție, homo sovieticus. Am ales în avanpremieră un fragment.

Autoarea volumului Stalinismul de zi cu zi. Vieți obișnuite, în vremuri neobișnuite. Rusia în anii 1930, profesoară la Universitatea din Chicago – carte la care a lucrat 20 de ani și a cărei traducere se află în pregătire la Editura Corint –, face o incursiune în viața cotidiană a oamenilor „neînsemnați”, dar și a „mărimilor” regimului sovietic. Obține astfel un portret al unei specii sociale pe cale de

PRIVILEGIATII REGIMULUI SOVIETIC

SHEILA FITZPATRICK

În acei ani oficialii comuniști au fost, fără putință de tăgadă, categoria privilegiată a Uniunii Sovietice; însă nu doar comuniștii. Un beneficiar la care te-ai aștepta mai puțin a fost intelighenția sau măcar unele segmente-cheie ale ei. Tendința venea din perioada Războiului Civil, când se instituieră rații speciale pentru membrii Academiei de Științe și alte personalități considerate comori culturale în viață. Liderii politici aveau acum o nouă abordare a intelighenței, comenta un ziar din emigrație: „O curtează, o momesc și o mituiesc. E nevoie de ea”.

Printre primele grupuri care s-au bucurat de tratament special au fost inginerii – de înțeles, dată fiind contribuția lor la procesul de industrializare. Surprinzătoare erau însă onorurile acordate scriitorilor, compozitorilor, arhitecților, pictorilor, oamenilor de teatru și altor membri ai „intelighenței creatoare”. În vreme ce presa pune un bemol la privilegiile autorităților comuniste, cele ale intelectualilor erau adesea anunțate cu pompă. Poate era o strategie, pentru ca nemulțumirea populară să se îndrepte spre alte categorii decât comuniștii. Potrivit unui zvon, ce părea a fi ajuns la toate urechile, romancierul Aleksei Tolstoi (un aristocrat din naștere), scriitorul Maksim Gorki, inginerul de aviație A.P. Tupolev, cântărețul de estradă Leonid Utiosov și compozitorul Isaak Dunaevski erau milionari, regimul sovietic permițându-le să aibă uriașe conturi în bancă.

și sufocat. Nicole știe ce trebuie să facă în asemenea situații și mai știe că trebuie să se miște foarte repede. Reușește să-i pregătească confratelui ei o baie caldă. În frigul din jur, îl fricționează, în lipsa alcoolului medicinal, cu rachiu, pe care un soldat i l-a adus dintr-o casă abandonată. Medicul-șef va fi salvat grație vitezei ei de intervenție. Oamenii o înconjoară cu o admirație exprimată stângaci, pentru a-i mulțumi că l-a salvat pe medicul „lor“.

Ambulanță pentru transportul răniților

Nicole se impune prin autoritate și moralitate în fața răniților pe care îi are în grijă. Nu amestecă nimic personal în comportamentul de serviciu, nu face confidențe, nici remarci despre delăsarea din armată, despre cum a fost tratată de unii medici militari. Își păstrează un surâs timid în colțul buzelor pentru bolnavii ei, își alintă cățelușul cu cuvinte tandre. Întotdeauna lângă ea, Dun o încălzește când trebuie să doarmă pe pământul gol, în timpul bătăliei de la Verdun.

Și așa va continua, îngrijind alți și alți soldați, din post sanitar în post sanitar, în mijlocul regimentelor care vin pe front. Este mutată într-o altă comună, Vadelaincourt, la început zonă mai calmă și mai bine organizată: sală aseptică pentru operații, aparat de radiologie, grup electrogen. Un medic este ucis în timp ce operează. Verdunul este un carniagiu, cei care nu mor în tranșee mor în spital. Dr. Nicole Girard-Mangin își face datoria. Autoritățile sanitare, sub urgențele momentului și presiunea solicitărilor imediate, au uitat că e femeie.

La câțiva kilometri, fără ca ea să știe, fratele ei Emile este internat. Suferă de „picioare degerate“, ca mulți alți soldați. De la imobilitatea din tranșee și bocancii uzi. Emile va păstra totuși o amintire frumoasă suferinței lui. Îl va îngriji o tânără infirmieră norvegiană. Se va îndrăgosti de ea și la sfârșitul războiului se vor căsători. Nicole nu va afla povestea asta romantică decât după armistițiul din 11 noiembrie 1918.

Ultima sa numire, după întoarcerea la Paris, va fi ca maior medic și va conduce spitalul-școală de infirmiere „Edith-Cavell“, în 1918. Apoi va lucra în cadrul Crucii Roșii, pentru formarea de infirmiere. Va ajuta multe infirmiere și doctore să-și urmeze vocația. În 1919 o găsim pregătind un turneu internațional de conferințe pe tema îngrijirii bolnavilor la vreme de război. Nu va reuși să-și ducă la capăt proiectul, la care ținea enorm. Fără să spună un cuvânt nimănui, atinsă de un cancer, își pune lucrurile în ordine, pentru a le lăsa fiului ei, de 18 ani. Moare la 6 iunie 1919.

Și-a dorit o înmormântare laică și să fie incinerată. Câțiva foști soldați de la Verdun vor scrie pe plăcuța de aramă: „1914-1916, de la cei care îi datorează sănătatea, viața, onoarea“. Lor li se adăugau mulțumirile și recunoștința multor alți răniți anonimi, întorși la viața civilă. Acest ciudat medic militar femeie, prima femeie medic militar care a mers pe front, și nu oriunde, ci la Verdun, nu primește nicio distincție, nicio citare pe armată, nicio decorație oficială.

Există două cărți consacrate ei. ■

Paturile de spital, cu răniți, îngrijiți de doamna maior-doctor

Cântărețul Leonid Utiosov (1895-1982), de fel din Odesa, într-un spectacol

era mai greu de intrat într-un magazin, cu atât mai mici erau acolo prețurile.

„Mai întâi, nomenclatura“

Din pricina penuriei de alimente și a problemelor de distribuție, majoritatea oamenilor lua masa principală la cantina de serviciu. Există și în acel spațiu o formă de diferențiere, iar în instituțiile mari ierarhia (cantitatea și calitatea mâncării, spațiul alocat) era foarte complexă. Unele fabrici aveau o cantină pentru conducerea superioară, o altă pentru directorii mai mici și o a treia pentru muncitorii cu productivitate foarte mare, pe lângă cantina pentru muncitorii obișnuiți și ceilalți angajați. Străinii care dădeau peste asemenea aranjamente erau nedumeriți sau chiar revoltați. „Probabil că nicăieri în lume, cu excepția țărilor din est, nu poți să vezi clasele sociale etalate în public atât de evident ca în Rusia“, comenta comunistul finlandez Arvo Tuominen. El a încercat să mănânce cu tovarășii lui la cantina instituției, dar „s-a considerat că așa ceva nu se cuvine. Privirile pline de reproș vorbeau de la sine: «locul vostru nu e aici, așezați-vă la categoria voastră!»“.

Uneori autoritățile locale (și soțiile acestora) impuneau regulile de acces la mărfurile destinate consumului general. De pildă, un magazin din vestul țării a primit un transport de textile distribuit la sate – a doua zi însă, comitetul local de partid a cerut directorului de magazin să pună deoparte o mică de metri de pânză pentru ofi-

ciali, „care nu au timp să stea la coadă“. Regula „mai întâi nomenclatura“ era așa de puternică, încât o direcție sanitară locală din Siberia anunța că farmacia primise un transport de medicamente „spre a-i proteja pe muncitorii cu răspundere [adică, autoritățile] [...] de înțepăturile fânțarilor care transmit malariala“.

În prima jumătate a deceniului al treilea, s-au dat în folosință locuințe noi pentru elite: pentru Comitetul Central, OGPU (denumire a poliției secrete în anii 1923-1934), Armata Roșie, Ministerul de Externe, Ministerul Industrii Grele. Uniunea Scriitorilor avea un bloc într-o zonă centrală; la fel, oamenii de știință, compozitorii, artiștii ori constructorii de avioane; inginerii dispuneau de blocuri speciale, în diverse zone din centru. Teatrul de Artă din Moscova avea o casă pentru actori, pe o străduță ce dădea în strada Gorki, în vreme ce personalul Teatrului „Bolșoi“ ocupa, pe aceeași stradă, aproape toate apartamentele de la numărul 25. Teatrul „Vahtangov“, bogat și binecuvântat cu protectori sus-puși, a izbutit să construiască două clădiri cu cinci etaje, în Moscova, numai din profiturile instituției. Unele categorii ale *intelligenției* aveau nevoi profesionale speciale, care le dădeau dreptul la spații de locuit mai mari (măsurate în metri pătrați) decât ale cetățenilor obișnuiți. Din 1933, oamenii de știință și scriitorii au primit și ei această favoare, apoi, doi ani mai târziu, artiștii și sculptorii.

Decizia Biroului Politic de a construi *dace* (locuințe de vacanță) pentru scriitorii, la Peredelkino, o suburbie a Moscovei, a fost un semn clar că scriitorii se bucurau de un nou statut: 30 de case, de patru, cinci camere, distribuite de conducerea Uniunii Scriitorilor, pentru folosință pe termen nedeterminat, scriitorilor merituosi și familiilor lor, ca Boris Pasternak, Isaac Babel și Ilia Ehrenburg.

Iuri Elaghin, muzician la Teatrul „Vahtangov“ în anii 1930, își amintește vacanțele idilice petrecute de actorii și muzicienii teatrului la casa lor de vacanță, de pe fosta moșie a unui nobil, renovată, cu o „adevărată flotilă de bărci și iahturi de râu“. Academia de Științe avea și ea, încă din anii 1920, case de odihnă și sanatorii: Uzkoc, lângă Moscova, și Gaspra, în Crimeea.

Vila scriitorului Boris Pasternak de la Peredelkino

**În românește de:
Alina POPESCU**

În Rusia lui Stalin, privilegiul însemna mai degrabă accesul la bunuri, servicii, apartamente etc. — decât proprietate. Factorul-cheie generator al unei ierarhii instituționalizate de acces, în anii 1930, a fost penuria. Această perioadă deosebit de grea a fost marcată de reintroducerea raționalizării, care avea un mecanism propriu de diferențiere, dar și a diverselor forme de „distribuție cu circuit închis”. Motivul nu era ideologic (ideologia vremii tindea să fie egalitaristă), ci practic: pur și simplu nu era destul pentru toată lumea.

Cizme de cauciuc, nu ghetete de piele

Privilegiile alimentare însemnau: rații speciale, magazine destinate exclusiv elitei, cantine speciale la locul de muncă. De la sfârșitul anilor 1920, membrii de rang înalt ai partidului și ai guvernului au început să primească rații speciale. Sistemul era diferențiat. Elena Bonner, soția disidentului Andrei Saharov, își amintea că părinții ei — comuniști în posturi importante, tatăl vitreg la Comintern, mama la Comitetul de Partid Moscova — ocupau trepte diferite: „[Pachetul cu mâncare] al lui papa ni se aducea acasă, de două ori pe lună ori mai des, însă nu știu dacă îl plăteam. Avea unt, brânză, dulciuri și conserve. Mai primeam și pachete speciale de sărbători, cu caviar, pește afumat, ciocolată, brânză și unt. Pachetele mamei trebuia ridicate nu departe, pe strada Petrovka. Cantina Comitetului de Partid Moscova se afla la capătul Aleii Tahnovski și pachetele se distribuiau o dată pe săptămână. Eu mergeam adesea să-l ridic pe al nostru; pe asta îl plăteam. Conținea unt și altele, însă nu era așa de bogat ca al lui papa”.

În prima jumătate a deceniului al treilea, magazinele destinate elitelor se numeau prescurtat GORT (prescurtare de la *Gorodskaja Organizacija*

Mai 1924, Moscova. Boris Pasternak (al doilea din stânga), împreună cu un grup de prieteni: Lilia Brik, muza lui Maiakovski (a patra din dreapta), Serghei Eisenstein (al treilea din stânga) și Vladimir Maiakovski (al treilea din dreapta); primul din stânga este scriitorul japonez Timizi Naito

și alte produse esențiale, de pildă, săpun. Elena Bonner își amintește că familia ei a cumpărat de acolo tacâmuri din oțel inoxidabil, primele pe care le văzuse în viața ei. GPU-ul (precursorul NKVD-ului, denumire din anii 1922-1923) avea magazine speciale pentru angajații săi (la fel și Armata Roșie), iar magazinul GPU din Moscova era cunoscut drept „cel mai bun din întreaga Uniune Sovietică”.

Rețeaua magazinelor speciale se întindea și în provincie, deși calitatea mărfurilor acolo era mai proastă. Inginerii și directorii de la principalele întreprinderi industriale și de pe noile șantiere de construcții erau aprovizionați, în 1932, de o rețea de 700 astfel de magazine cu circuit închis. Oficialii de la sovietele rurale erau adesea prea mărunți pentru a avea acces. Unul dintre ei chiar s-a plâns într-o scrisoare președintelui Comitetului Executiv Central al U.R.S.S., Mihail Kalinin: „Am fost la GORT, aduseseră ghetete din piele la 40 de ruble perechea și le-am cerut să mă lase să cumpăr o pereche, dar n-au vrut. Sunt pentru cadrele de partid, [...] deși unii activiști au câte o pereche de ghetete, iar unii chiar câte două [...] M-au refuzat, pe mine, care n-am deloc încălțări, și mi-au permis să iau [numai] cizme de cauciuc, care se vând la 45 de ruble.”

Această plângere aduce la lumină o altă particularitate a distribuției cu circuit închis în Uniunea Sovietică, faptul că mărfurile din magazinele speciale erau mai ieftine decât în magazinele obișnuite. Ca regulă generală, cu cât

Blocul actorilor de la Teatrul de Artă

Butch cowboy

Rock Springs, Wyoming, și s-a angajat, pentru o scurtă perioadă, în prăvălia unui măcelar, după cum povestesc legendele locale, a devenit cunoscut ca Butcher (măcelar, în limba engleză) Cassidy, iar, prin contracție, Butch Cassidy.

Un hoț cu personalitate și maniere

Personajul creat de Paul Newman în filmul din 1969 s-a apropiat de realitate mai ales prin farmecul aparte pe care Cassidy îl emana. Cei care l-au cunoscut l-au descris ca pe un individ extrem de agreabil, cu un dezvoltat simț al umorului, generos cu apropiații și tovarășii de... muncă, dar și care știa să se facă iubit de copii. Și, nu numai de ei, căci multe dintre reprezentantele sexului frumos au suspinat și li s-au frânt inimile după cuceritorul hoț. Mai mult chiar, în ciuda apucăturilor de răufăcător, Cassidy și-a clădit o reputație de om de cuvânt. După cum o probează folclorul local, chiar în noaptea de dinaintea punerii în aplicare a unei sentințe de încarcerare, ar fi cerut autorităților permisiunea de a fi eliberat pentru câteva ore, căci mai avea ceva de rezolvat. A fost crezut și i-au dat drumul. La primele

raze de lumină, Butch s-a reîntors, după cum promisese!

Cu prada obținută relativ ușor în Telluride, Butch s-a hotărât să își cumpere o fermă, situată în apropierea localității Dubois, Wyoming. Era anul 1890 și pentru mulți părea că aventuro-

sul cowboy decisese să ducă o viață tihnită, urmând exemplul familiei, crescând vite și cai. Însă ferma achiziționată era situată la mică distanță de faimoasa trecătoare *Hole in the Wall* (Gaura în perete), o formațiune stâncoasă recunoscută pentru adăpostul oferit celor aflați în afara legii și, astfel, se putea transforma lesne într-o fațadă pentru activitățile sale clandestine.

Cum prea mulți proprietari din zonă se plânseseră că le dispărușeră animale atunci când Butch Cassidy și prietenii erau prin împrejurimi, a fost arestat. În august 1896, la doar jumătate de an după ce fusese eliberat, Butch, împreună cu trei dintre camarazi, au dat o spargere la banca din Montpelier, Idaho, furând 7.000 dolari. La puțin timp după ispravă, gașca li s-a mărit cu încă un membru, Harry Longbaugh (1867-1908), cel cunoscut de atunci ca Sundance Kid (Puștiul din Sundance, localitatea din Wyoming de unde Harry, în 1887, furase un cal).

„Lupul paznic la oi” – varianta refuzată...

În aprilie 1897, o nouă lovitură avea să facă înconjurul regiunii. De astă dată, victime au fost muncitorii de la Compania de Cărbune din Pleasant Valley, ale căror salarii, în valoare de 7.000 dolari în aur, au dispărut pe drumul

Sundance la vârsta de 4 ani,
cu tatăl său

dintre tren și sediul companiei din prosperul orașel Castle Gate, Utah.

Peste doi ani avea să vină însă și adevărata... faimă la nivelul întregii Americi. Era 2 iunie 1899 și banda lui

Butch, primul din dreapta, alături de tovarășii săi

[illegible]

Cei doi bandiți și afișul filmului cu Paul Newman și Robert Redford

BUTCH CASSIDY

THEO STĂNESCU-STANCIU

Pentru mulți dintre noi, indiferent de vârstă, mai mult sau mai puțin îndrăgostiți de filme, numele lui Butch Cassidy se confundă cu o peliculă cinematografică de mare succes, câștigătoare a patru premii Oscar, un Glob de Aur și șapte premii BAFTA. Lansat în 1969 Butch Cassidy and the Sundance Kid, cu Paul Newman și Robert Redford cap de afiș, a ales să spună cât mai aproape de realitate povestea lui Robert Leroy Parker. Dar, oare, acesta a fost pe deplin adevărul?!

Butch Cassidy s-a născut ca Robert Leroy Parker, la 13 aprilie 1866, în Beaver, o mică localitate din statul american Utah. Nu putem spune cu toată convingerea că n-a fost o zi ghinionistă pentru tânăra familie de mormoni de origine engleză – Maximillian Parker și Ann Campbell Gillies. Părinții lor părăsiseră în urmă cu zece ani pământurile reginei Victoria pentru a pune bazele unei puternice comunități religioase peste Ocean.

Robert și-a petrecut cea mai mare parte a copilăriei pe o altă proprietate a familiei, situată în apropiere de Circleville (la aproape 350 km sud de mult mai cunoscutul Salt Lake City). Cum clanul se înmulțea de la un an la altul (Robert Leroy fiind primul

dintre cei 13 copii), și nevoile au devenit din ce în ce mai greu de acoperit. La doar 13 ani, pentru a contribui la bugetul familiei, a fost obligat să se angajeze cu ziua la fermele din jur. Pe la începutul anului 1880, îl întâlnește pe cel care avea să-i devină mentor: John Tolliver McClammy (ce-și spunea Mike Cassidy), un cowboy trecut de prima tinerețe, cu state vechi și ca hoț de vite și de cai. De la el, Leroy a deprins tainele călăritului, dar și cele mult mai periculoase, ale trasului cu arma. Însă McClammy nu s-a putut ține prea mult departe de problemele cu legea și s-a văzut nevoit să părăsească Utahul, lăsându-l pe tânărul Robert Leroy să-i decidă singur viitorul. Nimi-

nu îl mai ținea nici pe acesta legat de statul natal – nici măcar apropierea de numeroasa familie – și, astfel, la aproape 18 ani, în 1884, a luat drumul pribegiei. Următorii ani i-a petrecut în Telluride, Colorado, o localitate minieră ce cunoscuse, peste noapte, o spectaculoasă dezvoltare.

Acolo avea să fie prins de tentația ce avea să îi guverneze existența: jefuirea băncilor. La 24 iunie 1889, Robert Parker, împreună cu trei amici (Matt Warner și doi frați McCarty), au spart banca San Miguel Valley, de unde au furat ceva mai mult de 20.000 de dolari. La scurt timp, Parker a început să-și spună Roy Cassidy, în amintirea celui care i-a fost mentor în adolescență. După ce s-a mutat în

La San Vicente o piatră marchează locul unde se afirmă că au sfârșit cei doi bandiți

O variantă a morții celor doi pomenește de un incident petrecut în primele zile ale lui noiembrie 1908, lângă un alt orășel minier din sudul Boliviei, San Vicente. Doi bandiți mascați, despre care se crede că ar fi fost Butch Cassidy și Sundance Kid, au furat salariile muncitorilor companiei „Aramayo Franke și Cia Silver“, circa 15.000 de pesos boliviene. Au reușit să fugă. Dar, odată ajunși în San Vicente, i-au dat de gândit proprietarului hotelului, un a-nume Bonifacio Casasola, unde s-au adăpostit peste noapte. Nu numai că doi străini ajunseseră tocmai în acele pustietăți, ci, mai mult, ei veniseră cu un catâr pe care Bonifacio îl știa prea bine (pe gât purta și însemnul companiei, un „A“ marcat cu fierul roșu!): era cel care transporta sacii cu banii ortacilor de la Aramayo, compania pentru care acesta lucrase ani buni. Lăsându-și clienții în stabiliment, încrezători în reușita loviturii, Casasola a dat alarma. În scurt timp, trei soldați de la un regiment din apropiere, sub comanda căpitanului Justo Concha, s-au alăturat oamenilor legii din San Vicente pentru a-i prinde pe bandiți. În schimbul de focuri ce a urmat, se pare că cei doi și-au găsit sfârșitul, fie sub tirul armelor autorităților, fie prin sinucidere. Era 6 no-

ieembrie 1908 și una dintre cele mai pline de suspans povești ale Vestului sălbatic părea că ajunsese la sfârșit. Într-adevăr?!

Sfârșitul nu-i aici?!

Unii dintre biografii lui Cassidy, mizând tocmai pe talentele sale de organizator, au sugerat că acesta și-ar fi înscenat moartea, pentru a putea să se întoarcă în Statele Unite sub un nou nume: William T. Phillips. Iar, de data asta, ar fi dus o existență liniștită, de simplu mecanic, în Spokane, Washington, încă trei decenii, până în 1937, când s-a stins, răpus de cancer. Plauzibilitatea variantei ar fi dată de un manuscris, intitulat *The Invincible Bandit: The Story of Butch Cassidy* (Banditul de neoprit: povestea lui Butch Cassidy), semnat tocmai de acel W.T. Phillips. Lucrarea de aproximativ 100 de pagini a fost descoperită prin anii '70 de unul dintre cei mai longevivi și neobosiți biografi ai lui Cassidy, Larry Pointer. Inițial, Pointer a analizat-o cu mare circumspecție, apelând chiar și la experți grafologi pentru a compara scrisul din scrisorile confirmat a fi aparținut lui Cassidy cu cel din manuscris. Mai mult chiar, unele dintre amănuntele prezentate acolo nu puteau fi cunoscute decât de cineva care l-a cunoscut foarte bine pe Butch sau chiar de Butch însuși. Phillips părea a fi Cassidy...

Larry Pointer și-a prezentat apoi teoria, în ceea ce se va numi *In search of Butch Cassidy* (În căutarea lui Butch

Cassidy), lucrare apărută în 1977. Povestea pare simplă: după o călătorie în Europa, Cassidy se reîntoarce în Statele Unite, de astă dată sub numele W.T. Phillips. Inițial, ajunge în Michigan, unde își întâlnește iubirea vieții, pe Gertrude Livesay. Cei doi își unesc repede destinele, în 1908, și se mută în Arizona, apoi în Spokane, unde pun bazele unei afaceri de familie, care însă, pe fundalul Marii Crize, se prăbușește, obligând cuplul să plece spre Utah și apoi spre Wyoming.

Pointer avea să se recunoască înfrânt 35 de ani mai târziu: tot ceea ce descoperise între timp s-a ridicat împotriva tezei inițiale – W.T. Phillips nu a fost nici pe departe Butch Cassidy, ci William T. Wilcox! Așa că a publicat reversul. În *Butch Cassidy's Story: Bandit Invincible* (Povestea lui Butch Cassidy: Banditul de neoprit), probele au fost puse cap la cap, scoțând la iveală că acel Wilcox l-a cunoscut destul de bine pe Cassidy, cu care se pare că a petrecut ceva vreme nu numai în închisoare, ci și ca tovarăș de fărâdelegi. Două fapte au atârnat extrem de

Gertrude Livesay

Sundance cu Etta Place

Butch Cassidy a atacat trenul „Overland Limited” (cel care fusese inaugurat cu mare tam-tam în 1869 și lega Iowa, Omaha, Nebraska, Utah și Sacramento de San Francisco) al companiei feroviare „Union Pacific”, lângă Wilcox, Wyoming. De astă dată, autoritățile au fost nevoite să pună la punct o întreagă strategie pentru a-i prinde pe bandiți. Dar, oricâte forțe au fost implicate, rezultatele au fost aceleași: nu au reușit să le dea de urmă și nici măcar să recupereze pagubele.

Unii dintre contemporani povestesc că, în ultimă instanță, oficialii de la „Union Pacific Railroad” i-au propus lui Butch Cassidy o ciudată înțelegere: ei ar fi renunțat la toate acuzațiile, în schimbul promisiunii lui ferme să renunțe la jafuri. Mai mult chiar, l-ar fi și transformat în șef al pazei! Însă, Cassidy a refuzat. Văzând că nu mai are soluții, directorul „Union Pacific” Edward Harriman a apelat la una dintre cele mai faimoase agenții de detectivi din America – Pinkerton (înființată de Allan Pinkerton în 1850 și devenită cunoscută grație dejucării unui atentat la adresa pre-

ședintelui ales Abraham Lincoln, care, drept mulțumire, l-a și angajat pentru a-i asigura securitatea în timpul Războiului Civil).

Lațul se strânge din ce în ce mai tare în jurul membrilor bandei. Unii erau uciși în ambuscade, alții prinși. Cei rămași, mereu pe drumuri, hăituiți, nu au putut renunța la vechile obiceiuri. În august 1900, a urmat un nou jaf asupra trenului cu bani nr. 3 al aceleiași „Union Pacific”, lângă Tipton, Wyoming. Luna următoare, Cassidy, alături de Sundance Kid și Bill Carver, au spart First National Bank din Winnemucca, Nevada; paguba – puțin peste 32.000 de dolari. Însă nu mai erau vremurile de altădată. Gașca se împușcase vizibil, demonstrând, pentru prima dată, că eforturile autorităților nu erau în zadar.

Este momentul în care Butch Cassidy, împreună cu Sundance Kid decid să schimbe peisajul și să se îndrepte spre New York. La începutul anului 1901, cu o impresionantă putere pe urme și cu o recompensă bunicică pusă pe capetele lor, un spațiu pe cât de îndepărtat, pe atât de exotic cum era Buenos Aires părea soluția perfectă. Cei doi, alături de prietena lui Longbaugh, Etta Place, s-au îmbarcat pe „Herminius”. După alte versiuni, Cassidy nu ar fi plecat împreună cu cei doi, ci ar fi rămas ascuns până în iulie-august, dovadă fiind o posibilă participare a sa la jaful unui tren, tocmai în acea perioadă, lângă Wagner, Montana. Cert este însă faptul că în 1902 cei trei se regăseau în Argentina...

... și varianta finală

Odată ajunși în America de Sud, și-au cumpărat o fermă de 15.000 acri (aproximativ 60 km²) în zona Anzilor, lângă Chollila. Părea că viața le-a intrat pe un făgaș nou.

În februarie 1905, cei doi au spart banca din Rio Gallegos, orașel situat în apropierea strâmtorii Magellan. Cu toate că au reușit, inițial, să fugă cu prada, ascunzându-se în câmpia patagoniană, și-au dat repede seama că Argentina nu mai putea să reprezinte un loc sigur. Noua țintă: Chile! Dar nu pentru mult timp, căci aveau nevoie de bani. La sfârșitul lui 1905, s-au reîntors în Argentina și au dat o nouă spargere, la banca din Villa Mercedes. Urmăriți de autorități, au traversat Pampasul și Anzii, pentru a se adăposti din nou în Chile. Pentru Etta Place însă era prea mult. Ani la rând fusese mereu pe fugă, temătoare, departe de tihna unui cămin. La începutul verii anului 1906 a luat decizia de a-i părăsi, cu destinația San Francisco. Era sfârșitul Bunde salbatice!

Ironia sorții, una dintre ultimele slujbe pe care Butch și Sundance Kid le-au avut a fost cea de paznici la transportul salariilor de la mina Concordia Tin din Santa Vera Cruz (Bolivia). Însă tentația a fost prea mare, iar vechile năravuri au ieșit la iveală.

Trenul „Overland Limited”

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Directorul MI6 le explică ziaristilor diferența dintre luptători pentru libertate și bandiți ● Ce puteau britanicii și nu puteau americanii ● Spionii nu se pricep să facă previziuni ● Un elicopter pe spatele măgarilor ● Ce poate să facă pasiunea pentru Renașterea italiană ● Mortul bea la cârmă ● Îi cărase ustensilele de golf lui James Bond ● Un constructor își descoperă subita pasiune pentru mass-media ● Cu tancurile contra spionilor ● Un interviu mortal

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

I se atribuie lui Arthur Conolly (1807-1842), ofițer britanic – avea de altfel să își piardă viața într-o operațiune în zonă – sintagma „Marele joc” ce desemnează confruntarea pentru dominația asupra Asiei Centrale. Formula avea să fie consacrată de Rudyard Kipling în romanul Kim.

Inițial, în competiția veche de peste 150 de ani s-au aflat Marea Britanie și Imperiul Rus. După Al Doilea Război Mondial, britanicii cedau și aici rolul principal americanilor. Își păstrau însă expertiza.

Sovieticii invadaseră Afganistanul după ce o serie de lovituri de stat se încheiaseră cu preluarea puterii de Hafizullah Amin, un comunist extremist, pe care Moscova l-a bănuț în mod greșit că era agent american (*Magazin istoric*, nr. 2/2016).

La scurtă vreme, șeful MI6, Dickie Franks, a organizat un dincu pentru directorii din mass-media britanică și le-a explicat că afganii care luptau contra sovieticilor erau luptători pentru libertate, nu bandiți, cum îi descria Moscova. Americanii le-au dat afganilor camere video, mai ușor de mănuit decât aparatele de filmat,

iar imaginile obținute de ei erau convertite într-un studio din Londra. MI6 a folosit contactele sale pentru a răspândi imaginile satelor atacate de sovietici în lumea musulmană. Apoi au fost trimiși jurnaliști profesioniști, care să aducă imagini de mai bună calitate. Iar la Hollywood a fost realizat filmul *Războiul lui Charlie Wilson*, pornind de la figura și faptele reale ale senatorului Wilson, cel care a mobilizat efortul de sprijinire a afganilor cu armament și mai ales cu lansatoarele de rachete antiaeriene individuale „Stinger”, o armă redutabilă contra aviației sovietice.

greu în dărâmare a teoriei inițiale.

În primul rând, încă de la început Pointer a fost sigur că trebuie să mai existe un manuscris, mai detaliat, al lucrării lui Phillips. Dar nu a reușit să dea de el. Abia în 2009, un colecționar de carte rară din Utah, la o licitație prin internet, a intrat în posesia unui manuscris ce părea tocmai cel atât de căutat. L-a contactat imediat pe Pointer, în special pentru a i-l autentifica. Acest prim pas nu a fost deloc dificil, căci el fusese redactat de soția lui Phillips, Gertrude, la o mașină de scris pe care Pointer o cunoștea. Dar ceea ce l-a uimit cu adevărat pe biograf a fost mărimea lucrării, dublă față de cea pe care o găsisese în anii '70. De astă dată multe dintre episoadele relatate l-au condus pe Pointer la identificarea realului Phillips, în persoana lui W.T. Wilcox.

În al doilea rând, descoperirea unei fotografii a adevăratului Wilcox, doi ani mai târziu, în 2011, avea să îi infirm pe de-a întregul teoria din 1977. Wilcox, așa cum apărea în arhivele unui penitenciar, semăna mult mai mult

cu Phillips, decât cu Butch Cassidy. Misterul părea, în sfârșit, măcar dintr-o perspectivă, dezlegat.

Au fost însă și alte voci care s-au ridicat împotriva tezei conform căreia Phillips ar fi putut fi Cassidy. Și chiar din familiile celor implicați. Pe de o parte, una dintre cele mai avizate poate fi considerată soția lui Phillips. Gertrude, ar fi mărturisit, după moartea acestuia, într-un interviu că, după cum și-a cunoscut ea bărbatul, nu avea cum să fie Butch Cassidy! Dar și sora lui Butch, Lula Parker Betenson, cu toate că a susținut mereu că și-a revăzut fratele cu mult după episodul din America de Sud, mai exact în toamna anului 1925, a insistat asupra faptului că Phillips nu era nici pe departe Butch! Însă Lula, care avea doar câteva luni când Leroy Parker a părăsit căminul natal, deci nu îl cunoscuse aproape deloc, și-a schimbat în mai multe rânduri istorisirea, stingându-se din viață în 1980, din păcate fără a clarifica în vreun fel lucrurile.

Nici pentru cuplul de istorici Anne Meadows și Daniel Buck lucrurile nu au părut deloc clare în ceea ce privea experiența sud-americană a celebriilor bandiți ai Vestului sălbatic. Atât de mult au fost prinși de subiect, încât au pornit pe urmele celor doi, în Argentina, Chile și Bolivia, și au reușit să scoată la iveală sute de rapoarte polițienești, articole din ziare, scriori sau chiar

Lula Parker Betenson, sora lui Butch, îi admiră pistolul...

relatări ale celor care au fost de față. Odată ajunși în San Vicente, au obținut permisiunea de a testa rămășițele pământești ale celor doi bandiți uciși în schimbul de focuri ce a urmat jafului de la minele Aramayo. ADN-ul astfel recoltat nu a adus însă proba de necontestat atât de căutată. Nu au putut fi identificate urme nici ale lui Robert Leroy Parker (alias Butch Cassidy), nici ale lui Harry Longbaugh (alias Sundance Kid). Dar cei doi americani au înclinat totuși spre teza conform căreia ultimii mohicani ai Bunde sălbatice și-au găsit sfârșitul în America de Sud.

Nici până astăzi însă nu a fost adoptată o variantă oficială! Pentru adepții teoriilor conspirației și pasionații de filme de aventură, Butch a reușit să părăsească Bolivia, cu buzunarele bine căptușite, și să se îndrepte spre bătrâna Europă, unde și-a schimbat cu totul și cu totul înfățișarea (dar nu și obiceiurile!), în urma unor operații estetice făcute la Paris.

Sfârșitul lui Butch Cassidy rămâne încă învăluit în mister. ■

... și alături de cei doi actori, Paul Newman și Robert Redford

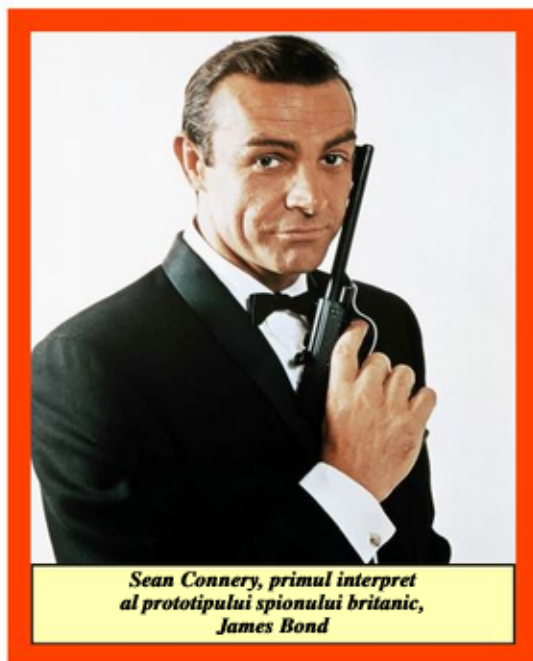
pentru pregătire. Mulți dintre ei aveau să ajungă, peste ani, în poziții proeminente în guvernul și în Parlamentul afgan.

Nici americanii, nici pakistanezii nu îl plăceau pe Masud. Pakistanezii pentru că era tadjik, nu paștin, iar americanii pentru că încheiasă în 1983 un armistițiu cu sovieticii, din nevoia de a-și re-grupa forțele și reface proviziile. Pakistanezii reușiseră să-i convingă pe americani că Masud nu era o persoană de încredere. În plus, americanii credeau că britanicii îl sprijineau pe Masud pentru că nu dispuneau de altcineva în zonă. Ei se temeau că britanicii încercau să le demonstreze că se pricepeau mai bine la problemele Afganistanului, unde ajunseseră cu mult înaintea americanilor. Oamenii lui Masud au rămas alături de britanici și după 11 septembrie 2001,

ceea ce nu s-a întâmplat cu oamenii lui Hekmatyar sau cu cei conduși de Hakkani, pe care i-au sprijinit americanii.

Nu numai MI6 s-a implicat în conflictul din Afganistan. Directorul instituției care se ocupă de spionajul electronic, cifrul britanic și protecția comunicațiilor oficiale (Government Communications Headquarters, GCHQ), Brian Tovey – absolvent al London University's School of Oriental and African Studies –, avea o pasiune pentru Renașterea italiană, pe care o împărtășea cu șeful spionajului francez, Alexandre de Marenches. Acesta i-a trimis britanicului copii ale interceptărilor efectuate de Groupe de Communications Radioelectriques (GCR, echivalentul francez al GCHQ, care avea un personal de doar 2.500 oameni, față de cei 10.000 cât număra instituția britanică). Aceste interceptări, coroborate cu cele ale britanicilor și cele făcute

de NSA cu ajutorul sateliților și al posturilor de ascultare din Pakistan, China (se spune că primele transporturi de arme pentru mujahedini au sosit din China cu șase luni înainte de invazia sovietică) și Turcia, au permis occidentalilor să stabilească tematica pentru instructorii trimiși să-i pregătească pe mujahedini.

Sean Connery, primul interpret al prototipului spionului britanic, James Bond

Implicarea britanică a devenit publică în octombrie 1983. Atunci, Radio Kabul a anunțat că la 1 iulie acel an fusese ucis un spion britanic, Stuart Bodman, care dispunea de echipament de transmisiuni, într-o ciocnire a forțelor militare afgane cu elemente ale guerillei care încercau să scoată în Pakistan lapis-lazuli. La 5 octombrie Kabul a anunțat că fusese implicat șase spioni britanici. A fost furnizat mass-mediei

internaționale o înregistrare video în care se prezenta pașaportul, permisul de conducere și cadavrul lui Bodman. Nu se preciza nimic despre soarta celorlalți cinci britanici.

Peste două săptămâni, *Sunday Times* anunța că îl găsise viu și nevătămat pe Stuart Bodman într-o cârciumă de lângă aeroportul Gatwick. Era un tip de 30 de ani, care nu călătorise niciodată mai departe de Jersey și care avusese cel mai strâns contact cu spionajul atunci când îi cărase, la un club din apropiere, ustensilele de golf lui Sean Connery, unul dintre interpreții lui James Bond. Nu avusese niciodată un permis de conducere și deținuse un pașaport în 1972, dar rămăsese fără el după un an și nu mai solicitase altul. La 9 octombrie, publicația *Observer* afirma că „Bodman” din Afganistan lucrase pentru americani și echipa respectivă se ocupa cu recuperarea tehnicii militare sovietice capturate, care era scoasă apoi din Afganistan.

Bugetul anual alocat de CIA doar operațiunii din Afganistan depășea bugetul alocat tuturor serviciilor britanice de informații. Dar britanicii rămăneau încă în stare să facă lucruri pe care americanii nu puteau. De exemplu, la Washington se stabilise că nu se putea ca un american să se găsească, în Afganistan, față în față cu un sovietic. De aceea, ofițerii CIA nu aveau voie să intre în Afganistan. Britanicii puteau. De asemenea, nu erau implicați în relații la fel de strânse cu serviciul de informații pakistanez, care avea ambiția să controleze tot ce mergea către mujahedini, „vămuind” ajutoarele trimise de americani.

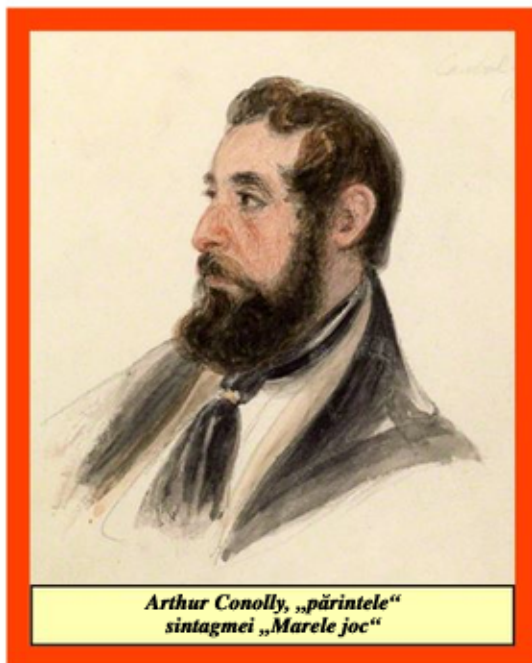
Caii și catării pe care Rudyard Kipling i-a folosit pentru ca eroii lui să treacă frontiera au fost înlocuiți de Land Rover. Cimitirul britanic din Kabul stă mărturie numeroșilor supuși ai Maiestății Sale care au pierit în confruntări cu căpetenii locale animate de feroarea religioasă. În februarie 1980, alți supuși ai Maiestății Sale au sosit în Afganistan pentru a se asigura că și sovieticii vor beneficia de același tratament. Doi ofițeri MI6 s-au întâlnit cu căpetenii locale în curtea unei școli dintr-o localitate izolată. Gerry Warner, care preluase în cadrul MI6, cu șase luni înainte, funcția de responsabil pentru zonă, li s-a adresat printr-un interpret. Șeful stației din Kabul asculta. Warner le-a promis ajutor, dar i-a avertizat că acest ajutor îi va face capabili să prelungească confruntarea, rezistând mai bine sovieticilor, cu un număr sporit de victime, dar tot nu vor putea să-i învingă. Cel mai bătrân dintre cei prezenți i-a mulțumit pentru ajutor și l-a asigurat că și fără acesta tot vor lupta contra sovieticilor,

iar aceștia vor fi obligați să plece peste 10 ani. S-a înșelat: au plecat după 9 ani.

Gerry Warner a cerut să fie identificat liderul cel mai de succes în lupta contra sovieticilor. A fost ales Ahmad Șah Masud. El acționa în zona autostrăzii Salang, pe unde trecea trei sferturi din traficul sovietic de aprovizionare a forțelor de la Kabul. O echipă de patru „ziariști”, ofițeri ai MI6, a ajuns la el, condusă de un ghid. Acesta a remarcat cum „ziariștii” i-au predat o sumă mare de bani. Masud era foarte bucuros de ajutorul primit pentru că nu mai trecea prin mâinile pakistanczilor, de care se plângea că îl înșelau. În lăzile cu armamentul solicitat, deasupra erau modelele cerute, iar la fund găseau modele mai vechi. Masud era un om cultivat, foarte

respectat de oamenii săi, dar fără trecere în afara zonei unde activa, deci incapabil să devină un lider național.

Masud le-a spus britanicilor că mai mult decât de arme, avea nevoie de instructori militari. Cei din SAS ar fi fost dornici să participe la operațiune, dar s-a considerat că era un risc prea mare, în cazul în care erau capturați, așa că s-a făcut apel la foști militari. Erau selecționați într-un hotel din Londra, li se furnizau documente false, după care urmau un scurt stagiul de pregătire în culegerea de informații. Astfel de echipe mergeau de două ori pe an în Afganistan și vreme de două-trei săptămâni îi instruiu pe mujahedini. Pe de altă parte, aduceau de acolo tehnică militară sovietică. Au scos chiar un elicopter, dezmembrat și transportat pe spatulele măgarilor. De asemenea, grupuri mici de mujahedini au fost aduse în Marea Britanie

Arthur Conolly, „părintele”
sintagmei „Marele joc”

Telex Telex Telex Telex Telex Telex

NAPOLEON PE SFÂNTA ELENA

La 6 aprilie 2016 la Musée de l'Armée din Paris a fost vernisată expoziția Napoléon à Sainte-Hélène. La conquête de la mémoire (Napoleon pe Sfânta Elena. Izbânda memoriei), o reconstituire a vieții împăratului în exil, prilejuită de restaurarea integrală a mobilierului casei Longwood, în care a trăit ultimii ani.

Planul casei Longwood

Bătălia de la Waterloo (18 iunie 1815) a dus la sfârșitul imperiului. Napoleon, înfrânt și alungat din Paris, a fost predat britanicilor și a plecat într-un nou exil, ultimul. Anglia alegea locul exilului – Sfânta Elena –, mica insulă vulcanică de 1,8 km², aridă, neprimitoare și nesănătoasă, aflată în Oceanul Atlantic, de unde era greu să evadeze.

A fost păzit pas cu pas de ofițerii englezi detașați pe insulă. A fost instalat într-o casă modestă, Longwood House, în partea cea mai umedă și vântoasă a insulei.

Napoleon a început să-și scrie memoriile. Era o relicvă a istoriei, încă în viață, care trebuia să lupte cu ultimele puteri pentru o legendă care să rămână vie.

Prima parte a expoziției reconstituie abdicarea și surghiunul „generalului Bonaparte”, drumul lui Napoleon de la Waterloo, la Sfânta Elena.

Istoria de acum 200 de ani a fost reconstituită cu ajutorul obiectelor din casa Longwood (Domeniile franceze de pe Sfânta Elena au fost cumpărate de Napoleon al III-lea în 1859 și cuprind: casa Longwood, pavilionul Briars, valca mormântului). Au fost restaurate de Fundația Napoleon, cu sprijinul Ministerului Afacerilor Străine și al Dezvoltării Internaționale, al Domeniilor naționale din Sfânta Elena, al Ministerului Culturii și Comunicațiilor, precum și al subscripțiilor a 2.000 de firme și persoane particulare. „Operațiunea Sfânta Elena” s-a desfășurat între anii 2010 și

2014 și s-a finalizat cu restaurarea casei Longwood.

În cea de-a doua parte a expoziției este prezentată viața lui Napoleon pe insulă. Dușmani i-au fost: condițiile grele de trai în captivitate, clima nesănătoasă, vântul și ceața, micile răutăți ale paznicilor, tristețea și apoi boala. Și-a trăit ultimii ani în bibliotecă și cabinet unde și-a scris memoriile devenite un *best-seller* al secolului al XIX-lea.

Ultima parte a expoziției prezintă legenda Napoleon I.

Expoziția *Napoleon pe Sfânta Elena* cuprinde 240 de piese – mobilierul casei Longwood recent restaurat și expus pentru prima dată la Paris, documente olografe sau doar dictate și semnate, obiecte personale aflate în colecțiile Luvrului, Bibliotecii Naționale a Franței, precum și în colecția reginei Angliei. Alături de masca sa mortuară, vizitatorul poate admira hainele împăratului, patul în care a murit, ciornele lecțiilor de engleză luate de la contele Las Cases, biblioteca strânsă în ultimii săi ani de viață, masa de biliard, lavoarul și cana de apă, canapeaua, salonul lui Napoleon. Toate aceste obiecte uzuale au devenit cu timpul părți ale istoriei Franței și reconstituie istoria unui personaj trist, cuceritorul Europei, ajuns prizonier pe o insulă minusculă înconjurată de apele unui ocean.

Curatorii expoziției au refăcut cu multă ingeniozitate ultimul exil al lui Napoleon, îmbinând tehnica multimedia, cu piesele vechi de peste 200 de ani.

Divanul de acaju

Expoziția va fi deschisă până la 24 iulie 2016.

**Cristina
PĂIUȘAN-NUICĂ**

S-a mai aflat că ziaristul „Bodman“ ar fi lucrat pentru agenția de știri Gulf Features, înființată cu câteva luni înainte de omul de afaceri Sir Edgar Beck, care se ocupase o viață întreagă cu construcțiile și reparațiile unor clădiri precum cea a Foreign Office sau reședința premierilor din Downing Street. A negat orice legătură cu Bodman și Afganistan, afirmând că era un mister. La fel de misterioasă a rămas și tăcerea păstrată de agenția sa Gulf Features, care nu a publicat nimic despre incident.

Inter-adevăr, instructorii militari britanici se alăturaseră unui convoi pentru a ieși din Afganistan. În apropierea bazei sovietice de la Bagram, au dat peste niște nomazi care își instalaseră corturile în același loc unde se oprișeră și ei pentru noapte. Ghizilor convoiului li s-a părut că nomazii erau foarte neliniștiți. Peste o jumătate de oră, când se lăsase întunericul, au aflat și de ce. Rachete au iluminat cerul, elicoptere de luptă și tancuri au atacat campamentul celor din convoi. Toți au rupt-o la fugă în toate părțile. Sovieticii aflaseră cumva de ruta pe care încercau britanicii să fugă și pregătiseră o ambuscadă. Britanicii au scăpat și și-au continuat drumul, dar abandonaseră în grabă bagajele. Până au reușit să iasă din Afganistan au mai fost de două ori în pericol să cadă în ambuscade. Sovieticii au preluat documentele false și au pus la punct „dezvăluirea“ implicării spionajului britanic în Afganistan, prin intermediul acoliților de la Kabul.

Când sovieticii au realizat că nu puteau câștiga în Afganistan, Gorbaciov i-a spus lui Thatcher că ar fi fost mai ușor să găsească o soluție dacă Marea Britanie nu-i mai ajuta pe mujahedini. Thatcher nu s-a oprit. Când comandantul forței expediționare sovietice, generalul Gromov, a plecat ultimul din Afganistan, la 15 februarie 1989, șeful stației CIA

din Pakistan a stins pentru prima oară lumina în birou. Până atunci o ținuse aprinsă în fiecare noapte ca să le dea impresia sovieticilor că lucra non-stop. A trimis o telegramă acasă cu mesajul „Am învins!“ întins pe toată pagina.

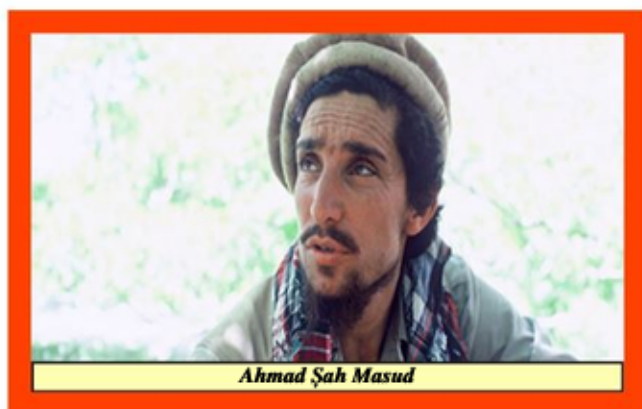
Afganistanul a dispărut de pe lista de priorități stabilită de Joint Intelligence Committee pentru MI6. Cu trecerea timpului, relațiile CIA cu serviciul de informații pakistanez s-au

înăutățit și americanii au început să caute căi de comunicare directe cu comandanții mujahedinilor. După ce Osama bin Laden a devenit un pericol, americanii au încercat să obțină sprijinul lui Masud pentru a pune mâna pe Osama. Dar pen-

tru noul guvern laburist, lupta cu drogurile (venite inclusiv din Afganistan și din zona controlată de Masud) devenise o prioritate, chiar dacă asta stânjenca lupta contra terorismului. În plus, pentru noul guvern, care promisese standarde etice înalte în politica externă, un dialog cu talibanii nu era de acceptat, nici măcar pentru a-l captura pe Osama. La 4 septembrie 2001, la Casa Albă s-a discutat despre sporirea ajutorului pentru Masud, considerat cel mai potrivit pentru a sprijini prinderea lui Osama.

La 9 septembrie 2001, o echipă de jurnaliști arabi, recomandați de o obscură organizație din Londra, era primită de Masud pentru un interviu. Oamenilor lui Masud li s-a părut, câtă vreme și-au instalat camera de luat vederi, că erau cam neîndemânatici. Prima întrebare pe care i-au pus-o a fost: de ce considera că Osama bin Laden era un ucigaș și trebuia expulzat din Afganistan. Masud a mai apucat să vadă doar becul roșu al camerei de luat vederi, umplută cu explozibili, aprinzându-se. A murit în elicopterul care îl transporta către un spital de campanie indian.

(Va urma)

Ahmad Şah Masud

GHEORGHE LAZĂR

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

ORIZONTAL: 1)

Locul de naștere a lui Gheorghe Lazăr – Alexandru ..., profesorul lui Gheorghe Lazăr în ultimele clase la Cluj. 2) Gheorghe..., (1782-1823) pedagog excelent, creator al primelor programe școlare, îndrumător în teatrul românesc, poliglot și traducător – Net! 3) Iancu... (1792-1863), poet român, bun prieten cu Gheorghe Lazăr – Curmece! 4) Matematician rus, Igor D. ... – Inocențiu ...-Klein, filolog și istoric ardelen (1745-1806), autorul unor lucrări studiate de Gheorghe Lazăr – Localitate în S.U.A. 5) Soteu – Taină! – Pictor olandez. 6) Zăvoare – ... Ludovica, soția lui Francisc al Austro-Ungariei, căruia Gheorghe Lazăr

i-a închinat o odă. 7) Lei! – Nepot de frate al pedagogului. 8) Promptitudine... în greacă – Localitate din Ungaria – Erbiu. 9) Zbănghii – Uniformi. 10)... cel Mare, domn al Moldovei (1457-1504), elogiat de Gheorghe Lazăr în prelegerile sale susținute la Școala Domnească de la Sf. Sava – General polonez (1794-1850). 11) ... Livius istoric latin (59 î.Hr.-17 d.Hr.), studiat de fondatorul învățământului în limba română pentru orele de retorică, de la gimnaziul din Sibiu (1801-1802) – „Sfântul ...”, liceu din București, unde și-a lăsat amprenta Gheorghe Lazăr. 12) Răducanu ..., serdar al lui Ioan Vodă Caragea, cel care l-a numit pe inginerul Gheorghe Lazăr să verifice modul de îndiguire a Cricovului, revărsat în 1818

VERTICAL: 1) Un alt nepot de frate al pedagogului, un excepțional student și autor de versuri rămase în manuscris – Moritz von ..., inginer de cadastru neamț, adversar declarat al inginerului Gheorghe Lazăr. 2) Daniel ..., episcop de Bucovina, căruia i s-a recomandat să hirotonească pe Gheorghe Lazăr în toamna anului 1810 – Cuier! 3) Preot fugat din satul Paloșul de Târnave, căsătorit cu o soră mai mare a pedagogului, Ana – Arnic. 4) Râu maramureșean – Ioannes ..., profesor și director la liceul din Cluj, unde a studiat Gheorghe Lazăr. 5) Căinele infernului în mitologia scandinavă – Dâșii – Acest (reg.). 6) Râu în Olanda – Acoperământ de metal pentru protecția capului. 7) Cu scame – 365 zile (pl.). 8) Poet român (1907-1936) – Cercetător englez, autor al mai multor lucrări de medicină parcurse de Gheorghe Lazăr în timpul studiilor la Viena. 9) Cavitate a ciclotronului – August ..., călugăr și profesor la Universitatea din Viena, unde era student Gheorghe Lazăr (1807-1811) – Scandiu. 10) Caiet! – Nume sub care era cunoscut Vasile, fratele mai mare al pedagogului Gheorghe Lazăr – Cuțit, în limba scoțiană (galeza scoțiană). 11) Unul dintre colegii săi români de la Liceul din Cluj – Școlar. 12) Ion ..., vel vister al lui Ioan Caragea, a fost unul dintre cei care au sprijinit numirea inginerului Gheorghe Lazăr în comisia de cercetare a lucrărilor de indiguire a Cricovului, executate de Moritz Ott – Funcție ocupată de Ioan Lazăr, fratele mai mare al pedagogului, în comuna natală, Avrig

Dicționar: ADO, INO, BLES, ETOE, REIT, DEU, BAU

Laurian BUTURE

ȘEDINȚĂ LA P.N.T.

Iată noi pagini din procesul-verbal al Ședinței Comitetului Central Executiv al Partidului Național-Tărănesc din 4 ianuarie 1938, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Adresăm mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text.

Desigur domnilor, știu și cunosc și eu și știți și cunoașteți și dvs. și ați simțit chiar greutatea unor cazuri dureroase care s-au întâmplat și în magistratură și în armată. Or, acestea de data aceasta au fost excepțiuni care cu atât mai mult ridică prestigiul acestei instituțiuni.

Tot astfel trebuie să-mi exprim recunoștința pentru tovarășii noștri cu care am legat pactul de neagresiune în aceste alegeri, față de conducerea partidului Totul pentru Țară și a partidului d-lui George Brătianu și a partidului d-lui Argetoianu (Aplauze).

Trebuie să constat că toate aceste trei partide în contactul pe care am avut plăcerea să am cu ele, au dovedit o perfectă legalitate și o perfectă colegialitate.

Trebuie să constat că ordinele lor la participarea lor din județe, cu foarte puține excepțiuni, au fost cu rigoare observate și pot să constat că rezultatul îmbucurător de a putea fi trântit guvernul este a se atribui și acestei înțelegeri care și-a dat roadele sale.

Doresc ca să pătrundă în toate partidele din țară acel spirit de lealitate care a pătruns în cele patru partide intrate în acest pact electoral.

Doresc ca într-adevăr înțelegerea care s-ar face cu oricine în viitor să fie socotită ca obligament de onoare și cuvântul dat să fie în orice împrejurare respectat, chiar dacă în anumite împrejurări din el ar urma pentru un moment rezultate defavorabile.

O înțelegere făcută este un contract sfânt care trebuie respectat. De aceea, onorat comitet, din partea noastră ne-am silit să răspundem obligamentelor noastre și sunt mulțumit să constat că și celelalte partide au făcut de asemenea.

Onorat comitet, dacă aceste lucruri ne înviorează și dacă aceste lucruri ar trebui să cuprindă sufletele noastre numai cu sentimente vesele, durere, evenimentele ultime ne silesc să fim cuprinși de o mare îngrijorare și de o mare durere.

Lupta electorală s-a terminat. Națiunea și-a făcut indicațiunile sale și așteptam liniștiți ca după Sărbători, când se prăznuiește Nașterea Domnului, să putem prăznui și nașterea dreptății și a unor zile mai bune pentru țară și neamul nostru. Așteptam ca forul suprem, arbitru situațiunilor noastre politice din țară, acea înaltă persoană care poartă sfânta Coroană a țării noastre, să găsească judecata care după atâta vreme să ne poată mulțumi și pe noi.

Or, onorat comitet central, s-a întâmplat altfel și acesta este motivul pentru care am ținut să convocăm această ședință extraordinară a comitetului central executiv cu scopul ca acest comitet, în fața situațiunii schimbate, să-și spună cuvântul său și să dea orientarea necesară politică marelui nostru partid și opiniei noastre publice.

S-a întâmplat într-un mod surprinzător ca îndată după Crăciun Majestatea Sa, în loc de a ține seamă de indicațiunile corpului electoral, a dat guvernul d-lui Goga, care în alegeri nu a avut decât 9% din totalul voturilor date și care nici înainte de aceste alegeri nu a putut dovedi prin manifestațiunile politice adeziunea opiniei publice pentru dânsul și partidul d-sale.

Acest fapt a trebuit fatal să ne pună în uimire și a trebuit să ne cuprindă sufletul de o adâncă durere.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) G. Călinescu The passion for the automobile and its historical roots ● O. Centea, V. Sofonea, C. Zugravu, R. Croitorescu The 1946 students' anticommunist riots in Cluj and Timisoara ● N. Noica Dobre Nicolau, the man who built the Romanian Athenaeum, the State Mint, the Royal Palace ● P.N. Constantin Recollections from the night of May 7th 1986 when Steaua won the European Champions Cup ● F. Banu, L. Banu Baron de Rothschild is brought to hunting in Romania by the... Securitatea ● O. Senciuc Famine during the Romanian Middle Ages ● Al. Matei The National Television program "Spotlight", a pressure relief valve for the communist regime ● G. Filitti In Romania 100 years ago: the last months of peace ● A. Șiperco Vasile Modoran's memories about his investigation by Securitatea ● O. Ilie Ion Livescu, the scandalmonger actor ● F.G. Călin Premarital customs and beliefs in the Arges County villages ● I. Bucur Ion Lancranjan an awkward writer ● A.-L. Chiș Advertisements on the Romanian territory of the 19th century ● M. Sala Different eponymous ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Дж. Кэлинеску Страсть к автомобилям и её исторические корни ● О. Чентя, В. Софоня, К. Зуграву, Р. Кроитореску 1946 г. Студенческие антикоммунистические забастовки в Клуже и Тимишоаре ● Н. Нойка Добре Николау, строитель Румынского Атенеума, Монетного Двора, Королевского Дворца ● П.Н. Константин Воспоминания о вечере 7 мая 1986, когда команда «Стеауа» выиграла кубок европейских чемпионов ● Ф. Бану, Л. Бану Секуритате приглашает барона Ротшильда на охоту в Румынии ● О. Сенчук Голод в румынском средневековьи ● Ал. Матей Телепередача «Рефлектор» – клапан румынского режима ● Дж. Филиити В Румынии 100 лет тому назад: последние мирные месяцы ● А. Шиперко Воспоминания В. Модорана о преследованиях в Секуритате ● О. Илие Актер Ион Ливеску, герой ссор в театрах, в которых он выступал ● Ф.Г. Кэлин Пресвадебные обычаи и традиции в селах уезда Арджеша ● И. Букур Ион Лэнкрэнжан, неудобный писатель ● А.-Л. Киш Рекламы в румынском пространстве 19-ого в. ● М. Сала Разные эпонимы (тоже с буквой л) ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541-881X

Lei 6,00

DIALOG CU CITITORII

2%

Dragi cititori puteți dona 2% din impozitul dumneavoastră Fundației Culturale Magazin Istoric, cont RO10 RNCB0080005630130001, BCR, Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422.

TRISTEȚILE MUZEI CLIO

Doamna IRINA MOLDOVAN, din Bistrița, ne scrie: În luna februarie am citit în presa locală o știre care m-a întristat, dar și înfuriat în același timp. Despre ce era vorba? Bucăți de beton din ansamblul „Sugălete” s-au desprins din pereți, punând în pericol viața trecătorilor din zona centrală a orașului Bistrița. Sesizată, Direcția de Cultură și Patrimoniu, din județul Bistrița-Năsăud, a evaluat pagubele, clădirea fiind monument istoric, dar nu a dat un aviz pozitiv proprietarilor privind începerea unui proces de consolidare.

Ansamblul „Sugălete” este format dintr-un complex de clădiri, ridicate într-un stil gotic cu portic, datând din secolele XIII-XV, suferind mai multe modificări de-a lungul timpului, până în secolul al XIX-lea. Este compus din

clădiri cu etaj (la parter erau ateliere, iar la etaj spațiu de locuit), care comunică între ele printr-un pasaj, fiind situat pe latura de nord a Pieței Centrale, reprezentând un punct de reper pentru ansamblurile arhitecturale medievale urbane din Transilvania. La început zona era destinată comercializării mărfurilor negustorilor din oraș. Respectând rânduiala conform căreia terenul urbei era un bun public, a favorizat susținerea planșecilor și bolților caselor noi pe zidurile caselor învecinate, astfel a rezultat un șir de clădiri cu ziduri comune.

Piața Centrală din Bistrița, cu ansamblul „Sugălete”, figurează pe lista celor mai importante obiective turistice din Transilvania. Sper că prin publicarea acestor rânduri vom da un semnal de alarmă autorităților locale abilitate pentru o intervenție imediată pentru a opri degradarea unui

monument istoric emblematic pentru orașul nostru.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul MIHAI FLUE-RAR completează gratuit colecția Magazin istoric instituțiilor publice: biblioteci, licee sau instituții de învățământ superior. Cererile se pot adresa prin fax la numărul 0268.312.894. Oferta este valabilă până la 15 septembrie 2016.

Domnul ȘTEFAN ORLANDEA, din Sibiu, oferă spre achiziție colecția completă Magazin istoric, inclusiv abonamentul pe anul în curs. Cei care sunt interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0756.196.961.

Doamna EMILIA POP, din Sf. Gheorghe, jud. Covasna, oferă colecția revistei Magazin istoric, în stare perfectă, aprilie 1967-decembrie 2015. Cei care sunt interesați o pot contacta la numărul de telefon 0754.838.381.

Domnul MIHAI NEDELCU, din București, oferă spre vânzare colecția Magazin istoric, aprilie 1967-septembrie 2015, plus numărul special „Basarabia”. Cei care sunt interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0730.687.544.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

